

VIGILIA

1978
augusztus

SZÉLL MARGIT
KOVÁSZ A KENYÉRBEN

MAGYAR FERENC
A KATOLIKUS SAJTÓ MAI FELADATAIRÓL

NÉMETH S. KATALIN
SYLVESTER JÁNOS ROSARIUMA

SARLÓSKA ERNŐ: **Juhász Gyula Máramarosszigeten**

SZÁNTÓ KONRÁD: **A jászberényi főplébánia keletkezése**

SIMONE WEIL: **Ahol elrejjik az Isten (III)**

KÖNCZÖL CSABA: **A Jeszenyin-hatás nyomában**

MEZEI MÁRIA: **A pacsirta**

HÉDERVÁRI PÉTER: **A Buddha-legenda és néhány
geológiai vonatkozása**

CZIGÁNY GYÖRGY: **Vágókép (novella)**

WEÖRES SÁNDOR **versfordításai**, FÁY FERENC, CZIPRI ÉVA
és ÖLBÉY IRÉN **versei**

Szabó Magda: **Régimódi történet** (Síki Géza) — **Az ismeretlen Liszt Ferenc** (R. L.) —
— **A párdúc és a gödölye** (H. B.) — **Tájékozódás** — **Zsinatutáni értelmező kisszótár**
Extraits: français, deutsch, english

8

Ára 12 Ft

SZÉLL MARGIT	Kovács a kenyérben — — — — —	505
SIMONE WEIL	Ahol elrejjik az Isten (III.) (fordította <i>Reisinger János</i>) — — — — —	509
MAGYAR FERENC	A katolikus sajtó mai feladatairól — — — — —	521
WEÖRES SÁNDOR	Versfordításai — — — — —	527
NÉMETH S. KATALIN	Sylvester János Rosariuma — — — — —	529
SARLÓSKA ERNŐ	Juhász Gyula Máramarosszigeten — — — — —	534
JUHÁSZ GYULA	Kalazanti Szt. József emlékezete (vers) — — — — —	539
FAY FERENC	Halotti maszk (vers) — — — — —	540
KÖNCZÖL CSABA	A Jeszenyin-hatás nyomában — — — — —	541
CZIPRI ÉVA	Verse — — — — —	548
SZÁNTÓ KONRÁD	A jászberényi főplébánia keletkezése — — — — —	548
MEZEI MÁRIA	A pacsirta (Bujdosó lány 8.) — — — — —	552
HÉDERVÁRI PÉTER	A Buddha-legenda és néhány különös, geológiai vonatkozása (II.) — — — — —	560
ÜLBÉY IRÉN	Jelzők áradása, Halászok (versek) — — — — —	566, 572
CZIGÁNY GYÖRGY	Vágókép (novella) — — — — —	564

NAPLÓ

Siki Géza: A családtregény új lehetőségei — 567; *H. B.*: A párduc és a gödölye — 569; *R. L.*: Az ismeretlen Liszt Ferenc — 570; *Tájékozódás* — 571; *Zsinati utáni értelmező kisszótár* — 573; Idegen nyelvű tartalomjegyzék — 574.

Felelős szerkesztő: DOROMBY KÁROLY

Felelős kiadó: VARKONYI IMRE

Laptulajdonos: *Actio Catholica*

Szerkesztőség és Kiadóhivatali ügyintézés: Budapest V., Kossuth Lajos u. 1. Telefon: 137-434 173-933. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 111. Terjeszti, előfizetési és templomi árusítás: *Vigilia* kiadóhivatala, árusítja a Magyar Posta is. A *Vigilia* csekkzámla száma: OTP 37.343-VII. Hazaí előfizetések külföldre: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest V., József Nádor tér 1. Postacím: 1900 Budapest. Külföldön terjeszti a Kultúra Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Bpest, Pf. 149. Nyugati országokban az évi előfizetési ár: 11,80 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (H-1650 Budapest) a Kultúra 024-7. sz. csekkzámlájára, feltüntetve, hogy az előfizetés a *Vigilia* című lapra vonatkozik. A szocialista országokban előfizethető a helyi postahivatalokban is. Egyes szám ára: 12,— Ft. Előfizetés: egy évre 140,— Ft, félévre: 70,— Ft, negyedévre 35,— Ft. Megjelenik minden hónap elején. Index szám: 26.921 HU ISSN 0042-6024

KOVÁSZ A KENYÉRBE

A hívő ember annyiban lehet „kovász a kenyérben” (Mt 13,33), a „föld sója” (Mt 5,13), amennyiben megtalálja békéjét Krisztusban, és az isteni Ige irányt ad életének. Az imádság és az elmélkedés erejéből tudjuk mindjobban betölteni ezt a küldetésünket. Ha figyelemmel vizsgáljuk az „idők jeleit” (Lk 12,56), akkor jól előkészíthetjük a „kovászt” személyes és közösségi életünk megújításához. Az imádságban és az elmélkedésben tárul fel a haladásnak az a módja, amelyben az új civilizáció küszöbén a vallás és az élet ismét találkozhat egymással. A szekularizált, világiassá vált világot és a benne végbement deszakralizációt ma már tényként kell vállalnunk. Ezért *elmélkedéseinkben* mindinkább a dolgok általános értékét, egyetemes szentségét keressük, a belső összefüggést a világ élete és a mi hiteles imaéletünk között.

A *szent dolgok és a teremtés szentsége*. A korábbi idők vallása egyes dolgokat és embereket kiemelt a „profán világból”, hogy azokat szentként, kiváltságosként tisztelje, áhitatának különös tárgyaivá tegye, ugyanakkor azonban fokozatosan elveszítette érzékét Isten teremtményeinek „általános szentsége” iránt. Ebben a szakrális kultúrában a szentelt víz például annyira „szent” volt, hogy a víznek mint Isten ajándékának természetes áldásairól szinte egészen megfeledkeztek. Az elhunyt szentek ereklyéit nagy pénzen vásárolták, drága tartókba helyezték és láthatólag többre értékelték, mint Isten élő képmásait, a nélkülözőket, a szegényeket. Voltak idők, amikor a teológusok és kánonjogászok annyit vitatkoztak a különféle áldások és szentelések érvényességéről, hogy közben háttérbe szorult a *teremtés üzenete*, amit Szent Pál így fogalmaz meg: „Isten benne, (ui. szeretett Fiában) *teremtett mindent a mennyben és a földön*” (Kol 1,16). Ezért lett minden létező Isten ajándéka, amely ránk van bízva, hogy róluk szemlélődve, általuk és bennük felismerjük a mennyei Atyát. Talán túl sok figyelmet fordítottunk a szent kövekre, helyekre, ruhákra és rubrikákra, ugyanakkor személytelenül, tételszerűen tanítottunk a teremtésről és a teremtmények értékeiről. Többek között ennek a következménye napjaink deszakralizációs törekvése, amely megvonta az egyes helyektől, tárgyaktól és személyektől a túlzott tiszteletet. Hatására a ma embere más szemmel tekint a fejlődésre, a világ történetére, és mindinkább észreveszi Isten teremtő Igéjének és szeretetének maradandó jelenlétét a világon.

Bernhard Häring nyíltan és világosan feltárja azt az egyházi közömbösséget, amely nem vette tudomásul a szekularizáció jelenségét és ez a magatartása hátrányosan hatott a keresztény közösség eddigi imaéletére is (Les chances de la prière, Paris, 1973).

Életünk a reményben gyökerezik, ezért a kereszténynek minden jelenségben először a pozitív erőhatásokat, a bátorító, ösztönző szempontokat kell észrevennie, mielőtt még az előre képzelt veszélyekkel nyugtalanítaná magát. Ezzel a reménységgel tárjuk fel a mai szekularis szemlélet pozitív hatását a keresztény üzenetre, mely megújítja a hitgazságok átadási módját és imaéletünk tartalmát. Ma minden azon fordul meg, hogy erre a hatásra felszabadítjuk-e magunkat a „lélekben és igazságban” (Jn 4,23) történő imádságra. Az ima dicséret és hálaadás azokért a mindig újabb lehetőségekért — még a jelen szekularizációért is —, amelyekkel egyre jobban Isten szerint formálhatjuk életünket. Az ima nemcsak hozzátartozik életünkhöz, hanem — amint Häring tanítja —: „Az ima a hit lélegzétvétele”. Isten gyermekeinek élete az imában válik hiteles keresztény szeretetté. Az ima az ember „szabbatja”, nyugalmi ideje, pihenő helye Istenben. Itt kapcsolódik egymáshoz életünk kezdete és célja (vö. Ter 2,1–3). Aki nem tanul meg imádkozni, az önmaga számára is mindvégig idegen marad, mert nem ismeri meg az igazi lelki békét és ezért idegenül él a földön is. „Isten szava éltesse napjaid munkáját és pihenését, őrizd meg mindig a belső csendet, hogy Krisztusban maradj. Hatolj be a boldogságok szellemébe, ami az öröm, az egyszerűség és az irgalmasság” — kívánja Roger Schutz életszabályában. Az imádságban ragadjuk meg az élet helyes irányát, tudatosan belső életességünk Istennel. Mások a lelkiismeretük igenjében, helyeslésében találkoznak Vele,

mint gondoskodó Atyával. „Vannak emberek, akik Krisztus hordozói anélkül, hogy kifejezett vallásuk lenne. Istenre hallgatnak, bár nem ismerik Őt, engedelmeskednek neki és szeretetben élnek. Miért ne alkalmaznánk rájuk Krisztus szavait: Megelőznek bennünket Isten országában?” (Roger Schutz: *Dynamique du provisoire*, Taizé, 1965. 65–66.)

Mi, keresztények, Krisztus vezetésével jutunk az Atyához. Krisztus imájában közli velünk az elevenítő Lélek az Atya bizalmát, és új kapcsolatot teremt bennünk az emberekkel és a világgal. *Aki jól imádkozik, részesedik Isten teremtő és kinyilatkoztató szeretetében és erőt kap arra, hogy továbbítsa azt mások számára.*

Az ima története egyidős az ember szellemi életével. Az Enuma Elish ósi eposza klasszikus példája annak, hogy Gilgames és a többi hősök hiába akarják isteneiket mágikus formulákkal lecsillapítani, szavaik nem érik el őket. Isteneik nagyságát számukra a hatalom adja; ranglétrák szerint vannak egymás alá rendelve. Nem csoda, ha ilyen istenek híveinek az életet is a hatalom és a bosszú törvényei irányítják. Ebből a gondolkodásmódból emelkedik ki a Szentírás. A Teremtés Könyve első fejezeteiben már felismerhetjük a jóságos, teremtő Atyát, aki adományaival és áldásaival fordul az emberekhez. Itt már gyökerében jelen van az ima és az engesztelő áldozat egész teológiája. „Kezdetkor teremtetta Isten az eget és a földet... Isten újra szólt, teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá... Isten megáldotta őket... Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott... Az Úr kegyesen tekintett Ábelre és áldozatára. Isten megáldotta Noét... szövetséget kötök veletek...” (Ter 1,1.26.36; 4,5; 9,1.9.).

Ez az igazi isteni-emberi kapcsolat él tovább a prófétai hagyományban, ahol megtörténik az első „deszakralizáció”. A próféták arra tanítanak, hogy az embernek nincs szüksége külön mágikus rítusokra ahhoz, hogy Isten jóindulatát megnyerje, mert lelke mélyén már jóval előbb találkozott a teremtő és szerető Istennel. A Szentírás számos helyen bírálja a „szent dolgokba vetett túlzott hiszékenységet”, és radikális módon közvetlenül Istenhez, a dolgok Teremtőjéhez irányítja az embereket. „Az Úr temploma, az Úr temploma itt van... tekintetem azokon pihen, akik a'ázatos szívűek...” (Jer 7,11; 11,15). „Nem az áldozat kell nekem, hanem a szeretet...” (Oz 6,6). „Szíveteiket szaggassátok meg, ne ruhátokat!” (Joel 2,13; lásd még Iz 6,6; Mik 3. és 6. fejezetét). A próféták hangsúlyozták az emberek Isten előtti egyenlőségét. Tanításukban nem a hatalmasok, a bölcsek vagy az előkelők azok, akik jobban hasonlók Istenhez, a dolgok Teremtőjéhez, mint az egyiptomiaknál, perzsáknál stb., hanem azok, akik emberi arcukat kérőleg fordítják felénk: a szegények, az örvények, az elhagyottak. A bibliai „etikai profetizmus” korunk számára alapvető erkölcsi példaul szolgál.

Krisztus saját prófétai küldetését így adja hírül: „A vakok látnak, a sánták járnak... a szegényeknek pedig hirdetik az evangéliumot” (Mt 11,5–6). A leprásokat barátaivá teszi, megbocsátásra hívja a bűnösöket, megfosztja Izraelt túlzott nemzeti önbizalmától és „deszakralizálja” a farizeusok önhitt szentségtudatát is. „Irgalmat akarok és nem áldozatot!” (Mt 9,13; 12,7; vö. Oz 6,6). Az Atya azért küldi Fiát, Krisztust, hogy erejével megtanítsa az igazi szentségre és imádságra: „Elérkezik az óra, sőt már itt is van, amikor igaz imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát” (Jn 4,23). *Krisztus olyan imamódra tanít, amelyben életünk mindinkább Isten dicséretére és az emberek segítségére válik a Vele való egységben és testvériségben. Azt kívánja, hogy könyörögjünk a belső szabadságért, megismerjük a dolgok igazi értelmét, kérjük, hogy elhidegült és becukodott lelkünk feltáruljon, megszabaduljon feületességétől és szétszórtságától. Kérjük az erőt mindenféle gyűlölet és erőszak ellen Jézusban. A szeretet forrásához fordulunk, aki meggyógyítja egyéni önzésünket. Imádkozunk azért is, nehogy a rítusok és külső formulák rabjai legyünk, és a teológiában ne csupán a szóviták hálójába keveredjünk. Ha valóban a Szentlélek imádkozik bennünk, ha magunkat egészen rábízunk, akkor valamiképpen az egész világot egyesíthetjük imánkban, hogy elérje célját, megváltását és teljességét. Az ilyen lelkületű imában minden evilági dolog megtalálja helyét, és mi is belső nyugalmat nyerünk. Ezen az úton válik az ima életünké, és életünk imává.*

A világ felé nyitott imádságra van szükség. Az imának minden keresztényt, sőt minden embert arra kell segíteni, hogy megtalálja a dolgokban az Isten akarta összefüggést és hogy türelmes, kitartó erőfeszítésben elkötelezze magát

egy jobb világ megvalósítására, — az emberek evilági és végső üdvössége szolgálatára. Ma az egyeseket az ún. „tökéletességre törekvő állapota”, vagy a püspököket a papi rend „megszerzett tökéletessége” nem szigetelheti el sem életükben, sem imaformájukban az ún. „átlagos keresztények” kéréseitől, örömeitől és szenvedéseitől. *Az élet igazságában papok és világiak egyaránt ugyanazt az imát és elmélkedést élik*, amely Isten megdicsőítését szolgálja a világban. Ma az egyház a papok számára sem a breviárium rituális érvényességét helyezi a középpontba, hanem azt, hogy melyik imaforma (zsolttár, könyörgés, antifóna, meditáció) alkalmasabb az élet zsúfolt eseményei középpontjában az Istennel való egyesülés fenntartására oly módon, hogy belefoglalják az egész emberiséget, és erősítést nyerjenek belőle lelkipásztori küldetésükhöz. A világi híveket a világ felületesége, önzése, felfokozott szerzésvágya és hatalmi ambíciója viszont arra indítja, hogy imáikban és elmélkedéseikben mindinkább egyesüljenek Istennel. *„Az egyház ma imájában azt kívánja, hogy hívei közösen keressék az Isten és az emberek jobb megismerését, éhezzenek az igazi életszentséget, ami azt az égő vágyat jelenti, hogy életükkel kinyilvánítsák a világnak a közös és mennyei Atyánkat, Fiát, a megváltó Jézus Krisztust, miközben minden erővel a testvéri egységet szolgálják és elkötelezik magukat a béke és az igazságosság szolgálatára”* (B. Häring, i. m. 47.)

Az emberi személy szentsége. Amint láttuk, ma számos olyan dolgot és vállalkozást, amelyet eddig kiemelten „szentnek és érinthetetlennek” tartottunk, átértékelünk. Felvetődik a kérdés, *mi tehát a maradandó kritériuma értékeinknek?* „Az egyházon belüli és azon kívül eső humánus erkölcs egyaránt elismeri — írja Bernhard Häring —, hogy az emberi személy abszolút és elidegeníthetetlen értéke az, hogy képes szeretni Istent és az embereket és szabadon elkötelezheti magát a békének és az igazságosságnak az emberi testvériség szellemében” (i. m. 28.). „De hogyan közelítsen a szeretethez az, aki nem hisz az Istenben? — vagy Istenben talán igen, de Krisztusban nem...?” Isten mindenütt jelen van — ismétli Carlo Carretto az őt kérdezőknek —, ahol szeretetben és igazságban kitáruunk előtte. Nem tudok hinni annak az embernek, aki azt mondja: Keresem az Istent, de képtelen vagyok megtalálni! — Próbáld meg, hogy megkülönböztetés nélkül testvérként bánj minden emberrel... és meglátod Őt! Mert amikor a Szeretetet éled, amikor az Igazság szerint cselekszel, amikor az Életet tiszteld, Isten éled és tiszteld, aki benned van. Mert Isten nem akkor jön el hozzád, amikor te már megjavultál, Ő már eljött öröktől fogva és mindig. Ne felejtőd el, Ő jelen van, csak te még nem láttad meg Őt. (Puskely Mária: Akik hittek a szeretetben, Róma, 1976. 107.)

A mai deszakralizált kor tehát nem foszthat meg az igazi szentségtől, hanem arra indít, hogy kritikusabban értékeljük. Korunk közelebb hozza a mindennapi élet emberi szentségét, akár János pápa lelkiségében, Martin Luther King példájában vagy Terézia anya áldozatosságában ismerjük meg azt. *Az igazi szentek azok a hívek* (vö. Róm 1,7), akiket úgy magával ragad Isten szeretete, hogy teljesen az emberek szolgálatára szentelik magukat, és ebben az odaadásban megtalálják az Istenhez vezető utat. Ezért merjük azt gondolni, hogy *a jól imádkozó ember* már nem tekintheti embertársát hasznoslesése tárgyának, hogy aki hisz mindnyájunk Atyjában, az felebarátjával találkozva értékeli méltóságát és képes áldozatot hozni érte.

„Minden emberi személy tiszteletben tartása jelenti azt a legalapvetőbb megtapasztalást, amely elősegíti az Istenbe, mindannyiunk Atyjába vetett hit elmélyítését és az imakapcsolat kialakulását. Ezért Istenbe vetett hitünk, mennyei Atyánk imádása akkor kezd hitelessé válni, ha komolyan vesszük minden embertársunk elidegeníthetetlen méltóságát és szabadságát anélkül, hogy kellemetlen lenne számunkra, az a fajta vagy az a társadalmi réteg, ahonnan származik. A becsületos lelkiismeret, az emberi egység és összetartozás tartja bennünk ébren azt a tudatot, amelynek mélyén ott rejlik Isten imádása és hitének megvallása” (Bernhard Häring, i. m. 32.)

Hitünk életét, imánk hatóerejét azzal a meggyőződéssel fejezhetjük ki, hogy *a béke, az igazságosság és a szeretet* akkor valósul meg az emberek között, ha kölcsönösen elismerjük egymás megismételhetetlen értékét és ezzel — akár kifejezetten, akár bennfoglaltan — Isten remekművének tekintjük. *„Küldetésünk alapja a szeretet.* Ez a szeretet arra kötelez minden keresztényt, hogy úgy sze-

resse felebarátját — azaz minden embert —, mint önmagát, ezért felebarátjának üdvösségét éppen úgy életfeladatának tekintse, mint a sajátját. *Ez nem tanács, hanem parancs, a szeretet parancsa*” (Jean Francois Six: *Itinéraire spirituel de Charles de Foucauld*, Paris, 1958. 353.).

Ha valóban egységben érezzük magunkat Krisztussal úgy, mint az első tanítványok közössége, akkor a benne való hit, a Vele folytatott állandó párbeszéd megnyitja szemünket, hogy találékonyan segítségére siessünk embertársainknak. *Imánk valóban szent lesz, mert szent küldetés felé irányul; arra, hogy láthatóvá, hitelessé és elfogadhatóvá tegyük Isten szeretetét a világban.* „A buzgóság a lelkekért, a lelkek üdvösségének égő szeretete abból ered, hogy valamennyien ugyanazon az áron lettünk megváltva, Senkit sem lehet megvetni, minden ember legnagyobb javát kívánjuk, mert mindnyájunkat Jézus vére borítja... Megtenni minden tőlem telhetőt a lelkek üdvösségére állapotom szerint — ez a küldetésem —, mert mindnyájan sokba kerültek Jézusnak, és mert mindnyájunkat szeret” (Ce que croyait Charles de Foucauld, Paris, 1971. 66.).

Ha így kitágítjuk hitünk és szeretetünk dimenzióit, Isten megadja nekünk azt a merészséget, hogy elnyerjük korunk emberének lelki nagykorúságát. Bernhard Häring ennek a belső sürgetésnek úgy akar eleget tenni, hogy *az imánk és életünk közötti szakadást a keresztény hit és cselekvési elvek gyakorlati hitvallásában foglalja össze:*

— *Hiszünk az egy Istenben.* Teremtőnkben és Atyánkban. Hitünk azonban csak úgy igaz és hiteles, ha minden embertársunkban tiszteljük Öt...

— *Válasz:* Uram, hiszünk, de segíts hitünk gyengeségein!

— *Hiszünk, hogy Isten teremtette a látható és láthatatlan világot* minden ember üdvére. Hitünk azonban akkor lesz igazi, ha úgy használjuk ezeket a ránk bízott javakat, hogy embertársaink szolgálatába állítjuk.

— *Hiszünk, hogy Isten minden embert, mint egyetlen,* megismételhetetlen névvel hívott a világba. Ezt a hitünket nemcsak szóval, hanem tettel is megvalljuk, amikor elismerjük minden ember egyedi értékét és így építjük fel a személyek közösségét.

— *Hiszünk Urunkban és Testvérünkben, a megváltó és üdvözítő Jézus Krisztusban,* aki azért jött a világba, hogy mindnyájunkat szolgáljon. Ezért hiszünk, hogy üdvösségünket akkor nyerjük el Jézus Krisztusban, ha mi magunk is készek vagyunk az emberek szolgálatára.

— *Hiszünk, hogy Jézus mindnyájunk terhét hordozta.* Hiszünk, hogy ha konkrét életünkben mi sem hátrálunk meg semmiféle nehézség, kín és szenvedés elől, akkor a Vele való közös erőfeszítésben megszüadítjük az emberiséget a megalázó és embertelen struktúráktól, és megvalósíthatjuk Jézus Krisztus őszinte, erőszakmentes és szelíd lelki uralmát a világban.

— *Hiszünk, hogy Jézus, mint Megváltónk feláldozta magát a világ életéért; önmagát kenyérként táplálékul adta* mindnyájunk számára. Ezért az Atya tanúságot tett róla dicsőséges feltámadásában. Hiszünk, hogy mi is csak úgy érhetjük el igazi beteljesedésünket, ha egészen az emberi közösség szolgálatába állunk és a kapott talentumainkkal építjük az emberi testvériséget Krisztusban.

— *Hiszünk az egy, szent, katolikus és apostoli anyaszentegyházban.* Ezért amikor magunkhoz vesszük az Úr testét, *állandó megtérésre kötelezzük el magunkat,* és készen állunk arra, hogy a világ számára megmutassuk az egyház igazi arcát.

— *Hiszünk az egy keresztségben,* amelyet először Krisztus vett magára nemcsak liturgikusan (rituálisan) a Jordánban, hanem valóságosan, amikor a kereszten vérét ontotta minden emberért. *Hiszünk Krisztus keresztsége üdvözítő erejében,* és Vele együtt elkötelezzük magunkat az üdvösségben; együtt vállaljuk a keresztet testvéreinkkel, hogy mindenki javát szolgáljuk.

— *Reméljük az örök életet* Isten gyermekeinek közösségében. Hitünk és reményünk csak akkor lesz hiteles, ha egész életünk egyre jobban kifejezi Isten szeretetének egyesítő erejét az emberi közösségben. Ezért kötelezzük el magunkat mindenfajta önzés ellen. Ebben a tevékeny várakozásban reméljük a holtak feltámadását és az örök boldogságot, hogy együtt ünnepelhessünk a szentek közösségében.

— *Uram, hiszünk, de hitünk gyarapításával siess segítségünkre!*

AHOL ELREJLIK AZ ISTEN (III) (Formes de l'amour implicite de Dieu)

AZ EGYHÁZI SZERTARTÁSOK SZERETETE

Az intézményes vallás szeretete, bár Isten neve szükségképp jelen van benne, önmaga által mégsem kinyilvánított, hanem elrejtett szeretete Istennek. Közvetlen, egyenes kapcsolat ugyanis nincs közte és Isten között. Isten úgy van jelen az egyházi szertartásokban, mikor ezek tiszták, ahogy a felebarátban és a világ szépségében; és semmivel nem jobban.

Az a forma, melyet a vallás szeretete kialakít a lélekben, az élet körülményeitől függően sokban különbözik. Bizonyos körülmények meggátolhatják még abban is, hogy megszülessék, vagy elfojtják, mielőtt erőt nyerhetett volna. A szerencsétlenségben, a vallás gyűlöletében és megvetésében sok ember jut önmagával ellentétbe, mert lelkészeik egyike-másika kegyetlenül, gőgösen vagy aljasul megsebezte őket. Másokat meg gyerekségük óta ettől a szellemtől áthatott környezet nevelt. Ilyen esetben arra kell gondolnunk, hogy Isten könyörületessége által a felebarát szeretete és a világ szépségének szeretete, föltéve, ha elegendőképp tiszta és elegendőképp erős, ezeknek az embereknek a lelkét bármilyen magasságba is képes fölemelni.

Az intézményesített vallás szeretetének tárgya általában az a vallás, mely azt a vidéket vagy környezetet uralja, hol felnövekedtünk. Legelőször erre gondol minden ember, az élet folyamán a lelkébe költözött szokás hatalmával, valahányszor Isten szolgálatára gondol.

Az egyházi szertartások erényét egészen ama buddhista hagyomány szerint foghatjuk föl, mely az Úr nevének említéséről szól. Mondják, Buddha fogadalmat tett arra, hogy mindenkit magához emel, a Tisztaság Országába, ki nevét oly vágygal ejti ki, hogy ezáltal üdvözülni fog; s ez ígérlet által az Úr nevének említése valóban azzal az erénnyel ékes, mely átalakítja a lelket.

A vallás nem egyéb, mint ez az isteni ígérlet. Minden egyházi szertartás, minden ritus, mindenféle liturgia az Úr említésének valamilyen formája, s alapjában véve valóban erény; oly erény, mely mindenkit üdvözít, ki önmagát neki ezzel a vágygal adja.

Minden vallás a saját nyelvén ejti ki Isten nevét. Az embernek gyakrabban esik jól, ha anyanyelvén nevezheti néven Istent, mint hogy idegen nyelven. Néhány kivételtől eltekintve, a lélek teljesen képtelen fölszabadulni akkor, ha keresnie kell bármilyen idegen nyelv szavait, még ha nagyon ismert is neki.

Az az író, kinek anyanyelve szegény, kevésbé pallérozott s a világon kevésbé terjedt el, nagyon erős kísértésnek van kitéve, hogy másikat válasszon helyette. Néhány föltűnő sikerről tudunk, így a Conrad-éról, de ezek igen ritkák. A kivételeket leszámítva, az efféle változtatás rosszat eredményez, lefokozza a gondolatot és a stílust; az író középszerű marad és kényelmetlenül fogja érezni magát újonnan választott nyelvében.

A vallás megváltoztatása ugyanaz a léleknek, mint az anyanyelv megváltoztatása az írónak. Igaz, nem minden vallás tudja ugyanazon tökélyvel kiejteni Isten nevét. Némelyikük bizonyonnan nagyon tökéletlenül közvetíti. Izrael vallásának például valóban nagyon tökéletlenül kellett közvetítenie, hogy megfeszíthette Krisztust. A rómaiak vallása talán semmilyen fokon nem érdemelte ki a vallás nevet.

Am a vallások hierarchiáját általában nagyon nehéz lenne megállapítani, majdnem lehetetlen, talán egészen is az. Mert egy vallást csak belülről lehet megismerni. Ezt a katolikusok mondják a katolicizmusról, de minden vallásra áll. A vallás táplálék. Ránézvést pedig nagyon nehéz megállapítani az olyan táplálék gyógyító és erősítő tápértékét, melyet még soha nem ízeltünk.

A vallások összehasonlítása — bizonyos mértékig — csak az együttérzés csodálatos erényével lehetséges. Az embereket is bizonyos mértékig úgy ismerhetjük meg, ha kívülről szemlélve őket, egy időre lelkünket, az együttérzés

erejével, beléjük helyezzük. Ugyanígy, a különféle vallások tanulmányozása is csak akkor vezet ismeretre, ha kis időre beléjük helyezkedünk, hittel, méghozzá központjába annak, amit tanulmányozunk. Hittel, a szónak legerősebb értelmében.

Ez az, ami majdnem soha nem történik meg. Mert egyeseknek semmi hitük nincs; másoknak meg kizárólag egyetlen egy vallásban van hitük, s a többiek irányában legföljebb oly figyelemmel viseltetnek, mint az érdekes formájú tárgyak iránt. Megint mások részrehajlás nélkülieknek képzelik magukat, mert bizonytalan vallásosság él bennük, melyet aztán bármerre fordíthatnak. Mikor épp ellenkezőleg: teljes figyelmünket, teljes hitünket, teljes szeretetünket kell egy vallásnak szentelnünk ahhoz, hogy mindegyik más vallásra is ennek a figyelemnek, hitnek és szeretetnek legmagasabb fokáról gondolhassunk. Ahogy a barátságra is csak azok, s nem mások képesek, kik teljes szívükből tudnak érdeklődni az ismeretlen sorsa iránt.

A szeretet csak akkor valóságos, ha valamilyen különleges tárgy felé irányul; egyetemessé csak úgy válhat, ha közben valóságos marad, s csak példázatszerűen és átvitelrel. Közbevetésül: tudni azt, mi példázat és átvitel, ismeret, melyre a matematika, különféle tudományok és a filozófia készíthet föl, s így közvetlenül kapcsolódik a szeretethez.

A vallások összehasonlító ismerete ma Európában s talán az egész világon a semmi fokán áll. Az efféle ismeretnek még nevét sem igen ismerik. Még ha előítéleteinktől eltekintünk is, melyek legfőbb gátaink, az esetben is nagy nehézségbe ütközik az ilyen ismeret szorgalmazása. A vallási életnek egymástól elütő formái között rejtett azonosságok találhatóak a látható különbségek részleges kiegyenlítésekként, s ezeket csak a legélesebb ítélőképesség látja meg. Minden vallás eredendően elege a kinyilvánított és az elrejtett igazságoknak; s ami az egyikben kinyilvánított, az a másikban elrejtett. Egy igazsághoz kötődő rejtett ragaszkodásnak néha olyan erénye lehet, mint a kinyilvánított ragaszkodásnak, vagy olykor még ennél is több. A hit különböző formáinak titkát egyedül az ismeri, ki a szívek titkait is ismeri. E titkot nem tárta föl nekünk, bárha sokan erősítgetik. Ha valaki oly vallásban született, mely aránylag tisztán tudja az Úr nevét kiejteni, s ha ezt az eredeti vallását helyesen irányított és tiszta szeretettel szereti, nehéz valódi okát látni annak, hogy elhagyja, mielőtt az Istennel való közvetlen kapcsolat nem vetné alá lelkét magának az isteni akaratsnak. E ponton túl sem igazolja a változtatást más, mint az engedelmesség. A történelem azt mutatja, hogy valójában ez nagyon ritka. A legmagasabb lelki régiókban elért lelkek leggyakrabban, talán mindig is, annak a hagyománynak szeretetében erősödtek meg, mely lajtorjaként szolgált nekik.

Ha az eredeti vallás túlságosan tökéletlen, vagy ha az illető helyen nagyon beszennyezett formában él, vagy ha a körülmények megakadályozták, hogy e vallás szeretete megszülessék, vagy megölték azt, az idegen vallás fölvételét jogosnak kell ítélnünk. Jogos és szükséges is — egyeseknek; de bizonyval nem mindenkinek. Ugyanígy áll a helyzet azokkal is, kik egyházi szertartások ismerete nélkül nőttek föl.

A vallás megváltoztatása minden más esetben végletesen veszélyes elhatározás, s még veszélyesebb, ha valakit rákényszerítenénk. Még inkább súlyos ezen a területen hivatalos nyomást gyakorolni a meghódított országokban.

Vizont, dacára a vallási különbözőségeknek, melyek Európa és Amerika területén főnnállnak, azt mondhatjuk, hogy elvileg, közvetlen vagy közvetett módon, közelről vagy távolról, a katolikus vallás a fehér faj embereinek szellemi bölcsője.

Az egyházi szertartások erénye a tökéletes jóval való kapcsolat hatékonyságában áll, mely megsemmisíti a rosszat. Nincs a világon tökéletes tisztaság, kivéve tán az univerzum teljes szépségét, melyet azonban csak akkor érezhetünk át, ha már jókora utat megtettünk a tökéletesség felé. E teljes szépséget egyébként semmi érzékelhető nem foglalja magában, habár bizonyos értelemben ez érzékelhető.

A vallási dolgok e különös érzékelhető dolgok, melyek a világon léteznek s mégis tökéletesen tiszták. Nem azért, hogy sajátosságok. A templom lehet csúnya, az énekek hamisak, a pap romlott, a hívók meg szórakozottak. Bizonyos értelemben ennek semmi jelentősége nincs. Olyan ez, mint ha egy geometrikus, hibátlan tételét akarván illusztrálni, ferde vonalakat és szabálytalan köröket rajzol; de ennek semmi jelentősége nincs. A vallási dolgok elvben, elméletileg

tiszták, föltételezésük, meghatározottságuk, jellegük szerint. Tisztaságuk nem föltételhez kötött. Nincs szenny, mely közelébe férközhetne ennek a tisztaságnak. Ezért tökéletes. Nem úgy tökéletes azonban, mint Roland kancája, ami összes lehető erényével is abban a veszélyeztetettségben állt, hogy kiműlik. Az emberi szokások hatástalanok, legalábbis akkor, ha nem csatlakoztatnak hozzájuk oly mozgatókat, melyek az embereket rákényszeríténék arra, hogy megfigyeljék ezeket. Önmagukban pusztá ábrándok; irreálisak és semmire se valók. De azt a szokást, mely szerint a vallási dolgok tiszták, maga Isten hagyta jóvá. Így hatékony ez a szokás, szokás, mely erényt rejt magában, mely önmaga által kialakít valamit. E tisztaság tökéletes és nem föltételhez kötött, s amellet realis.

Ez tényigazság, s ennek következtében nem szorul bizonyításra. Csak a tapasztalat igazolására szorul.

A vallási dolgok tisztasága valójában a szépség köntösében csaknem mindeütt megnyilvánul, ha a hit és a szeretet nem véti el célját. Így csodálatosan szép a liturgia szövege, s kivált az az ima tökéletes, mely Krisztus ajkáról hangzott el. Ugyanígy csodálatosan szép a román építézet és a gregorián ének.

De a központban magában van valami, mely a szépséget egészen nélkülözi, mely a tisztaságot nem nyilvánítja ki, valami, ami egyes-egyedül szokás. Szükségszerű, hogy ez így legyen. Az építőművészet, az énekek, a nyelv, még ha szavait Krisztus állította is össze, mindez más, mint a tökéletes tisztaság. A mi földi érzékeinknek a világon megjelenő tökéletes tisztaság, mint különös dolog, csak szokás lehet, mely szokás és semmi más. E középpontba helyezett szokás az Oltáriszentség.

Ennek erényét a valóságos jelenlétről szóló dogmának a képtelensége alkotja. A táplálék jelképének oly megejtő kivételétől eltekintve, egy darab kenyérben igazán semmi nincs, miben az Isten felé irányított gondolat támpontra talál. Így lesz világossá az isteni jelenlét konvencionális jellege. Efféle tárgyban Krisztus csak szokás által lehet jelen. Magának e ténynek következtében lehet benne tökéletesen jelen, Isten csak titkon akar jelen lenni a világon. Jelenléte az Oltáriszentségben valóban titkos, mivel gondolkodásunk semmilyen formában nem fér hozzá e titokhoz. Ezért lehet teljes is.

Senkinek nem jut eszébe, hogy meglepődjék azon, hogy azokon a tökéletes vonalakon és tökéletes körökön bizonyított tétel, melyek nem léteznek, tényleges alkalmazást nyer a technikában. Mégis, valahogy érthetetlen ez. Az isteni jelenlét valósága az Oltáriszentségben még csodálatosabb, de nem érthetlenebb.

Példázattal élve, bizonyos értelemben Krisztus úgy van jelen a föltételezés-szerűen följánlott ostyában, ahogy a geometrikus állítja, hogy valamilyen háromszögben föltételezése szerint két egyező szög található.

Ezért van szó oly szokásról, melyben egyedül a följánlás formája számít, s nem annak szellemi állapota, ki följánl.

Ha más lenne, mint szokás, legalább részlegesen emberi valami volna s nem teljesen isteni. A valóságos szokás természetfölötti harmónia, harmónia püthagoreus értelemben.

Egyedül a szokás lehet a földön a tisztaság tökélye, mivel az összes nem konvencionális tisztaság többé-kevésbé tökéletlen. Hogy egy szokás valóságossá lehessen, az az isteni könyörületesség csodája.

Isten nevének emlegetése buddhista értelemben ugyanezt jelenti, hiszen a név szintén szokás dolga. Mégis könnyen feledtetni ezt az a szokásunk, hogy gondolatunkban a dolgokat s neveiket összegyavjáljuk. Az Oltáriszentség magasabb fokon konvencionális.

Még Krisztus emberi és testi jelenléte is más volt, mint a tökéletes tisztaság, mivel megfedtte azt, aki jónak nevezte, így felelvén neki: „Jobb nektek, ha én elmegyek”. Valóságosabban és teljesebben van jelen egy darab kenyérben, mi följánlanak. Jelenléte teljesebb, ha titokzatosabb.

Jelenléte valószínűleg még teljesebb és mégis még titokzatosabb volt akkor, mikor a hatóság földi testében kaparintotta meg, mint valami csavargót. De akkor mindenki el is hagyta. Túlságosan is jelen volt. S ez elviselhetetlen volt az embereknek.

Az Oltáriszentség szokása, vagy bármi más, ehhez hasonló, nélkülözhetetlen az embernek. A tökéletes tisztaságnak érzékelhető jelenléte nélkülözhetetlen számára. Mert az ember csak valami érzékelhető dologra irányíthatja figyel-

mének teljességét. S néha szüksége van rá, hogy figyelmét a tökéletes tisztaságja szegezze. Egyedül ez a cselekedet teszi számára lehetővé, hogy a benne lévő rossz egy részét úgy semmisítse meg, hogy valami másra ruházza át. Az ostya ezért valóságos isteni Bárány, ki elveszi a világ bűneit.

Mindenki érzi a rosszat önmagában, irtózik tőle és szeretné messzire vetni. Két különböző formában jelenik meg számunkra a rossz: a szenvedésben és a bűnben. De abban az észlelésben, melyet önmagunkról alkotunk, a szétválasztás nincs meg, hacsak nem elvont és reflektált fokon. Valami olyanra leszünk figyelmesek magunkban, mely nem szenvedés, nem bűn, egyszerre mindkettő, a kettő közös gyökere, a kettőnek szétválaszthatatlan elegye, ugyanegy időben tisztátalanság és fájdalom. Ez a bennünk lévő rossz. A bennünk lévő csúfság. Mennél inkább érezzük, annál inkább irtózkodunk is tőle. A lélek úgy veti ki magából, ahogy valaki hány. Azokra a tárgyakra hármoztatja át, melyek körülvesznek bennünket. De az ily módon előttünk csúfá és szennyezetté vált tárgyak visszaküldik a rosszat, mit beljűnk helyeztünk. Megnövekedve küldik vissza. E csere által pedig a bennünk lévő rossz megnövekszik. Úgy látjuk ezután, hogy maga a hely, ahol tartózkodunk, maga a körülmény, ahol élünk, börtönöz be, napról napra erősebben, a rosszba. Ez rettenetes gyötrelmet szül. Ha e gyötrelemtől elcsigázott lélek már nem is érzékeli ezt, kevés a reménye, hogy üdvözüljön.

Ezért méregeti gyűlölettel és undorral a beteg szobáját és környezetét, ezért az elítélt celláját, és igen-igen gyakran a munkás a gyárat.

Akik így vannak, azoknak mit sem használ, ha szép dolgokat szereznek nekik. Mert semmi sincs, mi végül is be ne szennyeződnek előttük, egészen addig, hogy idővel ne irtózkodjanak mindentől, e kivetítés eredményeképp. Egyedül a tökéletes tisztaság nem szennyeződhet be. Ha figyelmünk valami tökéletesen tiszta dologra irányul akkor, midőn lelkünket megszállja a rossz, s ha a rossz egy reszet erre viszi át, e dolog nem változik meg a rossztól. Nem küldi vissza a rosszat. Így figyelmünk minden hasonló pillanatában valami csekély rossz valószínűsége elpusztul.

Amit a zsidók a mágikus szokás egyik fajtájával, a bűnbak rítusában próbáltak meg végrehajtani, azt a világon egyedül a tökéletes tisztaság végezheti el. Az igazi bűnbak a Bárány.

Mikor egy tökéletesen tiszta lény emberi formát öltött a világon, a körötte eloszolva lévő rossznak lehetséges legnagyobb része egyszerre csak benne gyűlt össze, szenvedésének formájában. Abban az időben a Római Birodalomban az emberek legnagyobb szerencsétlensége és legnagyobb bűne a rabszolgaság volt. Ezért a rabszolgaság szerencsétlenségének legmélyebb fokán szenvedte el halálbüntetését. Föltámadásának titka, hogy ezt magára vette.

Ha egy emberi lény ugyanígy cselekszik és tekintetét meg figyelmét az isteni Bárányra veti, ki a följánlott kenyérben van jelen, a benne lévő rossz egy része a tökéletes tisztaságra helyeződik át és itt aztán megsemmisül.

Nem is megsemmisül, inkább átalakul. A tökéletes tisztasággal való kapcsolat szétoztja a szenvedésnek és a bűnnek föloldhatatlan elegyét. Az a rossz, melyet a kapcsolat fölperzselt, egyszerű fájdalommal válik, de szeretettől átfűtött fájdalommal.

Ugyanígy vált Jézusban is egyszerű fájdalommal mindaz a Római Birodalomban szétterjedt rossz, mely benne sűrűsödött össze.

Ha nem volna a világon tökéletes és véghetetlen tisztaság, ha csak véges tisztaság volna, melyet a rosszal való kapcsolat idővel teljesen kimerítene, soha nem üdvözülénk.

A büntetőtörvénykezés háborzongató példáját nyújtja ennek az igazságnak. Tiszta dolog ez alapjában és tárgya a jó. De e tisztaság tökéletlen, véges, emberi. Így az az állandó kapcsolat, mely a bűnrel és a vele elegyedő szerencsétlenséggel jár, kimeríti ezt a tisztaságot és helyébe a bűnrel csaknem egyenlő tisztátalanságot helyezi, oly szennyet, mely messze fölülmúlhatja a legkülönösebb bűnesetet is.

Az emberek nem nagyon isznak a tisztaság forrásából. De kegyetlen tett volna a Teremtés, ha e forrás nem fakadna föl mindenütt, hol bűn és szerencsétlenség létezik. Ha nem lenne bűn és szerencsétlenség az előttünk eltelt kétezer év előtt is, a misszióktól nem érintett vidékeken is, még azt képzelnénk, hogy Krisztus és a szentségek az Egyház monopóliumai. Hogyan tudnánk is-

tengyalázás nélkül elviselni azt a gondolatot, hogy akár egyetlenegy rabszolgát is megfeszítettek huszonkét évszázaddal ezelőtt, ha arra gondolnánk, hogy Krisztus ekkor nem élt még és a szentségeknek valamennyi fajtája is hiányzott? Az is igaz, hogy a huszonkét évszázaddal ezelőtt megfeszített rabszolgákra alig gondolnak.

Mikor megtanultuk már figyelmünket a tökéletes tisztaságra irányítani, egyedül az emberi élet véges időtartama akadályozhat meg abban, hogy (a tet-tetés esetétől eltekintve) biztosak legyünk már a világon is a tökéletesség elérésében. Mert véges lények vagyunk; a bennünk levő rossz szintén véges. Az érzekeink elé állított tisztaság végtelen. Bármilyen kevés legyen is az a rossz, melyet egy-egy tekintettel megsemmisítünk, ha az idő nem zárul le előttünk, egészen bizonyos, hogy megfelelő rendszerességgel ismételve ezt a cselekedetet, egy napon minden rossz megsemmisül. A rossz végére jutnánk, a *Bhagavad-Gítá*nak csodálatos kifejezésével szólva. Az Igazság Uráért semmisítettük volna meg a rosszat, és az igazságot vinnénk neki, ahogy az egyiptomi Holtak könyve kifejezi.

A keresztyénység fő-fő igazságainak egyike, melyet ma senki se ismer, az, hogy a tekintet szabadít meg. Az ércikgyót is azért emelték magasra, hogy a züllöttség mélyén megkopasztva heverő emberek fölnézzenek rá és megszabaduljanak.

Azok a pillanatok a leghatékonyabbak a tökéletes tisztaságra vetett tekintetünknek, melyeknek során, ahogy mondják, kelletlennek vagy képtelennek érezzük magunkat arra, hogy szent dolgokat megillető lelki emelkedettséget szerezzünk. Mert ilyenkor ül ki a rossz vagy még inkább a középszerűség a lélek föl-színére, oly helyzetbe kerülve, mely a legkedvezőbb arra, hogy a tűzzel való kapcsolat fölperzselje.

Am ekkor a figyelemnek is csaknem lehetetlen működnie. A lélek silányabb fele ugyanis, kínzóbb félelemmel félven halálától, mint amit a testi halál közeledése okozhat, lázadni kezd és hazugságok után kapkod, hogy óvja az irháját.

Az erőfeszítés, hogy ne hallgassunk a hazugságokra, noha semmi nem akadályozza meg, hogy higgyünk nekik, s hogy a tisztaságot nézzük — valami nagyon kínzó dolog ilyenkor; mégis egészen más, mint amit általában erőfeszítésnek, önuralomnak, akarati cselekvésnek neveznek. Más szavak kellenének, hogy beszélhessünk róla, de nincs reá nyelv.

Az erőfeszítés, mely a lelket megmenti, hasonló ahhoz, ahogy nézünk, ahogy hallgatunk, ahogy a jegyes „igen”-t mond. A figyelem és a beleegyezés tette ez. Amit a nyelv akartnak nevez, éppen ellenkezőleg, az izomerőhöz hasonlít.

Az akarat a lélek természeti szintjén mozog. Az akarat helyes gyakorlása minden bizonnyal szükséges feltétele az üdvösségnek, de nagyon távolról, alacsonyban, nagyon közvetetten és pusztán negatív módon. A gyomot a földműves izomerője tépi ki, a gabonát azonban egyedül a nap és a víz növeszti meg. Az akarat a lélekben semmi jót nem tesz.

Az akarat erőfeszítései a maguk helyén nem egyebek, mint szigorú kötelesség beteljesítései. Bárhol, hol nem ezekről a kötelességekről van szó, vagy természetes hajlamainkat, vagy a hivatást, azaz Isten parancsát kell követnünk. A hajlamból eredő tettek természetesen nem az akarat erőfeszítései. Azokban a tettekben pedig, melyekben engedelmeskedünk Istennek, az ember szerepe passzív; bármilyen nehézségek járuljanak is ezekhez, bármennyire látható legyen is az aktivitás kifejtése, a lélekben semmi olyan nem történik, mi az izomerő munkájára emlékeztethetne. Várakozás, figyelem, csönd, állhatatosság van benne szenvedésre, öröme egyaránt. Krisztus kereszthalála mintája az engedelmes-ség mindenfajta cselekedetének.

A passzív tevékenységnek ezt a formáját, mely a legmagasabb mindennek között, tökéletesen jeleníti meg Lao-ce és a *Bhagavad-Gita*. Itt is az ellentétek természetfölötti egysége van jelen, harmónia, püthagoreus értelemben.

Azt a hazugságot, mely szerint az akarat vezetne jóra, lényünknek silányabbik fele sugallja, megsemmisülésétől való félelmében. Ez az akarati erő ugyanis őt egyáltalán nem veszélyezteteti, nem csökkenti kényelmét, s ez még akkor is így van, ha történetesen sok fáradságot és szenvedést okozna is ez neki. Mert lényünk silányabbik fele nem a fáradságtól és a szenvedéstől fél, hanem attól, hogy meg fog semmisülni.

Vannak emberek, kik lelkiüket úgy kísérlék meg fölemelni, ahogy valaki állandóan összezárt lábbal ugrálgat, abban a reményben, ha naponkint egyre magasabbra ugrik, egyszer csak nem esik majd vissza, hanem az égbe emelkedik. És ebbeli elfoglaltságában föl sem néz az égre. Egyetlen lépést sem tehetünk az ég felé. Függélyesen nem mozoghatunk. Am ha kitaróan figyeljük az eget, Isten értünk jön és fölemel. Könnyedén emel föl. Ahogy Aiszkhülosz mondja: „Az isteni nem ismer erőlködést”. Üdvözülésünkben ez a könnyedség nehezebb, mint minden erőfeszítés.

Grimm egyik meséjében erősségi verseny zajlik le egy óriás és egy kicsi szabó között. Az óriás oly magasra hajítja követ, hogy hosszú-hosszú időbe telik, míg az leesik. A kicsi szabó madarat ereszt, ami nem esik vissza. Minek nincs szárnya, előbb-utóbb leesik.

Ahogy az akarat tehetetlen az üdvösség megszerzésében, a laikus erkölcs fogalma is lehetetlenség. Mert amit erkölcsnek hívnak, csak az akarathoz szól, s ami benne, hogy úgy mondjuk, legkivált izom. A vallás, ellenkezőképp, a vágyhoz kapcsolódik, s ez a vágy az, mely üdvözít.

A sztoicizmus gyöngye római utánzata szintén az izomerő akaratához szól. De az igazi sztoicizmus, a görög sztoicizmus, melyből Szent János vagy talán Krisztus is a „logosz” és a „pneuma” szavait kölcsönözték, kizárólag vágy, kegyelet és szeretet. Telve van alázattal.

Ezen a ponton, mint sok más on is, a mai kereszténység engedni hagyja, hogy ellenfelei megfertőzzék. Az istenkeresés metaforája az izomerő akaratát idézi föl. Igaz, már Pascal hozzájárult e metafora sikeréhez. Elkövetett néhány tévedést, például azt, hogy bizonyos mértékben összekeverte a hitet és az önszuggesztíót.

A mitológia és a folklór nagy példázataiban, az Evangélium paraboláiban Isten indul el, hogy megkeresse az embert. „*Quaerens me sedisti lassus*”. Az Evangéliumnak egyetlen helyén sincs szó arról, hogy az ember keresne. Az ember nem tesz egyetlen lépést sem, hacsak nem kényszerítik rá, vagy nem hívják kimondottan őt. A jövődő menyasszony tiszte a várakozás. A szolga is vár és virraszt, míg ura ünnepségen van. Nem a járókelő hívja meg önmagát az esküvői vacsorára, sem nem ő kéri a meghívást; csaknem váratlanul tessékellik be. Szerepe pusztán az, hogy megfelelő ruhát öltson magára. Az az ember, ki igazgyöngyöt talált egy telken, mindenét eladja, hogy megvásárolja a telket; nem kell, hogy ásót ragadjon és kiforgassa telkén a gyöngyöt, elég, ha mindenét eladja. Istent kívánni és lemondani minden másról, egyedül ez üdvözít.

A magatartás, mely az üdvösségre vezet, semmiféle más tevékenységhez nem fogható. Görög szava, a „*hüpomoné*” fejezi ki, melyet a *patientia* elég gyútrán ad vissza. Várakozást jelent, meghatározhatatlan ideig tartó figyelmes és hűséges mozdulatlan-ságot, melyet semmilyen ütés nem mozdít ki a helyéből. Leghívebb mása ennek az a szolga, ki az ajtó mellett áll, hogy rögvést kinyissa, ha ura kopogni kezd. Ehhez az szükséges, hogy inkább legyen kész az éhhalálra és a teljes kimerülésre, mintsem hogy helyzetén változtasson. Az szükséges, hogy fejét se vesse földre, ha társai szólítanak, beszélneek hozzá, vagy megütnék. Még akkor se mozduljon el, ha ura halálhírét költenék s ha hinne is nekik. Akkor sem mozdul el, ha azt mondják neki, ura haragszik rá, s ahogy megérkezik, megveri, s ha hinné is ezt, akkor sem fog elmozdulni.

A tényleges keresés kártékony, nemcsak a szeretetnek, hanem az értelemnek is, melynek törvényei a szeretet törvényeit követik. Egyszerűen várni kell rá, hogy egy geometriai kérdés megoldása, egy latin vagy görög mondat jelentése megjelenjék az értelemben. Még hatékonyabban áll ez egy új tudományos igazságra, egy szép verssorra. A keresés tévútra visz. Így van ez az igazi jó minden nemével. Az ember nem kell, hogy egyebet tegyen, mint várja a jót és félre-szorítsa a rosszat. Izomerejét pusztán azért kell igénybe vennie, hogy a rossz ki ne vesse sarkából. Az emberi sorsot képező megfordításban az igazi erény minden területen negatívum, legalábbis látszatra. De a jónak és az igazságnak ez a várása sokkal erősebb valami, mint minden keresés.

A kegyelem fogalma az akaratlagos erénnyel szemben, az ihleté az értelmi és művészi tevékenységgel szemben, e két fogalom fejezi ki, ha helyesen értik őket, a várakozásnak és a vágynak hatékonyságát.

Az egyházi szertartásokat teljes egészében a vágytól sarkallt figyelem alkotja. Ezért nem helyettesítheti őket semmilyen erkölcs. Am a lélek silányabbik részének nagyon sok hazugsága van fegyvertárában arra, hogy védje magát még az

ima közben is, még aközben is, ha a szentségeket magunkhoz vesszük. Tekintünk és a tökéletes tisztaság közé oly fátylat lebbent, melyet nem kevés fondorlattal Istennek nevez. E fátyol több minden lehet, így lelkiállapot, érzékelhető örömforrások, remény, vigasztalás, enyhület vagy kimerültség, vagy szokásaink minden rendje-faja, vagy pedig egy vagy több emberi lény, vagy szociális környezet.

Az egyik nehezen elkerülhető csapda, ha erőnek erejével el akarjuk képzelni azt az isteni tökéletességet, melyet a vallás fölajánl szeretetünknek. Egyetlen egy esetben sem tudunk elképzelni olyat, mely tökéletesebb lenne magunknál. Ez az erőfeszítés fölöslegessé teszi az Oltáriszentség csodáját.

Az értelemnek valamelyes kiformáltsága szükséges ahhoz, hogy az Oltáriszentségben csak azt vegyük észre, ami meghatározásánál fogva benne van; tehát valami olyat, melyről fogalmunk sincs, amelyről csak azt tudjuk — mint Platón mondja —, hogy ez az a valami, és soha nem kívántunk rajta kívül semmi mást, hacsak nem tévedésből.

A csapdák csapdája, a majdnem elkerülhetetlen csapda a szociális csapdája. A szociális érzés mindig, mindenütt s minden dologban a hit tökéletes utánezatát nyújtja, azaz csalása tökéletes. Ez utánezatnak nagy előnye, hogy a lélek minden egyes részét ki tudja elégíteni. Az a rész, mely a jóra vágyik, úgy hiszi, táplálják. A silányabbik részt nem karcolja meg a fény. Kedvére való ez a helyzet. Így köt békét mindenki. A lélek békében marad. De Krisztus azt mondta, nem azért jött, hogy békét hozzon. Kardot hozott, kardot, mely ketté metsz, ahogy Aiszkhülosz mondja.

Majdnem lehetetlen szétválasztani a hitet társadalmi utánezatától. Annál inkább az, ha valaki egyfelől igazi hitet, másfelől utánezott hitet hordoz lelkében. Majdnem lehetetlen; de mégsem lehetetlen.

Jelenlegi körülményeink közt a szociális utánezat elutasítása talán élet-halál kérdése a lélek számára.

Hogy tisztátalanságainktól megszabadítson, a tökéletes tisztaságnak nem szabad csak a templomokban jelen lennie. Az emberek elviszik tisztátalanságaikat a templomokba és ez rendjén is volna. A kereszténység szellemének azonban sokkal inkább megfelelne az, ha ezen kívül Krisztus eljutna oda is, ahol a szegény, a nyomorúság, a bűn és a szerencsétlenség piszka legjobban uralkodik, börtönökben, bíróságokon, nyomortanyákon. Egy bírósági tárgyalásnak úgy kellene kezdődnie és végződnie, hogy a bírók, a rendőrség, a vádlott és a hallgatóság közösen imádkozik. Krisztusnak nem szabadna hiányozni onnan, hol dolgoznak, onnan, hol tanulnak. Minden emberi lénynek lehetősége nyílnék, bármit végezzén is, bárhol legyen is, hogy a napok teljes hosszán át tekintetét az ércigýóra szegezze.

Am azt is el kellene nyilvánosan, hivatalosan ismerni, hogy a vallás nem más, mint ez a tekintet. Mihelyt más akar lenni, óhatatlanul a templomok bel-sejébe zárják vagy teljesen elfojtják minden más helyen, hol megtalálható. A vallásnak semmi szüksége nincs rá, hogy a társadalomban más helyet foglaljon el, mint ami a lélekben a természetfölötti szeretetnek megfelel. Am az is igaz, hogy sokan azért fokozzák le magukban a szeretetet, mert lelkükben túlságosan nagy és túlságosan mutatós helyet szánnának neki. Atyánk azonban titkon uralkodik. Szeretet tisztaság nélkül nem lehetséges. Az igazi hit nagy-nagy diszkreciót követel még önmagunkkal szemben is. A hit Isten és köztünk levő titok, melyben aligha lehet részünk.

A felebarát szeretete, a világ szépségének szeretete, a vallás szeretete bizonyos értelemben mind teljesen személytelen szeretet. A vallás szeretete könnyen megszűnhet az lenni, mert a vallásnak kapcsolata van a társadalmi környezettel. Az egyházi szertartásoknak olyanoknak kell lenni, hogy természetükkel orvosoljanak ezen. A katolikus vallás középpontjában kevéske, alakatlan anyag áll, kevéske kenyér. Az anyag e darabkája felé fordított szeretet szükségképp személytelen. Nem Krisztus emberi személyét képzeljük el, nem is az Atya isteni személyét, mely éppúgy ki van szolgáltatva bennünk képzetünk minden tévedésének, hanem egy darab anyag az, mely a katolikus vallás középpontjában áll. Ez benne a legbotrányosabb, s ez az, melyben legcsodálatosabb érénye ragyog. A vallási életnek minden autentikus formájában ugyanígy van

valami, mi annak személytelen jellegét biztosítja. Isten szeretetének személytelennek kell lenni, ha még nem volt közvetlen és személyes kapcsolatunk vele; másként e szeretet képzelgés lesz. Ezután lehet csak egyszerre személyes és újra, de már ennél magasabb értelemben, személytelen.

A BARÁTSÁG

Van azonban személyes és emberi szeretet, mely tiszta, s ez az isteni szeretet megérzését és sugarát viseli magán. A barátság ez, föltéve, ha e szót szigorúan sajátos jelentésében használjuk.

Egy emberi lény megkedvelése szükségképp más, mint a szeretet. A szeretet nem tesz különbséget. Ha egyes esetekben a megszokástól eltérően jelentkezik, úgy ennek egyedüli oka a szerencsétlenség alkalmá, mely föléleszti a részvétnek és a hálának cseréjét. A szeretet egyenlőképp készséges minden ember iránt, ha jöttével a szerencsétlenség mindenkinek följánlja ezt a leverét.

Egy emberi lény iránti személyes vonzódásnak két fajtája lehetséges. Vagy valamilyen jót keresünk a másikban, vagy szükségünk van rá. A vonzalmak minden lehető fajtája általában e két forma között oszlik meg. Közeledünk valamihez, vagy mert valami jót keresünk nála, vagy mert nem lehetünk meg nélküle. Néha a két mozgás egybeesik. Gyakran azonban nem. Lényegüknél fogva különböznek és az egyik teljesen független a másiktól. Megesszük a nem kívánt ételt, ha nincs más, mert másként nem tehetünk. A kicsit inyenckedő szereti a jó falatokat, de könnyen megvan nélkülük is. Ha nem jut levedő, megfulladunk; harcolunk hát érte, hogy legyen, nem azért, mert valami jót várunk tőle, hanem mert szükségünk van rá. Elmegyünk szippantani egy kis tengeri fuvalmat, anélkül, hogy bármilyen szükség vitt volna rá, de mert tetszik nekünk. Az idő múlása gyakran ugratja a második okot az első elé. A legnagyobb emberi szenvedések egyikével állunk szemben. Valaki azért szív ópiumot, mert ettől reméli annak a különleges állapotnak az elnyerését, melyet magasabbrendűnek hisz; a továbbiakban az ópium gyakran hozza nyomasztó helyzetbe és züllöttnek érzékeli magát; de nem tud már meglenni nélküle. Arnolphe azért szerzi meg Agnest mostohaanyjának, mert fölöttébb jónak látja, hogy ilyen fiatal lányt tarthat magánál, kiből lassankint majd jó feleséget csinál. A lány azonban később szívtelen, megalázó szenvedésben részesíti. Am Arnolphe ragaszkodása idővel életerős kapcsolattá válik iránta s ez mondatja vele a rettenetes szavakat: *De érzem már belül, jobb lenne, hogy nem élnék,...*

Harpagon eleinte úgy nézi a pénzt, mint valami jót. Később már nem más, mint kínos gyötrelmének tárgya, oly tárgy, melynek nélkülözése akár halálát is jelenthetné. Ahogy Platón mondja, a szükséges és a jó lényege között tetemes a különbség.

Semmi ellentmondás nincs aközött, hogy jót keresünk egy emberi lényben és hogy jót akarunk neki. Ugyanezért, ha pusztán jót keresve közeledünk valakihez, a barátság föltételei még nem értek be. Mert a barátság természetfölötti harmónia, az ellentétek egysége.

Ha valaki eljutott egy bizonyos szükséges fokra, nem kívánhatjuk javát, hacsak nem úgy, hogy nem kívánjuk a magunkét. Ott, hol szükségesség van, erőszak és kényuralom van. Hatáskörébe kerülünk annak, kire szükségünk van, majd-hogynem birtokává válunk. Holott a leglényegesebb jó minden ember számára az örendelkezés szabadsága. Vagy lemondunk erről, ami a bálványimádás bűnét vonja maga után, mert csak Isten javára mondhatunk le róla; vagy azt kívánjuk, hogy az a lény, kire szükségünk van, legyen megfosztva tőle.

E mechanizmusoknak mindegyik formája létesíthet emberi lények között szeretetviszonyt, mely a szükségszerűség vaskeményiségével lesz egyenlő. Az anyai szeretet gyakran ered ebből a fajtából; néha az apai szeretet is, mint Balzac *Goriot apójában*; a testi szerelem, leghevesebb formájában, miként a *Nők iskolájában* és a *Phaedrában*; nagyon gyakran a házastársi szeretet, főleg a megszokás miatt; jóval ritkábban a gyermeki vagy testvéri szeretet.

A szükségszerűségnek egyébként több fokozata van. Valamilyen fokon mindig szükségszerű az, minek elvesztése életerőnk kisebbedését okozná, pontos, szigorú értelmében a szónak, föltéve, ha a vitális jelenségek tanulmányozása éppoly előrehaladott lenne, mint a test elvesztéséé. A szükségszerűség végletes

fokán a nélkülözés halálhoz vezet. Annak a vonzalomnak az esete ez, melyben valaki életerejének teljével kötődik a másikhoz. Alacsonyabb fokain a nélkülözés kisebb-nagyobb jelentőségű fogyatkozást eredményez. Így a táplálék teljes nélkülözése halálunkat okozza, míg részleges nélkülözése csupán megfogyatkozásunkat. Mindazonáltal szükségesnek vélünk minden táplálékot ama határon belül, hol csak megfogyatkoznánk.

A szükségszerűség leggyakoribb oka a szeretetkapcsolatokban az, ahogy az együttérés és a szokás egymáshoz kapcsolódik. Mint a fősvénység vagy az ópiumszívás esetében: ami eleinte a jó keresése volt, kis idő múltán szükséggé változott át. A fősvénységhez, az ópiumszíváshoz és minden más bűnhöz képest a szeretetkapcsolatokban annyi a különbség, hogy bennük e két mozgás, a jó és a szükséges keresése remekül megfér egymás mellett. Am ezek is elkülönülhetnek. De kegyetlen dolog, ha egy emberi lénynek a másikhoz fűződő ragaszkodását egyes-egyedül a szükség szabályozza. Kevés más eset vetelkedhet a világon a csúfságnak és a borzalomnak ezzel a fokával. Mindig valami szörnyű lappang azokban az esetekben, melyekben az ember a jót keresi és csak a szükségességet találja. Azok a mesék a legcsodálatosabb példák erre, melyekben hirtelen újra megjelenik a szeretett lény, halála után. Igaz, az emberi léleknek egész sor hazugság áll rendelkezésére, hogy megvédje magát e csúfság ellen és képzeletével hamis javakat helyezzen oda, hol csak szükségszerűség uralkodik. A csúfság azért rossz, mert hazugságra kényszerít.

Majdnem egészen bizonyos, hogy formáinak sokaságában a szerencsétlenség tűnik föl ott, hol a szükségszerűség oly keményen érződik, hogy keménysége meghaladja annak hazugságait, ki az ütések elszenvedi. Ezért a legtisztább lények kiszolgáltatottak a legjobban a szerencsétlenségnek. Aki meg tudja akadályozni a védekezés automatikus visszahatását, mely arra irányul, hogy a hazugságot megnövelje a lélekben, azok számára a szerencsétlenség nem valami rossz, jóllehet állandó seb marad és bizonyos értelemben lefokozás.

Mikor egy ember oly szeretetkapcsolattal vonzódik a másikhoz, hogy ez valamilyen fokon magában foglalja a szükségszerűséget, lehetetlen, hogy az önállóság megőrzését egyként kívánja magában és a másikban. A természet mechanizmusa teszi ezt lehetetlenné. De lehetséges a természetfölöttinek csodás közbejöttével. E csoda — a barátság.

„A barátság egyenlőség, melyet harmónia hoz létre”, mondták a püthagoreusok. Harmóniáról van szó, mert természetfölötti egység létezik két oly ellentét között, mint amilyen a szükségszerűség és a szabadság, két ellentét közt, melyet Isten elegyített, megteremtven a világot s az embert. Egyenlőségről van szó, mert az ember azt kívánja, hogy a szabad beleegyezés képessége megőrződjék a másikban és sajátmagában.

Ha valaki azt szeretné, hogy a másik ember alárendelje magát neki, vagy elfogadja, hogy ő rendeli alá magát a másiknak, barátságnak nyoma sincs köztük. Racine Pyladésze nem barátja Oresztésznek. Az egyenlőtlenységben nincs barátság.

Valamilyen kölcsönösség lényeges tényező a barátságban. Ha a két fél egyikéből teljesen hiányzik minden jóakarát, a másiknak meg kell szüntetnie vonzalmát ama szabad beleegyezés iránti tiszteletből, melyet hiába vár. Ha a két fél egyikéből a másik iránti tisztelet hibázik, emennek kell megszakítani a kapcsolatot, önmaga iránt érzett tiszteletből. Ahogy nem lesz képes megtartani a barátságot az, aki elfogadja, hogy kedvére járjanak. A szükségszerűség csak az egyik fél szeretetkapcsolatában létezik, s ilyen értelemben csak az egyik fél részéről nyilvánul meg a barátság, ha a szót szigorúan pontos jelentésében használjuk.

A barátság rögtön beszenyeződik, ha a szükségszerűség akár csak pillanatra is fölébe kerekedik annak a vágnak, mely az egyik s a másik esetében is a szabad beleegyezés képességét hivatott megőrizni. A tisztátalanság oka minden emberi dologban a szükségszerűség. Minden barátság tisztátalan, melyben akárcsak nyomai vannak a tétszelgésnek vagy az ellenkező vágnak. A tökéletes barátságból e két vágy egészen hiányzik. A két barát teljes egészében elfogadja, hogy ketten vannak, nem egyedül, tisztelik a távolságot, mely két különböző lényé tette őket. Az ember egyedül Istennel kívánhatja, hogy egy legyen.

A barátság oly csoda, mely képes elfogadtatni az emberrel, hogy még azt a lényt is csak távolról nézze, nem közelítve hozzá, kire pedig olyannyira szük-

sége van, mint a táplálékra. Ez az a lelki erő, melyben Évának nem volt része; de igazában a gyümölcsre sem volt szüksége. Ha ugyanis éhes lett volna akkor, mikor a gyümölcsre nézett, és ha ennek ellenére örök időkre úgy nézte volna, hogy egyetlen lépést nem tesz feléje, hasonló csodát vitt volna végbe, mint a tökéletes barátság.

Az emberi önállóság tisztelőének természetfölötti erénye által a barátság nagyon hasonlít a szerencsétlenség fölkelte részvétnak és hálának tiszta formáihoz. E két esetben azok az ellentétek, melyek harmóniába olvadnak, a szükségszerűség és a szabadság vagy az alárendelés és az egyenlőség. E két-két ellentétpár egyenértékű.

Abból, hogy a tetszelgésnek a vágya és ennek a fordítottja a tiszta barátságban nincs jelen, az következik, hogy a szeretettel egyidejűleg valami olyan van benne, mint a teljes közömbösség. A szeretet két személy közötti kapcsolat, de van benne valami személytelen. Nem sérti meg a pártatlanságot. E szeretet nem akadályoz meg abban, hogy a mennyei Atya tökéletességét kövessük, ki napfényt és esőt mindenüvé küld. Hanem ellenkezőleg: a barátság és ennek követe alighanem leggyakrabban kölcsönös föltétel mindkét fél részéről. Minthogy mindegyik, vagy kis híján mindegyik emberi lény oly szeretetkapcsolattal viszonyul a másikhoz, hogy az valamilyen fokon szükségszerűséget tartalmaz, lehetetlen a tökéletességhez közelíteni máshogy, mint úgy, hogy e szeretetet barátsággá alakítsuk. A barátság valami egyetemes. Titka az, hogy úgy szeressünk valakit, mint ha egyenként szeretnénk mindazokat, kik az emberi nemhez tartoznak. Ahogy a geometrikus figyelő fölvázolt alakzatát, hogy abból a háromszög egyetemes sajátosságait vezesse le, úgy közeledik egyetemes szeretettel a szeretni tudó ember egyetlen ember felé. Beleegyezni a magam és a másik önállóságának megőrzésébe, lényegénél fogva egyetemes valami. Mihelyt többeknél kívánjuk azt, amit egy valaki megőrzésében kívántunk, minden lénynél kívánni fogjuk; mert fölhagyunk azzal, hogy a világ rendjéről evilági központ körül forogva rendelkezünk. Az egek magasába állítjuk a központot.

Híján van a barátság az ilyen erényeknek, ha a két egymást szerető lény a vonzalomnak helytelen kisajátításával úgy képzei, hogy egyet alkotnak. De a szó igazi értelmében barátságról sem lehet ilyenkor szó. Házasságtörő egység ez más néven, még ha házastársak között jön is létre. Barátság ott létezik, hol a távolságot megőrzi és tisztelik.

Ha kedvünk lelnék abban, hogy valamire éppúgy gondolunk, mint a szeretet lényre, vagy ha minden esetben a vélemények megegyezését kívánnánk, éppoly csapás lenne ez a barátság tisztaságának, mint a szellemi becsületességnek. Nagyon gyakori eset ez. De a tiszta barátság is ritka.

Ha az emberek között a szeretetnek és a szükségszerűségnek viszonyai nem változnak át természetfölötti módon barátsággá, nemcsak tisztátalan és alantas lesz ez a szeretet, hanem gyűlölettel és megvetéssel is társulni fog. Nagyon jól látható ez a *Nők iskolájában* és a *Phaedrában*. E mechanizmus mindenütt ugyanaz, mint a testi szerelemben. Könnyű megértenünk ezt. Gyűlöljük azt, kitől függünk. Undorral kezeljük azt, ki tőlünk függ. A szeretet nemcsak „társul” ezekkel, hanem teljesen gyűlöletté és undorra változik. Néha még ez átváltozás is csaknem közvetlenül következik be, annak előtte, hogy a szeretetnek egyetlen jele is megmutatkozott volna; ez az az eset, mikor a szükségszerűség rögtön kivillantja fogait. Ha a szükségszerűségnek, mely az embereket összeköti, nem természete a szeretet, ha csak a körülményektől függ, az ellenségeskedés gyakran egyszerűen kipattan.

Mikor Krisztus azt mondta tanítványainak: „Szeressétek egymást” — nem a ragaszkodást írta elő nekik. Mivel valóban volt közöttük kapcsolat gondolkodásuk egyezősége, közös életük, szokásuk folytán, azt parancsolta meg nekik, hogy kapcsolataikat alakítsák át barátsággá, nehogy tisztátalan ragaszkodásba vagy gyűlöletbe engedjék magukat hajszolni.

Mivel Krisztus kevéssel halála előtt fűzte ezeket a szavakat új parancsként a felebarát szeretetének és Isten szeretetének parancsaihoz, azt is gondolhatnánk, hogy a tiszta barátság, a felebarát szeretetéhez hasonlóan, valami szentséghez fogható rejt magában. Krisztus talán jelezni is akarta ezt a keresztény barátságról, mikor így szólt: „Ahol ketten vagy hárman összegyűltök az én nevemben,

köztetek leszek". A tiszta barátság mása az eredendő és tökéletes barátságnak, mely a Háromságé, s ez maga a lényege Istennek. Lehetetlen, hogy két emberi lény egy legyen és óva ügyeljen mégis a kettejüket elválasztó távolságra, ha Isten nincs jelen mindegyikükben. A párhuzamosak találkozási pontja a végtelen.

KINYILVÁNÍTOTT ÉS ELREJTETT SZERETET

A legszűklátókörűbb katolikus sem merné állítani, hogy a részvét, a hála, a világ szépségének szeretete, az egyházi szertartások szeretete azoknak a századoknak és azoknak az országoknak a kiváltsága, melyekben az Egyház már jelen volt. E szeretetek ritkák a maguk tisztaságában, de még nehezebb lenne bizonyítani azt, hogy gyakoribbak lettek volna ezekben a századokban vagy ezekben az országokban, mint másokban. Azt képzelné, hogy Krisztus nélkül létrejöhettek annyi, mint Krisztust gyalázkodásig lealacsonyítani; kegyetlenség ez, majdnem istenkáromlás.

E szeretetek természetfölöttiek; és bizonyos értelemben képtelenek. Örültségek. Míg a léleknek nincs közvetlen kapcsolata magával Isten személyével, addig semmiféle ismeret nem támasztja alá őket, sem a tapasztalat, sem az érzés. Nincs bizonyosság, melyen nyugodnának, ha nem metaforikus értelemben használjuk a szót, a kétségeskedés ellentétét jelölve vele. Következésképpen, igen kívánatos, hogy ne kísérje őket semmiféle hiszékenység. Így becsületesebb az értelemnek, így őrzi meg jobban a szeretet tisztaságát. Mindenképp megfelelőbb. Az isteni dolgok tekintetében a hiszékenység nem elég. Egyedül a bizonyosság elegendő. Aki a bizonyosságot nem érte el, méltatlan Istenhez.

A készülődés ideje alatt e közvetett szeretetek fölfelé irányuló mozgást indítanak el a lélekben, figyelmet, melyet valami erő fölfelé szegez. Mikor majd Isten személyesen eljön, nemcsak hogy meglátogassa, mint jóelőtte sokáig tette, hanem hogy elárássa a lelket, középpontját magához vegye, minden másként történik majd. A csibe föltörte a héját, kívül jutott a világ tojásán. E kezdeti szeretetek megmaradnak, erősebbé válnak, mint azelőtt voltak, de mássá. Aki megszenvedte ezt a kalandot, jobban szereti a szerencsétlenséget, mint azelőtt, azokat, kik szerencsétlenségén könnyítenek, barátait, az egyházi szertartásokat, a világ szépségét. Ám e szeretetek olyasféle lefelé ható mozgássá alakulnak, amilyen az Istené, sugaruk belévegyül Isten világosságába. Így legalább el tudjuk viselni.

E közvetett szeretetek magatartások pusztán a lények iránt és a jó felé törekvő léleknek evilági tárgyai iránt. Tárgyuk nem valami jó. Jó nem létezik a világon. Tulajdonképpen nem is szeretetek ezek. Csak szeretni tudó magatartások.

A készülődés időszakában a lélek a semmit szereti. Nem tudja, vajon válasszol-e szeretetere valami valóságos. Hinni akarja, hogy tud róla. De hinni más, mint tudni. Az ilyen hiszékenység nem nagyon segít. A lélek csak azt tudja bizonyosan, hogy éheznek. A lényeges az, hogy éhségét elkiáltssa. A gyermek akkor sem hagyja abba a sírást, ha azzal áztatják, hogy tán nem is létezik kenyér. Ennek ellenére tovább sír.

Nem az veszélyes, hogy a lélek gondolkodik arról, hogy van vagy nincs kenyér; hanem ha hazugsággal arra veszi rá magát, hogy nem is éhes. Csakis hazugsággal veheti rá magát erre, mivel éhségének valósága nem hiszékenység, de bizonyosság.

Mindannyian tudjuk, hogy a világon jó nincsen, hogy minden, mi itt jónak jelenik meg, véges, határos, kimerül s ha egyszer kimerül, meztelenül engedi látni a szükségszerűséget. Valószínűleg minden ember többször átérezte magában azt, amit világosan be is vallhatott: hogy nincs jó a világon. De mihelyt megvilágosodik előttük ez az igazság, be is borítják hazugságokkal. Sokan még tetszelegnek is abban, ha kinyilváníthatják, hogy a szomorúságban morbid gyönyörre találtak; épp azok, kik soha nem tudták elviselni, hogy percnél tovább nézzenek farkasszemtel vele. Az emberek úgy érzik, halálos veszély fenyegeti őket, ha hosszabb időre farkasszemtel néznek ezzel az igazsággal. És ez így is van. Ez az ismeret halálosabb a kardnál; oly halállal gyötör, mely jobban ijeszt, mint a testi halál. Idővel mindent megöl bennünk, mit énnék hívunk. Hogy megőrizzük életünket, jobban kell szeretnünk az igazságot, mint az életet. Akik így tesznek, Platón kifejezésével élve, elfordulnak mindattól, mi a lélekkel végbemegy.

Nem Istenhez fordulnak. Hogyan is fordulhatnának hozzá vaksötétben? Maga Isten készíti nekik a megfelelő utat. De hosszú időnek kell eltelnie, hogy megmutassa magát. Nekik addig mozdulatlan kell várniuk, figyelmüket nem szabad másfelé fordítaniuk, hallásuk mindig legyen éber, és úgy kell várakozniuk nem tudni mire, hogy hívásokra és veszélyekre süketek, ütésekre tántoríthatatlanok legyenek. Ha a hosszú várakozás után Isten homályosan látszani engedi fényét vagy akár személyesen tárja föl magát, az csak egy-egy pillanat műve. Újra mozdulatlanok, ébernek kell maradni, rezzenéstelen várakozni, csak akkor hívva, ha a vágy nagyon erős.

Nem a lelken múlik, hogy higgyen Isten valóságában, ha Isten nem nyilatkoztatja ki valóságát. Vagy udvariasságból ejtjük ki Isten nevét valami másra és ez bálványimádás: vagy istenhittünk elvont és verbális. Így áll a helyzet az olyan országokban és az olyan korokban, melyekben a vallás dogmáit a szellemnek eszébe sem jut kétségbe vonni. A nemhívés állapota az ilyenkor, amit Keresztes Szent János éjszakának nevezett. A hit megreked a hangoztatásban és nem hatol a lélekbe. Az olyan korban, mint a miénk, a hitelenség Keresztes Szent János sötét éjszakájának megfelelője lehetne, ha a hitetlen szereti Istent, ha olyan, akár a gyermek, ki nem tudja, van-e valahol kenyér, de azért elkiáltja magát, hogy éheznek.

Mikor eszünk a kenyérből, vagy ha ettünk belőle, tudjuk, hogy a kenyér valóságos. Máskülönbén kétségbe is vonhatnánk valóságát. A filozófusok kétségbe vonják a látható világ valóságát. De ez a kétség pusztán verbális, mely nem sérti a bizonyosságot, mely mintegy még jobban nyilvánvalóvá teszi azt a jól gondolkodó szellem számára. Miként az, kinek Isten fölfedte valóságát, nehézség nélkül kétségbe vonhatja valóságát. E kétség pusztán verbális, hasznos gyakorlat az értelem egészségének. Az árulással fölerő bűn az, ha egy ilyen ki nyilvánítás előtt vagy jóval utána kétségbe vonnánk, hogy nem Isten volna az egyedüli valami, ki megérdemli, hogy szeressék. Ez olyan, mit ha elfordítanánk tekintetünket. A szeretet a lélek tekintete. Ezt tenni annyi, mint egy pillanatra fölfüggeszteni a várakozást és a figyelmet.

Elektra nem kereste, — várta Oresztészt. Mikor azt hitte már, hogy Oresztész nem létezik többé, hogy a világnak egyetlen zugában nem találja meg, azért még nem közeledett környezetéhez. Megvetéssel fordított hátát neki. Jobban szerette Oresztész hiányát, mint bárki más jelenlétét. Oresztésznek kellett volna megszabadítania szolgasorsából, kolduséletéből, a megalázó munkából, a piszokból, az éhségből, megszámlálhatatlan ütéstől és megaláztatástól. Semmi reménye nem volt már ebben. De egy pillanattig sem jutott az az eszébe, hogy más megoldást válasszon, mely csillogó és elismert életet szerezne neki, azt a megoldást, hogy megbékéljen a leg hatalmasabbakkal. Nem akart gazdaggá válni és arra gondolni, hogy ezt nem Oresztész szerzi meg neki. Egyetlen gondolatával sem gondolt ilyenekre. Mindössze annyit kívánt, ne létezzék, ha Oresztész sem létezik.

E pillanatban Oresztész nem türtóztetheti tovább magát. Nem tudja nem megnevezni önmagát. Kétségtelen bizonyosságát adta, hogy ő Oresztész. Elektra meglátta, meghallotta, megérintette. Nem is kérdezte többé, szabadítója él-e.

Akivel megtörtént Elektra kalandja, aki látta, hallotta, és megérintette lelkével magával, az ismeri föl Istenben e közvetett szeretetek valóságát, azokét, melyek olyanok voltak, mint a visszfény. Isten a tiszta szépség. Fölfoghatatlan dolog ez, hiszen a szépség lényegénél fogva érzékelhető. Nem érzékelhető szépségről beszélni szócsavarásnak tűnik annak, ki elméjében a szigorúság valamely igényét hordja; és joggal. A szépség mindig csoda. De van másodlagos csoda is, mikor a lélek nem érzékelhető szépség benyomását kapja, midőn nem elvontságot érzékel, hanem valóságos és közvetlen élményben van része, például olyanban, amilyet egy ének szerez neki abban a pillanatban, ahogy fölhangzik. Minden úgy játszódik le, mintha — csodálatos előny folytán — magának az érzékenységeknek vált volna nyilvánvalóvá, hogy a csönd nem a hangok hiánya, hanem véghetetlenül valóságosabb, mint a hangok, és a zenekari ülés jóval tökéletesebb, mint az, amit a hangok lennének megzengetni. Aztán a csöndnek is fokozatai vannak. Az univerzum szépségében oly csönd van, mely Isten csendjéhez képest zajongás.

És Isten az igazi felebarát. A személy fogalma tulajdonképpen csak Istenre alkalmazható, ahogy a személytelen fogalma is csak rá. Isten hajol fölibénk, sze-

rencsétlenek fölé, kik kevés tehetetlen és vérző hús vagyunk. Ám ugyanakkor valamiképp Ő az a szerencsétlen is, ki oly élettelen testként jelenik meg számunkra, akiben, úgy látjuk, egyetlen gondolat nincs, oly szerencsétlen, hogy senki nem tudja címét és nevét. Ez az élettelen test a teremtet világ. Az a szeretet, mellyel Istennek tartozunk, s melynek elérése legnagyobb tökélyünk lenne, a hálának és a részvételnek egyként isteni modellje.

És Isten a tulajdonképpeni barát. Hogy közte és köztünk, a végtelen távolságon át az egyenlőséghez hasonló valami legyen, teremtményeibe tökéletességet akart helyezni, a beleegyezésnek tökéletes szabadságát, hogy elfogadjuk-e vagy sem azt az utat, melyet önmagához kijelölt nekünk. Még képességünket is kitereltesítette a tévedésre és a hazugságra, hogy meghagyja hamis és képzeletbeli uralmunk képességét nemcsak a világegyetemen és az embereken, hanem önmagán is, míg e szót meg nem tanuljuk jogosan használni. Megadta nekünk e véghetetlen illúzióknak a képességét, hogy legyen erőnk lemondani róla a szeretet által.

Végezetül pedig, az Istennel való kapcsolat az igazi szentség.

De abban is majdnem bizonyosak lehetünk, hogy azok, kikben Isten szeretete megszüntette az evilági tiszta szereteteket, Istennek hamis barátai.

Lelkünknek és Istennek közvetlen kapcsolata után a felebarát, a barátok, az egyházi szertartások, a világ szépsége sohasem süllyednek az irreális dolgok szintjére. Ellenkezőleg, e dolgok egyedül most válnak valósággá. Azelőtt félig-meddig álmok voltak. Azelőtt nem is volt semmi valóság.

REISINGER JÁNOS fordítása

MAGYAR FERENC

A KATOLIKUS SAJTÓ MAI FELADATAIRÓL

A zsinat programja

A II. vatikáni zsinat jelentőségét ma mindenekelőtt abban látjuk, hogy bátran hozzányúlt az Egyház korszerű megújulásának legalapvetőbb feltételéhez: *újjárendezni az Egyház viszonyát a Világhoz.*

XXIII. János pápa agghiornamentójában sokan csupán egy kényszerű — a kor követelményei által kiprovokált — alkalmazkodási szándékot láttak, holott ennél szélesebb és mélyebb, az Egyház egész életének újjárendezésére irányuló valóságos reformról van szó. Lényegében annak a felismerésnek a következményeiről, mely szerint *a katolikus Egyház — és a katolikus vallásszemlélet nem csaphatja be az ajtót a gyökeres és felgyorsult változásokon átment Világ előtt, melyet — mint valami kellemetlen vendéget — ki akar rekeszteni, hogy meghitt kettesben maradhasson Istennel.*

A Zsinat egyik alapvető dokumentuma, a *Gaudium et spes* (Az Egyház a mai világban) erről az alábbiakat mondja bevezetőjében: „A Zsinat — tanúja és hirdetője Istennek Jézus Krisztusban összegyűjtött teljes népe hitének — úgy bizonyíthatja tehát legékezzelőbben szolidaritását, tiszteletét és szeretetét a teljes emberi család iránt, amelyhez hozzátartozik, hogy párbeszédet kezdeményez vele a különféle problémákról, ezekre rávetíti az Evangélium fényét, és az emberiség rendelkezésére bocsátja azokat az üdvözítő erőket, amelyeket a Szentlélek vezetett Egyház kapott Alapítójától. Hiszen üdvözíteni kell az emberi személyt, a társadalmat pedig meg kell újítani. Az ember szolgál tehát ennek az egész fejtegetésnek vezérfonalául, mégpedig az ember mint egység és egész, szívével és lelkiismeretével, értelmével és akaratával, testestől-lelkestől. A Szent

Zsinat ezért, íme, meghirdeti az ember magasztos hivatását, és bizonyosságot téve a benne elültetett isteni magról, felajánlja az emberiségnek az Egyház őszinte együttműködését egy olyan mindenkire kiterjedő testvériség megteremtéséhez, amely a magasztos hivatásnak megfelel.”

Az emberré lett Istennek, Krisztusnak egész élete, tanítása és üzenete ugyanis éppen abban lett időtlenül aktuálissá, hogy megértette velünk: *az Istenhez vezető út ugyanaz, mint amelyik embertársainkhoz vezet.* Aki szereti felebarátját, szereti Istent is, aki pedig nem szereti embertársait, nem tudja az Istent sem szeretni. Isten annyira azonosítja magát a felebaráttal, hogy amikor annak nem adtam enni, az Istennek nem adtam: mikor nem adtam egy pohár vizet a felebarátnak, Jézus Krisztust hagytam szomjazni, Amikor szállást adtam a szükségben levő utasnak, Krisztust fogadtam be házamba. Az ember és ember közötti viszonyt azonosítja Krisztus tanítása az embernek Istenhez fűződő viszonyával.

Erről mondja Jálics Ferenc, a Latin-Amerikában élő teológus-lekipásztor, hogy „az Istent is emberi szívünkkel szeretjük. Nincsen két szívünk: egyik makulátlan, tiszta, fennkölt, hogy az Istent szeresse, a másik önző, beszennyezett és emberi tapasztalatok alapján bizalmatlan. Csak egy szívünk van és csak azzal az eggyel szerethetjük Istent és az embereket. Ha valaki ismerni akarja viszonyát Istenhez, elég ha emberi kapcsolatait felülvizsgálja: ezeknek összessége megmutatja, mennyire egyesült az Istennel. Emberi kapcsolataink és Istenhez való viszonyunk szoros párhuzamban vannak, a legkisebb hatás is kölcsönös és megérezhető életünk alakulásán.”

Ez a felismerés van jelen János pápa aggiornamentójában és a II. vatikáni zsinat szándékában. Erre épült fel az Egyház „szembenézése” önmagával a Zsinat folyamán.

A mai világban élő Egyház zsinati önmeghatározását csak az értheti meg, aki tisztában van azzal, hogy a keresztyén hívőnek Istenhez fűződő viszonya nemcsak a másik emberhez fűződő kapcsolataiban tükröződik, hanem a *közösségbe való beilleszkedés képességében is.* Az a képesség, hogy egy család, egy meghitt csoport, egy egyesület, egy ország és végül az egész emberiség történelmi menetelésének folyamatáért felelősnek érezzük magunkat, Istenhez való kapcsolatunk záloga. Ha a keresztyén hívő Istent a világmindenség teremtőjének hiszi, ez annyit jelent, hogy *az egész teremtést a továbbteremtéssel és annak egész történeti folyamatával együtt a magáénak érzi és felelősséggel vesz részt ennek a továbbteremtésnek mindennapos munkálkodásában.*

1966. január 13-án — azt lehetne mondani, hogy mindjárt a Zsinat „másnapján” — VI. Pál pápa az Egyesült Nemzetek Szervezetében beszédet mondott, melyet a zsinat üzenetének szánt a mai világhoz. Ebben, többek között, így szólt: „Ugy tekint a Zsinat a világra, ahogyan a teremtő Isten tekintett hatalmas alkotására: csodálatra méltónak és jónak látta mindazt, amit teremtett.

Az Egyháznak is így kell — ezzel az optimizmussal — tekintenie a mai világra. Vizsgálódásaiban és felismeréseiben csodálatlaltal, tisztelettel, anyai rokonszenvvel és mindent átható szeretettel kell néznie a világ kozmikus, emberi, történelmi, kulturális, szociális, stb. megnyilvánulásainak teljes gazdagságát.

Ez az optimizmus nem azt jelenti, hogy az Egyház behunyja szemét az emberi rossz — a bűn, a halál, a nyomorúság, az éhség, a fájdalom, az ellenségeskedés és a háborúskodás, a tudatlanság, a dolgok törekenysége és az ember esendősége — felett. Nem hunyja be szemét, de olyan szeretettel néz ezekre a dolgokra, miként az orvos a betegére, vagy mint az irgalmas samaritánus tekintett a jerikói úton félholtra vert embertársára..”

Ha mindezeket a meggondolásokat komolyan vesszük, nem gondolkodhatunk úgy a Zsinatról, hogy az csupán formai és külsőleges reparálgatásokkal igyekezett alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. Korántsem ez volt a Zsinat szándéka, hanem ennél sokkal mélyrehatóbb törekvés: visszavezetni az Egyházat és magát a katolikus vallásosságot is az eredeti, krisztusi útra és *megszüntetni a valásnak az élettől való elválását.*

Sajnos, nem dicsekedhetünk azzal, hogy a világegyházban mindenütt és mindenki így érti és értelmezi a Zsinatot. Ezért látjuk elsősorban fontosnak, hogy a helyi egyház életére irányuló lekiismeretességgel vizsgáljuk meg: *hogyan illesz-*

kedik a magyarországi katolikus egyház élete a Zsinat tanításához? A kérdés felvetése és vizsgálata vezet el bennünket legalkalmasabban ahhoz is, hogy kérdésesen belül vizsgáljuk helyi egyházunk viszonyát társadalmunkhoz, hazánk életével összefüggő feladatainkat, a magyarországi katolikus egyház híveinek szerepét a fejlett szocialista társadalomban.

Gondoljunk arra, hogy a köz javait szolgáló politika az Istenben hívő emberek belső ügye is. Mert amíg az emberiség nem él viszály- és gyűlöletmentes közösségben, istenszeretünk sem makulátlan. A helyes és makulátlan istenszeretet szoros összefüggésben van a keresztyén világnak azzal az igyekezetével, hogy a népek és nemzetek közötti életben is megvalósuljon a kiengesztelődés, a béke, a biztonság és a közös érdekek együttes szolgálata.

A felszabadulás utáni katolikus sajtó egyik fontos feladata lett: a megváltozott viszonyok között és az új társadalmi rend kialakulásának idején a magyarországi katolikus közgondolkodás alakításával keresni és megtalálni a katolikus egyház örök küldetésének történelmi szerepét az új társadalmi rendben.

Ha ezt „útkeresésnek” nevezzük, akkor ebben az útkeresésben az Egyházunkhoz és Hazánkhoz fűző páros hűség vezérelt: egyrészt megtalálni helyi egyházunknak a múltból a jövőbe vezető és járható útját, másrészt a történelmi változásokban újjászülető hazában és társadalomban felismerni a helyi egyház szerepét.

Három évtized eltelte után sem látunk magunk előtt ennel fontosabb és jelentősebb feladatot. Ebben a szolgálatunkban erősített meg a II. vatikáni zsinat. Minden tapasztalatunk arra mutat, hogy *egyházunk olyan mértékben találja meg helyét és szerepét a fejlett szocialista társadalmi rendben, amilyen mértékben elfogadja és saját belső megújulására nézve fontosnak ismeri el a Zsinat tanítását.* Ez annyit is jelent, hogy ha valamiben még nem találjuk megfelelőnek a magyarországi katolikus egyház híveinek együttműködését az ország mai közügyeiben, ott mindig rábukkanunk a zsinati mulasztásokra, vagy éppen a Zsinat tanításának meg nem értésére, a tanítás alkalmazásának hiányaira. Amit az ország politikai életében a „közügyek társadalmiasításának” neveznek, azt a helyi egyház viszonylatában nyugodtan nevezhetjük a „zsinati törekvések” megvalósításának. Ez magyarán annyit jelent, hogy *amit a nemzeti egység szövetségi politikája elvár a magyar katolikus egyháztól, az teljesen egybeesik a helyi egyház zsinatutáni feladataival.*

Ha jól odafigyelünk az ország fejlődésére irányuló politikai törekvésekre és programokra, könnyűszerrel megállapíthatjuk, hogy ezeket a politikai törekvéseket nem kell nekünk „megkatolizálnunk”, vagy a keresztyén tanításba erőltetetten beillesztenünk, csupán feltárnunk és nyilvánvalóvá tennünk a keresztyén tanításból mindazt, ami ezekkel a társadalmi törekvésekkel egybehangzik.

A keresztyén tanításnak és a Zsinat útmutatásának ezt az egybehangzóságokban pozitív vonásait kell megvilágítanunk olvasóink előtt úgy, hogy sohase mosódjanak el a világnézeti különbözőségek. De éppen legidősebb társadalmi és politikai feladataink illusztrálhatják legjobban, hogy a közügyeket igazán magukévá tevők a világnézeti különbözőségek ellenére is — más és más alapállásból kiindulva — egymásra találhatnak a közös és nagy ügyek szolgálatában. Legyen szó időszerű gazdaságpolitikai, közművelődési kérdésekről vagy az új ember-típus és közkerölcs megalapozásáról: a találkozási pontok és az együttműködés eredményeket ígérő lehetőségei adva vannak. Ezekre a találkozási pontokra és lehetőségekre rámutatni *a mi feladatunk*, s ez nem más, mint *az egyház és az állam deklarált jó viszonyának konkretizálása a mindennapi és országos feladatokban.*

A hit korszerű bemutatása

A Zsinat nem változtatta meg a hit-letétemény teljességét. A Credo még inkább az Egyház szívének közepébe került. Nagyobb hangsúlyt kapott azonban az *értelemmel is* elfogadható hit. A Zsinat új megvilágításba helyezte a hit kockázatait, az *érzelmi* hit megnyilvánulásainak és a *hagyományoknak* átértékelt szerepét adott.

A Zsinat nem változtatta meg a hitet, de egy új látásmód igényével lép fel. A szemléleti változás továbbmunkálására indít. Megújított értelmezésben kell meg-

határoznunk az Egyház látható karakterét, érthető jelentőségét, misztériumait és küldetését.

Az egyháznak a Zsinaton önmagáról alkotott képét úgy kell bemutatnunk, hogy a helyi egyház belső megújulását segítő legfontosabb mozzanatokat nemhogy elmosnánk, hanem kiemeljük.

A Zsinat megváltoztatta az Egyház nyelvhasználatát is. Nagyon sok félreértés és ellenkezés születik abból, hogy a mai Egyház „mai beszédjét” nem akarjuk megtanulni. Teológiában, hitoktatásban (új tankönyvek) homíliákban, liturgiában innen adódnak a feszültségek. Manapság még *három nyelvünk van*: egy *hagyományos*, amely már alig tud megvilágítani valamit, főként nem a régi-nek új értelmezését; van egy *belterjes* nyelvezet (ún. egyházi szakzsargon), melyet viszont a világ nem ért meg; végül létezik egy *saját* nyelv, mely annyira titokzatos és egyéni, hogy nem tud értékközlő lenni. Minden kor megteremti a maga egyszerű — és egyszeri — nyelvezetét, mely az illető kor hanghordozásában és fogalomalkotási körében csak a kommunikációra, hanem a misztériumok megközelítésére is. Ez az új nyelvezet — természetesen — szoros összefüggésben van az új látásmóddal (szemlélettel) is.

A Zsinat igen nagy jelentőséget tulajdonít a mai időkben az *értelemmel* elfogadott hitnek. A történeti és biblikus tudományok, a szociológia, a pszichológia, a biológia s minden más, a természettudományos gondolkodásból is idevágó analízis — köztük a jelentős filozófiai áramlatok is — vezetik a valláskutatókat, hogy a mai kor diktálta intellektussal megragadni és kifejezni segítsék a különböző hitek: közöttük a mai keresztény vallások aspektusait is. Ennek megfelelően a mai ember *kritikusan* áll szemben saját hitével, kritikusan fogad el és szemlél egyes pozíciókat. Ez a vizsgálódási mód az Egyház életében is jogos és nélkülözhetetlen. Akkor is, ha sokszor kockázatos. A tudomány gyors fejlődése azonban kizárja, hogy a vallásos hit megközelítésében születő mai felismeréseket „véglegeseknek” fogadjuk el s bezárjuk a kapukat a további fejlődés előtt. A „lezárt” hit mindig törekenyebb, mint a teljes igazság felé állandóan közelítő. egyre több homályt eloszlató, fejlődő és a jövő felé nyitott hit. Ezt tudja az Egyház is, és a Zsinat azért hangsúlyozza a párbeszédet: a hit párbeszédét a tudománnyal is.

A Zsinat újraértékelte a *hagyomány* szerepét is. A hagyomány nem lehet mozdulatlan, nem lehet a változás féke. A hagyomány mint folytonosság vezeti át az apostoli Egyházat a jövőbe, tehát a változásba. Az igazi hagyomány követeli a változást és nem elégszik meg a türelemmel. Az evangéliumi hagyomány hűségesei mindig a változás prófétái voltak, mert tudták, hogy az élő Szentlélek élte az Egyház egészét, tehát a hagyományt is. Nem a változásért kell akarni a változást: ez ugyanolyan veszedelem lenne, mint az integristák mozdulatlansága.

A változás mértéke: az állandóba, a mélybe, a lényegbe, az eredendőbe való gyökéresztés. Egy másfajta, megváltozott Egyházba, de nem egy *másik Egyházba* vezet. Ilyen értelemben a Zsinat: a változás Zsinata volt, az igazi hagyományok értékelésén át a forrásokhoz visszatérő Egyház Zsinata, az Egyház mozgását, előrehaladását igazoló Zsinat.

Nem véletlenül hangsúlyozta a Zsinat a keresztény küldetés egyetemességét. Azt, hogy ebben a küldetésben minden keresztény elkötelezett és felelős.

Meg van-e győződve a mai keresztény arról, hogy az Egyház tagjának lenni nem annyit jelent, mint magányos tanúságtételben gyöngye eszközé csökkenni. A kereszténység küldetését jelent egy testvéri együttesben és közösségi tanúságtételben.

Az üdvösség munkálásában minden keresztény részt vesz és teljes életével hordozója az Örömhírnek s a testvéri szeretetnek. Nem Isten jogait és az Egyház „érdekeit” kell minduntalan hangsúlyozni és görcsösen védeni, hanem mozgósítva az Egyház minden tagját, elő kell mozdítani, hogy a szeretet és az üdvösség teljes műve kiadjon az egész világra.

Az Egyház — mint az üdvösség műve — nyitott a világ felé. Le kell mondani a meggyőződés és a gyakorlat *kényszeréről*. Nem egy „szolgálati szabályzat” kényszeréből, hanem személyes döntés alapján kell vállalnunk elkötelezettségét a keresztény küldetésben, mely akkor igazi, ha mindenkihez van szava: mindenféle ideológiai csoportosulással való szabad és emberi dialógusra nyitott. Tisz-

telni kell az emberi szabadság autonómiáját, de nemcsak a magunk számára, hogy a más világnézetekkel folytatott jóakarató párbeszéd jelentősen hozzájáruljon a szabadság klímájának megteremtéséhez.

Ugyanakkor azt is tudnunk kell — amint VI. Pál pápa figyelmeztet rá —, hogy „szabadságunk nem ment fel az emberi bölcsesség legmagasabb követelményeként vállalt isteni törvények alól”: az evangéliumi szellem, a bűnbánat, az engedelmisség, az egyházi társaság közösségi rendje alól. De ugyanúgy nem ment fel az állami törvények és a társadalmi együttélést szabályozó legfőbb elvek betartása alól sem.

A Zsinat optimizmusa abban van — VI. Pál pápa szavai szerint —, hogy a világ reménysége nem a szomorú és bátortalan, türelmetlen és aggodalmaskodó Egyház, hanem a hivatástudatától újra felsugárzó — tehát szolgálni vágyó — Egyház, mely Krisztus ígérését bírja a világ meggyőzésére — és nem legyőzésére, és az Evangélium örömét árasztja a Földre.

Az *Egyház célja nem önmagában van*. Egyes keresztények konzerválni akarják Krisztus üzenetét. Mások ezt a „kincset” kérdőjelezik meg, mivel úgy látják, hogy a világ nem tud belőle részesedni. Az Egyház ismeri gyöngéit, és ezért az állandó és *folyamatos megtérést* választja. Ezen az úton akar és tud találkozni minden emberrel.

Találkozni akar és emberi szolidaritásban minden jóra törekvő erővel össze akar fogni, hogy megszűnjön a világban a sokoldalú Bűn jelenléte: az önzés, az igazságtalanság, a szeretet elutasítása, az ember mindenfajta kiszolgáltatottsága. Ez a törekvés kötelezi el az egyházat a társadalmi és politikai megújulásra, aminek kezdete, hogy ne kizárólag a vallási kötelmek teljesítésében merüljön ki kereszténységünk.

A Zsinat munkáját folytató Püspöki Szinodus legutóbbi ülésén az *inkultúrálás* evangéliumi értelmezését emelte ki, vagyis hogy a keresztény tanítást az adott kultúrákban kell gazdagító hatóerővé tenni. Nem behatolni és lerombolni a meglévő kultúrát, hanem gazdagítani a keresztény értékekkel.

Ez további ösztönzést adhat számunkra, hogy a magyar kultúrában, irodalomban, szellemi életben is megtaláljuk a keresztény kultúra és szellemiség értékeinek alkotó szerepét. A szocialista kultúrára, a tömegek művelődési szintjének emelésére törekvő hazai elhatározások nem lehetnek idegenek számunkra. Rá kell mutatnunk — irodalomban, művészetben, zenében, közművelődési törekvésekben — mindenre, ami nem ellenkezik a keresztény tanítással és az általános emberi gazdagodást szolgálja. Ugyanakkor kritikusan kell fellépniünk mindazzal szemben, ami a művészet eszközeivel a humánus ellen támad, lazítja népünk egészséges erkölcsi állományát, zülleszt a féltést, tehát: végső következményekben a társadalomtól, a közösségtől való elidegenedéshez vezet.

A helyi Egyház viszonylatában nekünk is szembe kell nézni azokkal a jelenségekkel, amelyek nemcsak a felnőtt keresztények, hanem a kereszténységen kívül állók számára is elidegenítő hatásúak. E jelenségekkel való bátor szembenézésünk akkor lesz eredményes, ha a *pozitív jelenségeket* is megmutatjuk.

Tovább kell fejlesztenünk a Zsinatnak a *világban élő Egyházra* irányuló tanítását. Annál is inkább, mert a mai katolikus közfelfogásban ez úgy szerepel, mint valami kompromisszum, melyet a szocializmus előretörése váltott ki. Holott ez alapvetően krisztusi tanítás, melynek lényege: az Egyház úgy akar nézni a világra, mint Isten a teremtésben. Isten szemével nézni a világra annyit jelent, hogy kozmikusán, megértéssel, történelmien, az emberiség javára irányított figyelemmel, társadalomban-politikában-kultúrában gondolkodva és cselekedve kell magunkhoz ölelni a világ közös ügyeit.

A világ azonban számunkra elsősorban a haza ügyeit, a magunk társadalmának fejlődésével kapcsolatos kérdéseket jelenti. A szolidaritás az emberiséggel egyenlő azzal, hogy szolidárisnak kell lennünk a magyar nemzettel, az ország jövőjét építő emberekkel.

Nem tarthatjuk fölöslegesnek azokat az elvi és meggyőző erejű cikkeket, melyek a mi nemzeti egységpolitikánkra a Zsinat megállapításainak és az Egyház tanításának hitelességével mozgósítanak. A helyi egyház társadalmi elkötelezettsége nem valami „eretnek eszme”, amit a békepapok találtak ki. A Zsinat óta

számtalan pápai megnyilatkozás — közöttük egyenesen hozzánk szólók is hangzottak el (pl. a szentévi zarándoklat alkalmával, Kádár Jánosnak a pápánál tett látogatásakor a magyar püspökök „ad limina” látogatásakor, stb.).

A Zsinat Egyháza ellene van mindenféle faji, vallási, világnézeti, nemi megkülönböztetésnek és a különböző népek és nemzetek egymás elleni harcának. Krisztus tanításából eredően áll a béke mellett és hallatja szavát mindenféle békétlenség szítása ellen. Az atomerő háborús alkalmazása és a nukleáris veszély, a fegyverkezés megbocsáthatatlan bűn. *A leszerelésért, a békéért és a biztonságos emberi életért folyó harc hathatós támogatása elől sem az Egyház, sem a keresztény ember nem térhet ki. Még azzal az ürüggyel sem, hogy ennek a küzdelemnek a vezető szerepe nem az Egyház kezében van.*

Nagyon fontos, hogy jól lássunk abban a tükörben, melyben helyi egyházunk zsinati képének reális vonásait keressük. Ez a tükör nem lehet „görbetükör”, hanem a jó szándékú segíteni akarás és a realitás tükré. Gondoljunk mindig arra, amit VI. Pál pápa mondott: „A Zsinat természeténél fogva olyan tény, aminek *hosszú ideig kell tartania!*” Tehát: türelem, megértés — ugyanakkor azonban az *előrelépést ösztönző profétikus hang.*

Gyanús „csoda” lenne, ha egy csapásra megváltozott volna minden a Zsinat nyomában. Sőt, éppen az, hogy az önmaga acélsúlyait fölszámolni képes, új gondolkodással, látásmóddal szemben oly görcsös nehézségeket és komor gyanakvást tapasztalunk: még inkább bizonyítja a Zsinat döbbenetes erejét.

A Zsinatnak egyenesen vakmerő követelményei vannak, amikor új szellemiségről (új Pünkösdről) beszél, szabad, kritikus szellemiségre szólítva fel a katolikusokat. Mi meg sokszor tapasztaljuk, hogy a helyi egyházban még csak nem is „régies”, hanem egyenesen szellemellenes magatartással is találkozunk, amivel ugyan nincs mit kezdenünk, de mégsem mehetünk el mellette szótlanként. De érdemes-e ezzel oly sokat törődni? Mi vezet jobb eredményre: *egy bizonytalan igénytelenség* (melyet oly sokan követelnek tőlünk), vagy a jónak, a kívánatosnak, az új szellemiségnek állandó és következetes hangoztatása? Igen, ez utóbbi mindenképpen, de ezt is magunkon kell kezdenünk: hangvételünkkel, stílussal, témával, eszmei gazdagság felmutatásával írásainkban. Egyre inkább *lelkiismeretinek* kell éreznünk a katolikus sajtó szolgálatát, mert bennünket is „elborzaszt” a „felelősség”, ahogy a zsinati tanácskozások során egy zsinati atya a szubszidiaritás tárgyalásánál felszökött.

A Zsinat új nyelvezetről, új látásmódról, új gondolkodásmódról beszél, Ennek elsősorban közösségi követelményeit szoktuk felismerni, pedig legteljesebb követelményében egyéni és személyes. Legalábbis ott kezdődik. Nagyon nehéz volna ez számunkra, ha olyan országban élnénk, ahol minden a múlthoz tapad, ahol az élet megmerevedett s ebből a legújabb történelem sem tudja kikökkenteni a társadalmat. De nálunk minden gyökeresen megváltozott, minden újjáalakult és nincsen az országnak egyetlen napja sem, amikor fel ne derengének előtünk a jövőendő új távlatai.

A történelem valósággal kényszerítette helyi egyházunkat is a megújulásra. A kezdeti nehézségek után ma már bizvást mondhatjuk, hogy egyenrangú állampolgárok vagyunk a magyar hazában. *Nem megtűrték, hanem beérdeltek a jövőbe.* Ezért szenvedélyesen érdekel bennünket országunk és népünk sorsa, rajtunk is átütnek az elkerülhetetlen válságok áramcsapásai, s amiben aggódni lehet és kell, abban együtt aggódunk a haza sorsa iránti felelősséget átérzőkkel. A mi újságírói küldetésünk ezért esik *egy irányba a szocialista állam legjobb ügykezelésével*, a társadalmi fejlődést előbbre vivő törekvésekkel és szándékokkal. Mégis, a *magunk szemével* kell látnunk, keresztény reménnyel és keresztény önbírálattal. „Hatalmas érték a haza” — mondja az egyik zsinati dokumentum. Mi is így érezzük, de éppen mert keresztények vagyunk, érezzük, hogy nincs külön kelet- és nyugat-európai, nincs külön székely és magyar mennyország. Hazaszeretetünk tágasabb e hazánál!

A zsinati konstitúciók — nem is egy helyen — a szabad szellem kritériumának tartják a kritikus hangvételt. Meg kell értenünk és másokkal is megértetnünk, hogy ez *nem egyházi ellenzékiiséget, nem cáfolást, nem akadékoskodást jelent, hanem egyszerűen:* folyton kiigazítjuk, helyesbítjük, fejlesztjük egymás nézeteit, mert nem hiszünk abban, hogy mindentudók vagyunk, de abban igen, hogy az igazságot keressük.

WEÖRES SÁNDOR VERSFORDÍTÁSAI

THOMAS MOORE

Gyászének

Gyertek mind, emberek,
szívet siratni,
kegyelem-trón elé
térdeljetek.
Ott sirunk, gyászolunk,
de nincs oly bánatunk,
mit Isten ujsa ne
gyógyítana meg.

Ó, ti magányosak,
kik nem reméltek,
bánatban küzködők,
ne féljetek,
kár kételkednetek,
oly szenvedésetek
nincsen, mit Isten se
szüntetne meg.

Van táplálékotok
Isten kezéből,
hozzá tér mind e lét,
tívéletek;
új napra lessetek,
mert nincs oly szörnyeteg,
mit Isten marka se
fékezne meg.

ROBERT MORRIS

Genezaret

Búgó galamb,
szellő-zőrej:
halk éjszaka
szép díszei;
milyen dicső
eszméltetés:
Genezaret,
te isteni!

Ha olvasom,
hogy ő, az Úr
ott lépkedett
a tó színén:
felségesen
boldog vagyok,
Genezaret,
emlékszem én.

A zöld mezőn
fakadt virág,
zengő madár
szívvel teli,
s a napsugár
dicséri őt:
Genezaret,
énekeli.

Genezaret,
Genezaret,
Jézus Krisztus
emlékezet,
Genezaret,
te égi kék,
dalold szívem
szép énekét.

WILLIAM COWPER

Az Úr hatalma rejtve él..

Az Úr hatalma rejtve él,
ő titkon tesz csodát.
Átszáll sötétség tengerén,
és áld az éjen át.

A hitelenség tévelyeg,
hát hajtsd meg térdedet,
segítsd felebarátodat,
kit Isten is szeret.

Ó, gyáva, bátorságra kapj,
míg felhő rád borul,
mert irgalommal van tele,
benn áldást rejt az Úr.

Ti, már őhozzá tartozók,
mást is segítetek,
szeretet vámja enged át
Istenhez, emberek.

JOSEPHINE POLLARD

Bőven van dolgom-bajom...

Bőven van dolgom-bajom
alkonyat előtt,

órácskát se nyughatom
alkonyat előtt.

Nincs egy percem lustálkodni,
annyi mindent kell rakodni,
egy nap végét összecsucni
alkonyat előtt.

Kedvenc dolgom vár a szép
alkonyat előtt:

hirdetnöm kell az ígét
alkonyat előtt.

Együttérzést vigaszt adni,
kemény szívet simogatni,
tévelygőt a fénybe hozni
alkonyat előtt.

Vagyok igehirdető

alkonyat előtt,

Istentől jó az erő

alkonyat előtt.

Következzék megbocsátás,

kis hibákat helyre-rántás,

a boldogság és az áldás

alkonyat előtt.

CLAIRVAUX-I SZENT BERNÁT

Ha gondolok rád...

Ha gondolok rád, Jézusom,
ujjong az én szívem:
de szép lesz, szemtől-szembe lát
a mennyben majd szemem.

Szívem reménye csak te vagy,
szegénynek édene,
te minden ínségből vezetsz
az Úrhoz fölfele.

Sosem dicsér méltón a dal,
s a szív sosem fog át:
Úr Jézus Krisztus, szép neved
visel menny-glóriát.

Világnak megváltója te,
bánatban szent öröm,
mindenki szolgál és dicsér
most és örök időn.

JOHN HENRY NEWMAN

Jóságos fény...

Jóságos fény, sugároddal vezess,
az otthont távol árny borítja és sötét az est,
jövendőm rejtve van s ismerni mégse vágyom én,
csak te vezess és engem baj nem ér.

Nem mindig voltam így; a fényedet
nem vártam bölcs vezéremül, s azt hittem, jól megyek,
az ifjúkor vadságait szerettem nélkülöd,
kérek, feledd el balga gőgömet.

Sötétségben megóvtál annyiszor,
most is vezess, míg árny temet s kemény vihar sodor,
hadd lássam angyal-arc világosságát utamon,
kit balgán elvesztettem egykoron.

SYLVESTER JÁNOS ROSARIUMA

A Régi Magyar Könyvtár harmadik kötetében 274. szám alatt írja le Szabó Károly a következő tételt: *Sylvester Joannes. Rosarium Celeste virginis Marie patronae regni Vngarie. 4r. 6. lev.* Egyetlen példányt említ, hivatkozásul pedig Wierzbowski Bibliographica Polonica művének megfelelő tételét idézi. (1) A Szabó Károly által említett lelőhely a Pétervári Császári Könyvtár. Ennél némileg többet tudunk meg az Országos Széchényi Könyvtár „betanított” példányának kéziratossá bejegyzéséből, ahol azt olvashatjuk, hogy Hellebrant Árpád annak idején a művet Szentpétervárról a budapesti konzulátus útján Budapestre megkapta.

A példányra vonatkozó következő híradás Melich János tollából származik a Magyar Könyvszemle 1913-as évfolyamában. (2) Melich szerint Hellebrant „a művet áttanulmányozás után visszaküldte. A fontos már most az — írja Melich —, hogy ennek a műnek azóta, úgy látszik, nyoma veszett. 1896-ban Dézsi Lajos hivatalos úton a budapesti kir. egy. könyvtárhoz kérte a művet használatra leküldeni, a válasz azonban az volt, hogy a művet nem találják. Én most 1912-ben hivatalosan és magánúton érdeklődtem a mű iránt, azonban a válasz az, hogy a mű a Császári nyilvános könyvtárban nincs meg. Ebből az látszik, hogy a mű „útközben” elkallódott.”

A példányról azóta sem tud a szakirodalom és a *Rosarium* még Balázs János tudós monográfiájában is mint elveszett munka említetik meg. Balázs János szerint: „a múlt század elején... még tudtak egy Vilnában levő második példányról. A hírek szerint a második világháború viharaiban ennek is nyoma veszett.” Miként a jegyzet hozzáteszi, a vilnai példány megsemmisüléséről Waldapfel Józseftől kapott Balázs János szóbeli tájékoztatást. (3)

1975 őszén a varsói Biblioteka Narodownában folytattam kutatásokat és a könyvtár munkatársainak segítőkészsége nyomán sikerült az elveszett nyomtatvány nyomára bukkanni. A Sylvester-féle Rosariumnak előkerült egy újabb (?) példánya, amely a Biblioteka Sem. Duchownego tulajdonában van. A varsói Nemzeti Könyvtár munkatársainak közvetítésével erről a példányról mikrofilmet rendeltünk, és a mikrofilm és az arról készült fotomásolat már az Országos Széchényi Könyvtár állományát gyarapítja.

Sylvester munkája elé Ludovicus P. Zegecinus írt verses ajánlást. Szegedi Lajos személye még nem kellően tisztázott az irodalomtörténetben. 1525. október 9-én iratkozott be a krakkói egyetemre, de krakkói működéséről ez idáig többet nem tudunk. Így Sylvester munkáját kísérő verse az egyetlen krakkói diákoskodása idejéből fennmaradt dokumentum. Több már az adat magyarországi tartózkodását illetően. A Székesfehérvárott működő Szegediről Szerémi György is megemlékezik a város 1543-as ostromáról írva. Fehérvári tartózkodása alatt másodízben is kapcsolatba kerül Sylvesterrel, most már negatív előjellel. Sylvester küldött neki az Új Testamentum fordításából, de Szegedi nem nyilatkozott kedvezően a munkáról, és Sylvester neki tulajdonította, hogy a Fehérvárra küldött példányok elvesztek. Erre már Sylvester sem maradt adós a válasszal. Amikor Nadasdy Tamás felkérte, hogy a kinyomtatás előtt álló Szegedi-féle zsoltárfordításokat bírálja meg, Sylvester olyan kedvezőtlen véleményvel volt Szegedi fordításáról, hogy a kiadást is megakadályozta. Szegedi Lajos életének további eseményei homályba vesznek, illetve feltehetően még egy azonos nevű személy adataival keverednek. Annyi bizonyos csupán, hogy Szegedi 1553-ban Bécsbe kerül tanárnak, talán éppen Sylvester helyére. Amikor azonban az itt tárgyalt munkán szerepel, még nincs felhő a két krakkói diák barátsága felett. Ajánló soraiban arról ír Szegedi, hogy milyen örömmel olvasta Sylvester szorgos munkájának gyümölcsét. (4)

A *Rosarium* megjelenési időpontja is bizonytalan volt, amíg a nyomtatvány elő nem került. Szabó Károly az 1528-as évre teszi a művet, bár Wierzbowski-nál is 1527-nél szerepel. Szabó Károly tévedésére Melich hívja fel a figyelmet idézett cikkében. Az impresszum nélkül megjelent nyomtatvány pontos kiadási dátumát nem tudjuk, csupán annyit, hogy 1527. május 3. után nyomtathatták,

mert az előszó a kereszt feltalálásának ünnepén kelt. A nyomdász az eddigi fel-tételezések szerint Hieronymus Vietor lehetett, őhöz zá vezettek azok a szálak, amelyek Vietor szerepét dokumentálják a magyar könyvnyomtatásban, továbbá az, hogy Sylvester mint krakkói diák ez időben Hieronymus Vietor nyomdá-jában korrektorkodott. Most, hogy a nyomtatványról méretazonos fotómásolat készült, az OSzK Régi Nyomtatványok Tárában őrzött egykorú Vietor nyomtat-ványok betűtípusvizsgálatai alapján bizonyítottnak látjuk, hogy Sylvester első nyomtatott munkája is Vietor nyomdájából került ki. (5)

Sylvester Krakkóba kerülése idején a krakkói egyetemnek már jelentős szerepe volt a magyar értelmiségi réteg nevelésében. Bár a krakkói egyetem úgynevezett magyar virágkora a Sylvestert megelőző időszakra esik, a XV. szá-zad folyamán mintegy 2300 diák tanult Krakkóban, a XVI. század kezdetén is magas a szám, és csak az 1520-as években jelentkeznek a komoly versenytárs, Wittenberg elszívó hatása. Az egyetem magyar diákjai már a XV. század végén bursát alakítottak, és rendszeresen vezették a bursa anyakönyvét. A krakkói egyetem magyar bursájának büszkeségei között olyan neveket találunk, mint Temesvári Pelbárt, Bakócz Tamás, Szalaházy Tamás későbbi egri püspök. A mo-hácsi vész előtti időkben, tehát nem sokkal Sylvester előtt iratkozott be a krak-kói egyetemre Dévai Bíró Mátyás, Gálszécsi István énekszerző pedig Sylvesterral körülbelül egyidőben kerül Krakkóba. (6)

Maga Sylvester 1526. október 26-án szerepel először a krakkói magyar bursa anyakönyvében. (7) Tehát Sylvester volt az a magyar diák, aki a mohácsi csata után elsőként iratkozott be a krakkói egyetemre. A Szinyérváralján született Sylvester patrónusai révén kerülhetett a krakkói egyetemmel kapcsolatba. Eddig csupán az évszámok ismeretében, kizárásos alapon került be a szakirodalomba, hogy Syl-vesternek tanulmányai idején Perényi Gábor, Nyalábvár ura lehetett a patrónusa. Sylvester ugyanis a *Grammatica Hungarolatina* előszavában (8) hálával emlékezik meg Perényi Jánosról, Perényi Gábor fiáról, aki csak apja halála után kerül-hetett az Ugocsa megyei főispáni székbe. Perényi Gáborról eddigi ismereteink szerint Sylvester sehol nem tett említést. Az előkerült Rosarium előszavában viszont arról ír, hogy Perényi Gábor lett volna méltó arra, hogy magát és mun-káját neki ajánlja, Perényi azonban Mohácsnál életét vesztette: „*Posteaquam enim moecenam ille meus Gabriel a Peren in hac ruina miserabili patriae nostrae, mihi ademptus esset...*” — írja az Erdődinek szóló ajánlásban. Perényi Gábor kap-csolata a krakkói egyetemmel már hosszú évek óta virágzott. (9) A híres lengyel humanista költő, Pawel z Krosna, azaz Paulus Crosnensis Ruthenus, a krakkói egyetem professzora közeli kapcsolatban állt vele. Paulus Crosnensis Perényi nagyszöllősy kastélyában élt egy ideig, nála fejezte be a nyilván váradí élmé-nyekre támaszkodó Szent Lászlóról szóló panegyrisét is. Perényitől papi beneficiu-mot kapott, ami Krakkóba való visszatértekor fő jövedelme volt. Neki dedikálta *Sophicum de infernomia vestatione at triumpho Christi* című munkáját is. Paulus Crosnensis 1508—1509-ben a pestis elől menekülve volt a nyalábvári Perényi uradalom vendége. (10) A Perényiek humanista szellemű udvara azonban Perényi Gábor halála után sem szűnt meg a magyar kultúra külföldi kapcsolatait ápolni. Perényi özvegye, Frangepán Katalin és fia, János adott lehetőséget a török elől bujdosó Komjáti Benedeknek a letelepedésre, és bízta meg Szent Pál leveleinek fordításával. Crosnensis tanítványai és utódai is szoros kapcsolatban állottak a humanizmus magyar képviselőivel. A Crosnensist követő Rudolphus Agricola jun. Budára jön és Bakócz Tamás környezetében él, majd Esztergomban tanít a krakkói humanista szellemben. (11) Eck Bálint Agricola tanítói munkáját folytatta Krakkóban, Magyarországot ő sem kerülte el: előbb Thurzó Elek lánya mellett nevelő, majd Bártfán lesz bíró. (12)

Mint említettük, az előszó ajánlása Erdődi Simonnak szól. Az ajánlás kezdete körül is el kell osztatni néhány tévedést. Mivel Szabó Károly a mű leírásakor nem látta a nyomtatványt, a dedikációt sem az eredeti műről írta le, hanem Wierz-bowski alapján. Sylvester neve első ízben az ajánlásban fordul elő. Ajánlja „*Si-moni episcopo Agriensi, a Joanne Sylvestris Pannonio. Cracoviae, in festo in-ventionis s. Crucis. 1527.*” A nyomtatvány ajánlását és az idézett szöveget össze-vetve láthatjuk, hogy ilyen szöveg nem szerepel az ajánlás kezdetén. Az első gondolat az lehet, hogy esetleg hiányzó címlapról, ma meg nem levő levélről idézhették a tudós bibliográfusok a fenti ajánlást. Ezt a fellelvétet azonban meg-

cáfolja Wierzbowski címleírasi szabályainak ismerete. Wierzbowski ugyanis nagyon pontosan tördelve közli a címlapot, de a dedikációt már csak sűrítve, így inkább tartalmi összefoglalást ad a dedikáció lényegéről, mintsem betűhív idézetet. A helyes dedikáció tehát: *Reverendissimo in Christo Patri et Domino, D. Simoni Dei et Apostolicae sedis gratia praesuli Ecclesiae Agriensis, ac serenissimi Vngariae regis a secretis Ioannes Sylvestris Pannonius salutem.* Sylvester tehát ebben az esetben nem az episcopus kifejezést használja Erdődi Simon neve előtt, hanem praesul-nak nevezi, a szövegben pedig mint „episcopus ecclesiae Zagrabienensis”-t említi meg. Erdődi Simonról köztudott, hogy Zápolya híve volt, aki neki adta az egri püspökséget, erről Sylvester előszavában híven beszámol. „Quippe qui prius episcopus essetie Zagrabienensis, ob summam doctrinam, summamque, uitae integritatem, ac praesulem ecclesiae in remp. nostram facinoram, omnium suffragio in praesulem ecclesiae Agriensis honorificentissime electus es.” Erdődi politikai tevékenységéről ismeretes, hogy a horvát rendeket ő állította Zápolya pártjára, és 1527-ben, amikor Zápolya Tokaj felé vonult vissza, Erdődi is elkísérte. Zápolya pedig politikai hűségét kívánta jutalmazni az egri püspökség adományozásával. Erdődi egri püspöksége azonban igen rövid ideig tartott, amint azt Budai lexikonában olvashatjuk: „Az egri püspökséget neki adta ugyan Szapolyai, és ebben az útban be is ment volt Simon Egerbe, de az oda való püspökséget csakugyan nem viselte”. (13) Az egri püspökség rövid időtartamához adalék, hogy Gams *Series episcoporum ecclesiae catholicae* című munkája Eger-nél Erdődöt meg sem említi, csupán az őt követő, 1527. november 10-én beiktatott Szalaházy Tamásról tud. (14) A *Rosarium* keletkezése idején azonban valóban még Erdődi volt az egri püspök, s az a tény, hogy erről Sylvester Krakkóban tudomást szerzett, arra enged következtetni, hogy szoros kapcsolat állhatott fenn közte és Erdődi között. Mindenről sajnos nem olvashatunk a *Rosarium* előszavában, csupán annyit, hogy édes szülőföldje, Szinyérváralja is az egri püspökség fennhatósága alá tartozott. Erdődi kinevezése kapcsán Zápolya dicséretét sem felejtí el Sylvester, akit a nagy európai királyokkal egy sorba helyez és jó kapcsolatait emlegeti Zsigmond lengyel és VIII. Henrik angol királlyal.

Miként Horváth Jánosnál és Balázs János monográfiájában olvashatjuk, Erdődi Simon felé más kapcsolat is vezethette Sylvestert. Sylvester a Heyden Sebald-féle *Gyermeki beszélgetések* végére egy mindmáig kellően nem tisztázott azonosságú, Geszti Mihály nevű fiatalemberhez írt tanulásra biztató sorokat. 1531-ben megjelent szótárát ugyancsak Geszti Mihálynak ajánlotta. Ez a Geszti Mihály, bár személye még nem bizonyított, a feltételezések szerint származhatott a Zágráb megyei Geszti nemzetségből is, ami ismét csak Erdődi Simon zágrábi püspök felé vezetné a szálakat. Mindez azonban még nyitott kérdés. (15)

Sylvester krakkói tevékenysége beiratkozása után hamarosan sokoldalúan bontakozott ki. 1527-ben a téli félév kezdetén már Krakkóban találjuk a következő félévben pedig már ő a magyar bursa seniora. Ezt a tisztséget fél évig viselte, ami alatt ismét nőtt a magyar bursa tagjainak száma. A Sylvesterre Krakkóban gyakorolt hatásokat számba véve számunkra legfontosabb a krakkói erasmizmus szelleme. A krakkói értelmiség szoros és több irányú szellemi kapcsolatot tartott fenn Erasmusszal. A vezető krakkói erasmistákhoz tartozott Tomicki Péter, Justus Decius, Andreas Critius, akik élénk levelezésben állottak Erasmusszal. A lengyel nyomdászát sem maradt közömbös az Erasmus-művek irányában. Amikor Sylvester Krakkóba érkezett, Erasmusnak már számos műve jelent meg az ottani nyomdáknak, főleg Hieronymus Vietornál. Könnyen találtak krakkói nyomtatóra Erasmusnak teológiai munkái éppúgy, mint stilisztikai, grammatikai művei. Sylvester tehát a frissen kiadott Erasmus-művekből ismerkedett meg a nagy humanista tanításaival. (16)

A krakkói erasmizmust illetően elsősorban Cox Leonard szerepét kell kiemelni. (17) Cox, miután megjárta a cambridge-i, párizsi és londoni egyetemet, 1518-ban iratkozott be a krakkói universitásra. Rövid krakkói tartózkodását magyarországi látogatással váltotta fel. Erasmus hívója, Henckel János meghívására került a lőcsei, majd a kassai iskola élére. Sylvester krakkói diákoskodása előtt már ismét ott találjuk Coxot is, aki továbbra is szoros levélbéli kapcsolatot tartott fenn Erasmusszal. 1523-ban megjelenik Krakkóban Erasmus *De duplici copia verborum* című stilisztikai munkája, amelynek előszavát a magyar Tornalji Bálint írta. A mű népszerűsítésében Cox Magyarországon is érdemeket szerzett, mind ma-

gyarországi tanárkodása idején, mind a krakkói diákok előtt több ízben felolvasta mestere munkáját. Az 1520-as évek közepén Cox a krakkói könyvnyomtatásban is tevékenyen részt vállalt. Hieronymus Viotor nyomdájában korrekorkodott, ahol mellette dolgozott korrekortként a mi Sylvesterünk is. Cox erasmista szelleme így nem maradhatott hatás nélkül Sylvesterre. A stílus, az anyanyelv művelése, a filológia iránti vonzalom egyaránt Coxnak tulajdonítható Sylvester indulásában. Cox és Sylvester filológiai együttműködésének közvetlen bizonyítékát ismeri az irodalomtörténet. 1527 májusában, tehát a *Rosarium* keletkezése idején Cox kiadja és jegyzetekkel ellátja Papinius Statius római költő *Sylvae* című kéziratát. A kiadványban Cox kedvelt tanítványának, Sylvester Jánosnak is szerepel egy latin nyelvű verse. Sajnos, a kiadványt szintén csak bibliográfiai leírásból ismerjük, példányról ez idáig nincs tudomásunk. Sylvester rangja mindenesetre nagyon rövid idő alatt jelentőssé nőtt a krakkói humanisták körében, hiszen az egyik legkiválóbb nyomdában korrekorkodott, és a neves angol vándorhumanista írat vele verset a Statius-kiadványba.

A krakkói vershagyomány is ösztönző hatással volt Sylvester írói pályájára. A versművészetet Coxtól tanulta, de hatott rá Eck Bálint verstani munkája is. Az 1521-ben Viatornál megjelent mű, a *De versificandi arte opusculum* bizonyára nem kerülhette el Sylvester figyelmét. A mű más irányú magyar kapcsolataira utal, hogy második kiadását szerzője magyar mecénásának, Thurzó Eleknek ajánlotta. A krakkói Viotor nyomdában jelent meg 1525-ben Ulrich von Hutten verstani írása is. (18)

A most megtalált *Rosarium* Sylvester első irodalmi próbálkozásai közé tartozott; ha a *Sylvae*ben megjelent, bizonytalan keletkezési idejű verset leszámítjuk, akkor elsőnek is tekinthető. (19) A *Rosarium* két verset tartalmaz, a verselési készség kétféle típusának megcsillogtatásával. A rózsafüzér titkait tartalmazó *Rosarium* a középkorban számos változatban terjedt el. Katolikus énekköltészetünkben később is szép darabjait lelhetjük fel. De Sylvester *Rosariuma* nem sorolható a középkori rosariumklauzulákat tartalmazó versezetek közé. A közös vonásokat ugyan itt is megtalálhatjuk. A vers három nagy részből áll, 18–22–44-disztyichonpár alkotja a részeket. A bevezető szakasz után következik a *Rosarium rubeum*, majd a leghosszabb rész, a *Rosarium aureum* zárja le a verset. A Mária életét feldolgozó versezet a középkori mariológia frazeológiáját alkalmazza. Nem követi a *Rosarium* szabályait sem a sorszámokban, de elhagyja a *Rosariumot* kezdő Ave Maria sorokat is. Így a címmel ellentétben nem is a *Rosariumok* között kell forrását keresnünk, hanem a szintén középkori eredetű Szűz Mária örömeiről szerzett ritmikus imádságzövegekben. „A szöveg eredete a keleti egyház liturgiájában keresendő, és ott a zsoltosma záró részének, a completoriumnak befejezésére...vezethető vissza... Ennek egyik változata az öt Gaude-val kezdődő antifona.” (20) „A Szűz Mária életének örömteli mozzanatait idéző sorok idővel megszaporodtak. Az öt öröm, Krisztus öt sebének, a hét pedig a Simeontól megjövendőlt hét fájdalomnak ellenpárjaként szerepelt. Ugyancsak Mária hét földi öröméhez hét mennyei is kapcsolódott. Így keletkeztek Mária hét, tizenkét, tizenöt vagy tizenöt örömeiről való ritmikus imádságok, amelyek a magánájtatosság és főleg az elmélkedés célját szolgálták.” A hét öröm az üdvösségtörténet Szűz Mária életéhez kapcsolódó hét misztériumára vonatkozik. Ezek a hagyományos szövegekben a következők: 1. Annuntiatio = Krisztus születésének hírüladása, 2. Naivitas = Krisztus születése, 3. Epiphania = Vízkereszt, a napkeleti bölcsek látogatása, 4. Resurrectio = Krisztus feltámadása, 5. Ascensio = Krisztus mennybemenetele, 6. Pünkösd, 7. Assumptio = Mária mennybe vitele. (21) Sylvester *Rosariuma* a hét öröm tematikáját követi, és a héből hat meg is található szó szerint a *Rosarium* marginálisai között. A hét öröm a *Rosarium* első és utolsó részének kísérő marginálisain jelenik meg, mégpedig az annuntiatio, visitatio, nativitas, resurrectio, ascensio, missio spiritus sancti, assumptio. Sylvester munkájában nem kezdődnek a sorok gaude-val, azonban az utolsó négy marginális már összekapcsolódik a gaudiummal. A hét öröm feldolgozását Sylvester is kibővíti, így tartalmában a 15 örömet feldolgozó imádságok szerkezetét követi. (22) A *Rosarium* középső része, a *Rosarium rubeum* pedig a hét fájdalom költői kifejezése.

Hogy Sylvesterre hathattak-e Erasmus Mária-kultuszt ápoló művei, nem tudjuk kideríteni. Az említett Erasmus-művek ugyanis — *Praecatio Erasmi Roterdami ad Virginis filium Jesum humani generis assertorem. Pean Virgini Matri dicendus.*

Obsecratio ad Virginem matrem Mariam in rebus adversis — csak 1528-ban jelentek meg Viator nyomdájában, tehát az időben lehettek sajtó alatt, amikor Sylvester ott korrektorkodott. (23)

A második vers három sapphói és egy adoniszai sorból álló versszakokban íródott. Benne Sylvester Szent Kelemen történetét beszéli el. A vértanú Szent Kelemen életéből a csodás elem, üldöztetése, tengerbe vetetése ragadta meg fan-táziáját. Külön versszakot szentel a szétváló tengerből előbukkanó parosi márvány-palota rajzának. A Mária-úgyanúgy aktualizálja, ahogy a Mária-éneket. Mindkét esetben békéért könyörög, a véráldozat megszüntetését, a török kiűzetését óhajtja. Az ujjgyakorlatnak számító első verspróbálkozásban fonódik így össze a sztereotip műfajokkal, a Mária-énekekkel és a legendafeldolgozással a szülőföld iránti aggodalom szólal meg, az idegenbe szakadt diák hazaszeretete.

Jegyzetek: (1) Wierzbowski II. köt. 1038. — (2) Melich János: Sylvester János „Rosarium”-áról. MKsz. 1913. 188. — (3) Balázs János: Sylvester János és kora. Bp. 1958. 58. 397. — (4) Szegedi Lajosról összefoglaló értékelést ld. Horváth János: A reformáció jegyében. Bp. 1957. 400—402. — (5) A nyomtatványon található egyetlen iniciálé éppen a később még idézett Eck Bálint versfani munkájában azonosítható Eckius Valentinus: De versificandi arte opusculum. 1521. Viator OSzK App. H. 148. — (6) A krakkói egyetemről és magyar kapcsolatairól ld. Waldapfel József: A krakkói egyetem és a magyar és lengyel szellemi élet kapcsolatai a renaissance korában. EPhk 1946. 27—46. — Kovács Endre: A krakkói egyetem és a magyar művelődés. Bp. 1964. — Tanulmányok a lengyel és a magyar irodalmi kapcsolatok köréből. Bp. 1969. Balázs i. m. 25—29. — (7) Balázs i. m. 21. A Magyar bursa megfelelő oldalának facsimiléjét ld. i. m. 23. — (8) RMK I. 14. — Balázs János: Johannes Sylvester und der Humanismus in Mittel- und Osteuropa. In Renaissance und Humanismus in Mittel- und Osteuropa. Besorgt von Johannes Irmscher. Berlin, 1962. 19. — (9) S. Szabó József: A Perényiek a magyar reformáció szolgálatában. Bp. 1923. — (10) Waldapfel i. m. 37. — Kemény József: Idősb Perényi Gábor emlékezete 1509—1521-ből. — K. J. Történelmi és irodalmi kalászatok. Pest, 1861. 76—85. (Paulus Crosnensisnek Perényi Gáborhoz intézett ajánlásairól.) — (11—12) Waldapfel i. m. 38. — (13) Budai: Polgári lexikon. Pest, 1866. I. 381—383. — Horváth i. m. 503. — (14) Gams: Series episcoporum ecclesiae catholicae. Ratisbonae, 1873. 367. — (15) Horváth i. m. 503. — Balázs i. m. 17. — (16) Erasmus magyar kapcsolatairól ld. Trencsényi—Waldapfel Imre: Erasmus és a magyar barátai. Bp. 1941. — (17) Waldapfel i. m. 38—40. — Cytowska, Marie: L'influence d'Erasme en pologne au 16e siècle. In Renaissance und Humanismus in Mittel- und Osteuropa. Berlin, 1962. 193. — (18) Waldapfel i. m. 41. — (19) Sylvester egyéb latin versei Pap Károly: Erdősi Sylvester ismeretlen latin verse. DebrFőiskL 1909. 114—116. — Hegedűs István: Sylvester János latin versei. ItK 1910. 385—397. — (20) Régi Magyar Költők Tára XVII. század VII. Sajtó alá rendezte Holl Béla. Bp. 1970. 640. — (21) RMKT VII. i. m. 641. — (22) A Mária örömet feldolgozó szövegekről; G. G. Meersseman: Der Hymnos Akanthistos im Abendland. Freiburg 1958—1960. 211. — (23) Balázs i. m. 37. — (24) Szentek legendái. Szerk. Révay József. Bp. 1927. 34—45.

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLI: Kérjük kedves munkatársainkat, hogy a jövőben lapunknak szánt kézírataikat két példányban (egy másolattal) és a szabványnak megfelelő gépeléssel (kettős sorközzel, megfelelő margóval) küldjék be, mert ezzel egyrészt megkönnyítik a nyomdai korrektúra munkáját, másrészt megkímélik a szerkesztőséget a kéziratmásolás többlet-költségeitől.

JUHÁSZ GYULA MÁRAMAROSSZIGETEN

„Én a piaristák gimnásiumában tanárkodom” — írja Juhász Gyula Máramarosszigetről Oláh Gábornak, a „szent öregnek”, az 1906-ban kezdődő iskolai év első heteiben. „Az I. osztály főnöke vagyok. Hálátlan szerep. 64 fiam van — csak!”... A 64 között az egyik padban én is ott ültem...

A „piaristák gymnasiuma” 1906-ban még csak a „Kegyes Tanfőrend” algimnáziuma volt. A város főterének, az Erzsébet térnek, egyik sarkában szorosan a róm. kath. templom oldalához építve egy egyemeletes épület volt négy tanteremmel. Az emeleten a nagyobbik teremben volt a rajzterem, és mellette a főtérre néző ablakokkal a III. gimnázium osztályhelyisége. A földszinten a nagyobb tanteremben, az emeleti rajzterem nagyságában, volt az első gimnázium osztályhelyisége. Mellette a főtérre néző helyiség a IV. gimnázium tanulói részére.

A templom másik oldalán, szorosan a templomhoz építve, volt a piaristák rendházba, egy egyemeletes épület, szerzetesi szobákkal, a szerzetesi élethez szükséges helyiségekkel. Ebben az épületben volt az emeleten a II. gimnázium, egy nagyobbcska helyiség. A földszinten, közvetlenül a bejárat mellett, volt az igazgatói iroda, egy szerzetesi cella. Az emeleten egy kisebb helyiségben a tanári szoba volt található. Az iskolai könyvtárat Juhász Gyula kezelte. Helyisége külön nem volt, az iskolai épület emeleti részében a lépcsőfeljárat mellett volt néhány szekrény, és itt volt még egy asztalka, ahol a kölcsönzést Juhász Gyula feljegyezte. Az 1906—1907. tanév végén kiadott Értesítőber minden bizonnyal Juhász Gyula tanári működéséből az egész ifjúsági könyvtár anyaga fel van tüntetve: 954 mű 1258 kötetben.

A gimnáziumnak udvara nem volt, csupán egy egészen kis méretű terecske négy gödörárnyékszékkel a szabadban. Az iskolai óraszünetekben a gimnázium előtti piactérre mentünk ki ide-oda járkálni. És itt volt az effektív „tanári szoba” is — egy akácfa alatti térségben...

A piaristák 1730. december 2-án érkeztek meg Szigetre tevékenykedésük elkezdésére. Az első gondok az iskolának és a társasháznak alkalmas helyiségek megszerzésére irányulnak. De a helyzet igazi rendezése csak II. József szigeti látogatása alkalmából következik be. II. József 1773 júliusában jár Máramarosban — lóháton. Ez alkalommal legtöbb figyelmet a kegyesrendiek helyzetére fordít. Érdeklődése következményeképpen szép templom, rendház és iskola épül. 1775 november havában már Virág Jácint igazgatóságával megkezdheték a piaristák a tanítást az új iskolai épületben. A tanulók száma ekkor már 188 volt. 1802-ben nagy tűzvész pusztít Szigeten. A piaristák rendháza a templommal együtt nagy kárt szenved, és a helyreállítás csak 1806-ban fejeződik be. Juhász Gyula a százszendős múltú épületben kezdte tanári pályáját.

Az „algimnázium” Juhász Gyula idején fejlesztés előtt állt. 1912-re a piaristák gyümölcsöskertjének végében egy kétemeletes, tágas „kir. kath. főgimnázium” nyílt meg minden igény szabatos kielégítésével. Itt már volt szagtalanított mellékhelyiség, modern tornaterem, díszterem, hatalmas iskolaudvar és — tanári szoba...

A „Magyar Kelet bazárja”

Az egykori Máramaros eltűnt. És ahogy egyik-másik Juhász Gyuláról írt értekezésből következtetni lehet, az egykori viszonyok visszaidézése nehézségekbe ütközik. Még csak a helyes földrajzi viszonyok feltüntetése is olykor meglepően hiányzik. A minap jelent meg az Akadémiai Kiadó kiadásában Bajkó Mátyástól egy tanulmány: „Kollégiumi iskolakultúránk a felvilágosodás idején és a reformkorban”. Több térképmelléklet található a könyvben, melyen az egykori „legmagyarabb folyó”, a Tisza eredete helytelenül van feltüntetve. A könyv 64. oldala, valamint a 80. oldala mellett található térképen a Tisza eredete az Iza medrével van összetévesztve. A 32. oldal mellett fellelhető térképen csak a „Fehér Tisza” látható, a „Fekete Tisza” körösmezői tájéka hiányzik.

Hogyan látták a szigetiek maguk a körülményeiket? 1860-ban „Pesten” Ráth Mór bizományában *Szigeti album* jelenik meg. Kiadta Szilágyi István, a szigeti helvét hitvallású gimnázium igazgatója, a Magy. Tud. Akadémia tagja, és F. Szathmáry Károly, a szigeti helvét hitvallású gimnázium tanára. A közlemények között Arany Jánostól is található egy fordításrészlet. A kötethez a bevezető tanulmányt Várady Gábor írja, akivel később Szilágyi István a *Máramaros* című helyi lapot szerkeszti. Ami mindjárt szükségesnek látszik feljegyzésre:

„Ott, hol az Erdélyországgal, Bukovinával határos hegyekből kiindult Iza alig nyolc mérföldnyi futás közben ellankadva, miután restült tagjait az ölébe vett ifjú Mára vizével, Máramaros nevének ezen egyik szülőjével, egyesülés által megifjítani hasztalan igyekeznek, a még bölcsőjében játszó gyermek Tisza kék habjaiban keresi halálát; s hol a bájló völgy keleti oldalát a Rónapatak szeszélyes kigyózások közt szegélyezi be a rónaszéki aknákból nyert sós vizével: — e szinte egész szigetté alkotott egy négyyszög mérföldnyi lapályon fekszik Sziget.”

„Ezen, dús rétekekkel, az Alföld előtt meg nem szegyenülő vetésekkel, a szorgalmas földművelés minden jeleivel elhalmozott kies völgybe, északkeletről a kopasz Apeczka a több mint 5000 lábnyi Pap Iván havasok örömmel tekintenek alá, míg kelet-délről az ércdús Guttin s a hosszan elnyúló Kóhát irigyen zárják el tőle a dél hevét, hogy ezen egyik legregényesb szigete a Kárpátok aljának ne legyen egyszersmind legtermékenyebb földje hazánknak.”

„A Szlaván és Várhegy a várost övedző bérckeret legbenső körvonalait képezik délről, míg az északi oldalról, a Tisza jobb partján, a szlatinai kimeríthetetlen sóbányákat rejtő magaslatokon s a báró Sztojka-család szép fekvésű kastélyán pihen meg a szem.”

Juhász Gyula is buzgón művelt földeket láthatott a Tisza völgyében. Minden talpalatnyi hely tele volt vetésekkel. Krumplit, kukoricát, szigeti szólamódon „málét”, szinte minden család „külsőkertjében” termesztettek. A házakhoz nagy veteményes kertek tartoztak, telis-tele gyümölcsfákkal. A máramarosi alma nevezetesség volt. De az igazi „hazai” gyümölcs a szilva volt. Szeptemberben vékaszámra szedték le a kertekben a szilvát, és a lekvárfőzés üstökben a szabad ég alatt társadalmi esemény is volt.

És a szlatinai kimeríthetetlen sóbányák! Az egyik Juhász Gyuláról írt értekezésben olvashattuk, hogy Erdélyből áramlott a só Máramarosba. Megfordítva, a máramarosi sóbányákból áramlott a só szanaszét az országba. Máramarosban három helyen bányászták a sót, Aknasugatagon, Rónaszéken és Aknaszlatinán. Aknaszlatinán volt a sóbányászati főhivatal, négy és fél kilométerre a piaristák rendházától. Erdélyből egyébként technikai okokból sem áramolhatott volna só Máramarosba, hiszen Máramarosnak csak Nagykároly-Debrecenen át volt vasútvonal-kapcsolata Erdellyel. Erdélyből más úton csak ökrösszekerekkel lehetett Máramarosba jutni.

De van más is, ami a csapongó fantázia jele! Máramarosszigeten katonaság — gyalogság — is volt elszállásolva. A közösöknök is volt kihelyezett egységük és a honvédeknek is. Mindenekelőtt az utánpótlás és a rekruta-kiképzés célját szolgálták. Hadászati szempontok döntötték el a különböző katonai egységek elhelyezését. A katonaság jelenléte nem a nemzetiségek megregulázását szolgálta, mint ahogy „szorgos kutatás” eredményeképpen értesülhetünk egy tudományos értekezésből. Itt a nemzetiségek békén étek egymással, „megfékezésük” nem jelentett gondot. A „Magyar kelet bazárja” a „fajok tanyája” volt. Máramarost a legnagyobb számban ruténok lakták, déli részein románok laktak nagy számban. Aztán volt bőven német lakossága meg — magyar... És még mintegy 65 000 zsidó itt is, ott is elvegyülve. És nemcsak Juhász Gyula máramarosi évében nem volt szükség a nemzetiségek féken tartása végett katonaságra, de korábban, évtizedekkel előbb sem. Koós Ferencet, Bolyai Farkas egykori tanítványát, 1873-ban Máramarosszigetre kinevezték a tanítóképző igazgatójává. Hosszú, tanulságos évek vannak már mögötte. Volt Bukarestben református lelkész, Déván képezdei tanár, mikor Szigetre kap megbízatást. És milyen társadalmi életre lel Szigeten? Elmondja az *Életem és emlékeim* kötetes munkájában: „Nem láttam sehol szebb egyetértést, mint Máramaros Szigeten a felekezetek és nemzetiségek között”. Mert ahogy nem volt nemzetiségi torzszalkodás, éppúgy nem volt Szigeten vallási villongás sem. Az antiszemitizmus itt nem volt divatos magatartás. A jó szomszédságot megkülönböztetés nélkül ápolták. Ha kívánták, egy-egy zsidó tanuló a piaristáknál szombati napra felmentést kapott azalól, hogy jegyzeteljen, írjon, ceruzát vagy

tollszerát fogjon a kezébe. És a tanrendet is úgy állították össze, hogy szombati napon nem volt iskolai dolgozatírás. A görög katolikusok még a régebbi naptárrendszer szerint ünnepeltek. Ünnepeiken iskolai szünnap volt. Miniszteri jóváhagyással a karácsonyi szünidő vízkereszt utánig tartott, tekintettel arra, hogy a görög katolikusok karácsonyukat naptárjuk szerint csak később, januárban ünnepelték. Ami pedig a reformátusokat illeti: a szigeti református líceum közös szellemi fellegvár volt a jogakadémiával. A legkülönbözőbb származásúak gyűltek össze Szigeten, hogy a jogvégzettséghez kötött hivatali pályákra készüljenek. Mikor 1802-ben tűz pusztít a városban, és a kegyesrendiek háza a templommal együtt a lángok martaléka lesz, a református egyház felajánlja harangjait, sőt templomának használatát a piaristáknak, míg templomukat helyre nem állítják. Juhász Gyula idején is vannak egymást tisztelő kapcsolatok a két intézet reprezentánsai között.

Máramarosból Debrecenig kellett mennie annak, aki olyan várost akart látni, ahol annyiféle iskola volt, mint itt. De helytelen az olyan adatközlés Juhász Gyulával kapcsolatban, mintha Szigeten leánygimnázium lett volna. Leánygimnázium Juhász Gyula idején itt éppúgy nem volt, ahogy másutt sem. Csak felsőbb leányiskola. A nőnevelés akkor még nem tartotta céljának az egyetemre való előkészítést. És nemcsak Magyarországon volt ez így, de másutt, Németországban is például. A németeknél csak 1908-ban nyílik meg olyan iskola, lányok számára, ahonnan egyetemre mehettek. Pesten az egykori Andrássy úti leánygimnáziumban 1914-ben még csak az ötödik osztályban kezdték el tanulni a latint, a gimnázium megkülönböztető tananyagát. Érettségit csak magánúton tehettek a lányok. És milyen pályát választhattak az érettségivel? Az egyetem nem állt tárva-nyitva a nők számára; az egyetemi professzorok közt pedig élénk vita tárgya volt, milyen feladatkörben tűrhető meg a nők tevékenykedése.

A „p r ó b a é v”

1908. január 16-án a *Szeged és Vidéke* egy kritikai megjegyzést közöl Juhásztól a tanárokról. Egyévi szigeti tanárkodás és néhány hetes lévő kaland után. Meglepő józansággal ír a tanárképzés állapotáról: „Mindjárt, még a pálya kezdete előtt ott van a mai tanárképzés, amely mindennek mondható, csak tanárképzésnek nem. Négy évi egyetemi tanulmányai közben a fiatal és fogékony tanárjelölt megismerkedik a finn-ugor nyelvek mélyeséges rejtelmével, a Zeising-Fechner néhai esztétikai elméleteivel, a dél-amerikai fauna végélényeinek bonctanával, de a nevelés és a tanítás elsődrendű, véresen komoly és életbevágó gyakorlati módszereit egyszerűen elfelejtik megmutatni neki. Minden tanárjelölt egyetemi magántanárnak és akadémiai levelező tagnak indul, mert tanárai így indítják el.” Valóban, éppen a kiválóbb érdeklődésű hallgatók törődtek a legkevesebbet a pedagógiai tanszékkel; „tudományszomjasak” voltak, és nem oktatói gyámolításra vártak. Egy-egy szakcsoport jelesebb búvárlója csak forma szerint volt hallgatója a pedagógiának. Bár a tanári pályát választották, a törekvőket a tanárkodás foglalkoztatta legkevésbé. Ahogy Juhász Gyula jegyzi fel élményei tanulságait: „Az egyetemi tudományos zabálás után jön a próbaév. Valóban, jön a próbaév. Az ifjú tanár ugyanis a saját kárán tanulja meg, próbálja ki az összes volt és leendő pedagógiai módszereket. De még ekkor nem is tudja nevének nevezni a gyermeket, hiszen csak egy év múlva kell vizsgáznia a nevelés tudományából. Ez az esztendő a fiatal tanárok mohácsi vésze. Budapesti tudományos álmokkal beáll a munkába anélkül, hogy a nevelés terén valami kis gyakorlata, legalább elmélete volna. Igen, ezt nevezik nálunk tanárképzésnek.” És a tanárképzés mulasztásait betetőzi a gyakorlat, mindjárt osztályfőnöke lesz egy elemiből kikerült népes gyerekseregnek.

A meghökkenés az első vidéki megbízatást követte. Mert az egykori Magyarországon hatvannégy vármegye volt, míg fővárosa csak egy: Budapest. És kiváló szellemiségű bölcsész akadt az egyetemen minden évben több is, de lehetőség már nem, hogy valamennyien nyomban Pesten kezdjék az oktatást. Juhász Gyula szigeti pályakezdését az egykori uralkodó osztály rosszindulatának tulajdonítani a hajdani idők szellemének félreismerése lenne. Juhász Gyula Szigeten egy piarista gimnáziumban kapott tanári megbízatást; akármilyen minősítéssel itt senki sem kaphatott helyet. Egyébként nem Juhász Gyula volt az egyetlen, aki

Máramarosszigeten a piaristáknál kezdte a pályáját — átlagon felüli műveltség-gel. Novobátzky Károly, a Magyar Tudományos Akadémia közelmúltban elhunyt egyik alelnöke már kétévi tanárkodás után folytatta az oktatást Máramarosszigeten a piaristák között. Öt éven át volt tanárom a gimnáziumban. Máramarossziget nem volt szükségképpen a tehetségek temetője. Juhász Gyula idején az „alгимnáziumban” nyolc tanár működött, négy piarista szerzetes és négy világi tanár. De a fejlesztés után, 1914-ben, már tizenkilencen oktattak a „kir. kath. főgimnáziumban”. Köztük volt olyan is, aki doktori oklevéllel érkezett Szigetre, és persze olyan is, aki Szigeten készült fel a doktori fokozat elnyerésére.

Juhász Gyula egyik tanártársa Szigeten Vándor József piarista volt, akiről Féja Géza is megemlékezik *Bölcsődal* című „életregényében” — csipős megjegyzésekkel. Vándor József tanári éveinek a száma akkor már tizennégy volt. És a kialakult pedagógiai gyakorlata? Mindenekelőtt nem vert bottal egyetlen gyerekre sem. De a többi tanár sem. A bottal való büntetés nem volt divat. Féja Géza szerint Vándor József Szigeten nem volt a magából kikelt tanár, legföljebb a felnőtt fölényével érintkezett növendékeivel.

És Juhász Gyula? Jóságos volt és nyájás. Durva, magából kikelt megnyilatkozása sohasem volt, mindig megértést mutatott tanítványai iránt. És mindig barátságos volt, s egyelőre még derűs is. Latin óra. *Plenus venter, non studet libenter*. Hogyan hangzik ez magyarul? Juhász tanár úr segít: „Teli pucor...” — és tenyerét mosolyogva a gyomrára nyomja. A „pucor” szót soha többet mástól nem hallottam. Az ő órái nem voltak „félelmesek”. És tanártársai sem nézték le. Már az iskolai év kezdetén, október 29-én, amikor Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvait Kassán a dómtemplomban eltemették, Juhász Gyula tartja az ünnepi beszédet az iskolai ünnepélyen. Február 2-án az ő versét szavalják a kalazantinumi emléknapon. És az iskolai év végén, június 8-án, Ferenc József magyar királlyá koronáztatásának évfordulója alkalmából az ünnepi beszédet az iskolában ismét csak ő tartotta.

Utoljára június 29-én találkoztam Juhász Gyulával. De nem az iskolában, hanem az Otthon vendéglő nyári helyiségében. Június 29-én bizonyítványosztás volt, de azon engedéllyel nem vettem részt, mert Aknasugatagon jártam a szüleimmel búcsúnapon. Estefelé érkezünk vissza Szigetre, és mielőtt hazamentünk, betértünk az Otthon nyári helyiségébe. Ahogy helyet foglaltunk, Juhász Gyula jelent meg Balogh Sándor piarista számtantanárunkkal. A szomszéd asztalnál ültek le, és rövidesen társalgás indult meg a két asztal között. Balogh Sándor büszkélkedve mondta: Juhász másnap elutazik Szigetről — Párizsba... Tehát nem rejtélyesen, búcsú nélkül távozott el Szigetről...

Június 30. Délelőtt 10 óra. Érkezik a budapesti vonat Kőrösmezőről. Az állomás peronján iszonyú berregéssel csörömpöl a csengő. Sípogatás, indulás, a mozdony nagy füsttel és pőfékeléssel folytatja útját. Elhalad az „első számú őrház” mellett a lezárt sorompók között, zakatol az Iza hídján át, jön Hosszúmező, Técső, Huszt — Párizs...

*Szép a magyar bánat,
Mely erre borong,
Szeretem e tájat
E hervadozót;*

*Ó, de azért Párizs
— Akit imádok —
Rám vár, és várnak rám
Az új zsoldárok!*

„Utód az Isten örökén”

Juhász Gyula tanári pályája folyamán csak Nagyváradon volt még olyan szellemi környezetben, mint Szigeten. Nincs mit csodálkoznunk, hogy Sziget után Lévát megriadtan, szó nélkül hagyja el. De Szigetet az idők folyamán újra meg újra felidézi. *Nejelejcs* című verseskötetének (1921) egyik darabja a Szalkócán töltött „két keserű év” ízét ízlelgeti, a másik „a könnyek fátylán rózsálló nagy emlékről” szól, melyből

*Kis Tisza mentén Máramaros Szigetnek
Piros tetői ködből integetnek,
A messzi és a múlt derűs ködéből,
Egy régi őszből és egy régi télből.*

Majd **egy szép** szonettjában így ír Máramarossziget-ről:

*Magyar Kelet bazárja volt e város,
Fajok tanyája, ódon és kies,
Közel az éghez s a magyar határhoz
S a vándorló költőhöz is szíves.*

A nagyváradi mozgalmas napok idején, az ígéretekkel teli jövő **küszöbén** is vissza-visszapillant „fiatalsága ódon Szigetére”:

*A régi, bánatos, ködös hegyek,
A régi, magányos, rögös utak,
A bús Máramaros
Már elfeledte a dalos utast?
Nekem szívemben él e méla táj,
Nekem lelkemben sir ez őszi szél,
A bús Máramaros,
A múlt, a bánatos,
Régi borúja síromig kísér.*

1914 **őszén** a háborús frontingadozások Máramarosszigetet is **elérik**. Juhász Gyula aggodó **töprengéssel** tündök el egykori szigeti sétáin:

*Milyen lehet most a bús Iza-part,
Hol Arany János nyomait kerestem,
S ki ballag a vén líceum alatt,
Hol hírről szöttem álmot esti csendben?...*

Már régen az ágy párnái közé húzódva tengeti életét az „egykori dalos utas”, mikor 53. születésnapja alkalmával, 1936-ban meglátogatja barátja, Magyar László. A sodródó világ értékeléseire terelődik a szó, és régi emlékek elevenednek meg a szobában. Magyar László így közli Juhász Gyula akkori megnyilatkozását: „Szigeten voltam tanár, Máramarosszigeten, ezelőtt harminc évvel, huszonhárom éves koromban. 1906 volt. Akkor közölte Kiss József lapja az *Ódon ballada* című versemet. Iskola, tanítás után bementem a vendéglőbe ebédelni. Később az asztalomhoz lépett egy ismeretlen fiatalember, és engedelmet kért, hogy leülhessen. Aztán beszélni kezdett. Tudta, ki vagyok, és könnyes lett a szeme, amikor elárulta, hogy olvasta *A Hét* legutóbbi számában versemet. Meg is tanulta, és ott, a vendéglői asztal mellett elmondta mindjárt. Nem is Máramarosszigeten lakott, hanem egy környékbeli kis faluban. Onnan jött be Szigetre, a városba, a „nagyvárosba”. De *A Hét* járt neki, észrevette, ha új vers jelent meg benne, lelkesedett érte, betanulta... Harminc évvel ezelőtt voltak még ilyen emberek. Ma pedig kinek kell már a vers, a művészet, a szépség?”

Aztán — Magyar László feljegyzése szerint — így folytatta: „Ennek a mai világnak nincs szüksége a betűre, könyvre. Ez a világ az egészségügyi papír világává lett... Ha visszagondolok a régre, az én világomra, és elgondolom, hogy mit jelentett abban a világban egy-egy új könyv, egy-egy új vers, hát megértem a betegségemet, megértem, hogy miért vagyok már hét esztendeje beteg a gyógyulás vágya és reménye nélkül.”

Egy évvel e keserű szavak után végleg befejezte földi útját a „vándorló költő”, akikhez egykor a „Magyar Kelet bazárja” oly biztatóan „szíves” volt.

I.

Kalazanti sz. József
emlékezete

február 2-án.

Árváknak atyja, ifjuság vezére
Hozzád siet a hű emlékezet,
Ki fenn ragyogsz már csillagként az égbe,
Mert igazságra vittél ezeket.
Mint oltárról a zsoltár és a fémjén,
Úgy száll dalunk ma Hozzád, égbe törvén.

Nemes ösöknök méltó sarja voltál,
Nemes volt lelked: jószág szeretet;
Nem kard kellett neked, de tiszta oltár,
Hol áldozatul hoztad szívedet,
És ez a nagy szív tele égi tüzzel
Világosít és száz kétséget űz el.

Szent hivatásod csillagára néztél,
Ez vezetett és el nem hagyott soha.
Ott ragyogott ez tenger szenvedésnél
S mindig győztél: tudás fipostola!
Hódító voltál, de nem ütközetben,
Győzelmi zászlód ott leng hű szívekben!

Árváknak atyja, ifjuság vezére
Feléd száll most is az emlékezet,
Ki fenn ragyogsz már csillagként az égbe,
Mennyei rózsák nyílnak már Neked!
A hitnek és tudásnak tiszta hősét
Bearanyozza az örök dicsőség!...

Juhász Gyula.

Halotti maszk

BUDAY LÁSZLÓNAK

Prelúdium

Majd az, ki arcom rézből, úgy kiverte,
hogy meg se látszik államon a serte;
tudom, ha végleg megelélem helyem,
rekonstruálja gipszből is fejem.

Miért e dölyf, miért e bamba vád,
hogy nem ismerne még anyád se rád?
A gúnyolódó tudja-e: ma hány
fejet rondít el az anyaghiány?
A költők nőnek, és a gipsz kevés;
de sündörög, számol a józan ész:
...jön a Karácsony...s öröm a kölyöknek,
ha Óma' mellett mást is célba-köphet.
Hogy drága? — Mért? A dóp olcsó talán?

...S már díszelegsz az utókor falán!

Igaz, ha még akkor lötytentenek
pofán a gipsszel, mikor két szemed
hüen strázsálta úr-helyét, — vagyis
nem most, mikor már nem vagy, s még
vagy is,
s balgán hiszed hiányod. — Hát, ne hidd!
Utálják mélyen, mély szemgödreid;
az is, ki sír, az is, ki simogat,
s próbálja visszarakni műfogad
— mert beesett a képed — na, dehát
drágul a gipsz...s így spórol pár dekát;
meg úgyis (ezt is meg kell értened)
ha csökkentik a fejbőségedet:
lelopva, ama hetykén félrevágott,
babérleveles halhatatlanságot,
mit (nem törődve e költői tőkkel)
babbal szeretnek és füstölt csülökkel.
Igen, ha mondjuk öt-hat év előtt
lötytentik rád e gipsz-fehér jövőt,
ez annyi éjjelt átsírt, átvirrasztott
céltablát, faldísz, rongy halottimaszkot,
— melyből, mint kóc, már csontod is
kilóg —
megspórolhattak vón' vagy öt kilót.

1977. VII. 13.

FÁY FERENC

A JESZENYIN-HATÁS NYOMÁBAN

Jeszenyin a huszadik század világirodalmi rangú költői között az egyetlen, akinek egész életműve (sőt, élete is) valahol az érzelmes sanzonok és a giccs határain mozogott. Közvetlen költő s hihetetlenül őszinte; oly nyíltan és bizalmasan susogja-zsongja olvasója fülébe érzelmeit és hangulatait, oly szemérmetlenül szentimentális, hogy az korunk költészetében példa nélkül áll. Másfelől viszont — különösen a *Korcsmás Moszkva* verseiben — annyira megfelel a lelke mélyén tiszta, ám életét sötét erők hajszoltjaként lebujszoló, szajhák, beteg korhelyek, egzotikus álom- és vágyorgiák között tengő Költő közkeletű legendájának, hogy idővel gyanakodni kezdünk; úgy érezzük, valami bizonytalanul kétes is meghúzódik ott, ahol minden ilyen steril tökéletességgel felel meg az „őstehetség”, a „parasztköltő”, az „őszinteség”, a „korhelység”, a bohémia, a donjuanság vagy a rejtelmesen váratlan öngyilkosság romantika óta meghonosodott szabványelőírásainak. Tudjuk, az „ideáltipikus” sosem valószerű: igazságát nem közvetlen valódisága hordozza; gondolati konstrukció, és a tapasztalati realitások világában éppoly nehéz elhelyeznünk, mint a geometria kiterjedés nélküli térbeli pontját. Mégis, Jeszenyinben minden ideáltipikus tisztaságában jelenik meg — és így kelti a valóságérzés látszatát.

Jeszenyinről az elmúlt fél évszázad alatt könyvtárnyi tanulmány, könyv, cikk látott napvilágot. És a legkülönösebb, hogy e sok tízezer oldalból mindössze kettő-három akad, amelyek költészetének legszembevetőbb vonását — az őszinteség, az érzelmesség, a közvetlenség szuggesztív benyomását — megkísérli valamiképp távolabbról, a hatás bűvköréből kilépve, tárgyilagosabb szemmel nézni. E két-három oldal szerzője a húszas-harmincas évek egyik leginvenciózusabb orosz irodalomtörténésze (nálunk ragyogó történelmi regények és novellák szerzőjeként ismert), Jurij *Tinyanov*. A *pangás időszaka* (Promezsutok) című esszéjében (1924) Jeszenyint mint a líra átmeneti pangási szakaszának jellegzetes figuráját emlegeti. Kifogásainak és ellenérzéseinek semmi köze nincs azokéhoz, akik „kulákköltőként”, „a forradalomtól beijedt kispolgárság dalnokaként” stb. bélyegezték meg. Az ő számára Jeszenyin költészete *esztétikailag* problematikus: olyan költői beállítottságot testesít meg, amely általános tendenciává terebélyesedve a szuverén lírai világlátási és kifejezési módot veszélyeztetné. Tinyanov e tanulmánya nem nagyon ismert, ezért érdemes bővebben idézni.

„Jeszenyin a pangási időszaknak egyik legjellegzetesebb képviselője... A visszhangon, az utóhatáson méri le a hangját. Ez hagyományos módszer. Amikor az irodalom nehéz helyzetbe kerül, az olvasót veszik témául. Amikor hangot kell váltani, a visszhangot emlegetik. Ez a módszer olykor sikerrel jár; az irodalmi témává lett olvasó olyan mozgatóerőnek bizonyul, amelyre csak azért van szükség, hogy az irodalmat kimozdítsa a holtponton... De van az olvasóval való közvetlen kapcsolatnak másfajta módja is: *sablonossá tesszük a verset, egyszerűsítjük a nyelvezetét*... Jeszenyin ereje lírájának érzelmes hangjában rejlett. Költészetét a naiv, ősi, s ezért rendkívül mélyen gyökerező érzelem jellemzi. Egész költői életműve abban merül ki, hogy szüntelenül *díszítőelemeket* keres ehhez a csupasz érzelmhez. Eleinte az ószláv nyelvből vesz át szavakat, nagy igyekezettel ragaszkodik a falusi színezethez és az éppoly hagyományos paraszt Krisztushoz; később útszéli kifejezéseket vesz át az imaginistáktól, s ezek lényegében éppoly díszítőelemek voltak érzelmességének, mint az ószláv szavak... Jeszenyin irodalmi, versbeli egyénisége már-már az illúzió határát súrolta. Az olvasó úgy tekinti verseit, mintha dokumentumok, a költőtől kapott levelek volnának. Ez természetesen hatásos is, jó is. De veszélyes is. Mert *az irodalmi egyéniség kihullhat a versből s a versen kívül él tovább*. (1) S a magára maradt verset szegé-

(1) Tinyanov itt elméleti koncepciójának egyik legizgalmasabb, de az irodalomtudományban mindmáig szinte teljesen kiaknázatlan mozzanatára, az „irodalmi egyéniség” és az „irodalmár egyénisége” megkülönböztetésére utal. Minden egyéni nyelvhaszálatnak, beszédnek, kifejezés módjának vannak jellegzetességei, amelyek anélkül, hogy bármiféle konkrét személyt megneveznének vagy leírnának, az olvasóból egy bizonyos konkrét személy jelenlétének érze-

nyesnek érezzük. Jeszenyin irodalmi egyénisége — kezdve a papi süvegben járó jámbor szerzetestől a moszkvai kocsmák trágár botrányhőséig — nagyon irodalmi. Egyéniségét — mely olykor mintha nem is az övé volna — néha Blok szokatlan módon sematizált, gyöngébb minőségű, vagy Puskin parodizált egyéniségének vélhetjük. Még a kiskutyá is byroni módra ugatta meg Jeszenyint a falusi ház kapujában (2). S ez az érzelemből fakadó egyéniség mégis elég erősnek bizonyult ahhoz, hogy háttérbe szorítsa a verset, ahhoz, hogy sajátos, nemcsak szöveggel ható irodalmi egyéniséggé váljon. A költő — akit oly sokra tartanak azok, akik a lelki világot magasztalják, s panaszkodnak amiatt, hogy az irodalom művészeté vált (mintha nem az lett volna mindig!) — azt tanúsítja, hogy *a lelki világ sokkal irodalmibb a művészetnél*. Jeszenyin irodalmi egyéniségének primitív érzelmi erejével, szinte tolakodó közvetlenségével palástolta el verseinek irodalmiságát... *S az érzelmi költőnek nincs joga ahhoz, hogy banális legyen*. Az elcsépezt szavak, éppen azért, mert elcsépelettek, mert folytonosan ismétlődnek, rendkívül erős hatásúak. Ez a magyarázata a cigánydalok vonzóerejének... Jeszenyin, miközben egyszerű, ősi módra akarja szabni líráját, valójában bosszantó és egyáltalán nem egyszerű hagyományokat ápol. Vannak bosszantó, elkoptatott hagyományok. Vannak közhelyek, amelyek sosem pótolhatják a verset, s van vers, mely átlagverssé lett, elvesztette egyediségét. S Jeszenyin az átlagvers felé halad... az olvasó színvonalára vonul vissza; a visszhang megtévesztette: versei könnyed olvasmányok, de nem igazi versek..." (Kiemelések: K. Cs.)

Tinyanov Jeszenyin-kepe szokatlanul szigorú; ha emiatt mentegetni akarnánk, fölhozhatnánk esetleg olyan személyes és pszichológiai mentőkörülményeket, hogy épp az esszé megírásának évében Jeszenyin nyilvánosan magát kiáltotta ki Oroszország egyetlen nagy élő költőjének (s az efféle önjelöltség mindig szinte kihívja az éles kritikát) (3), vagy hogy a Jeszenyin verseiből nemcsak metaforikusan, hanem valóságosan is kilépő egyéniség-típus ekkoriban kezdte meg sötét diadalútját: az oroszul még évtizedekkel később is „jeszenyinizmusnak” nevezett lumpen-dandység beteges terjedését. Azonban Tinyanov nem szorul szubjektív motívumok igazoló, vagy legalábbis mentegető mankóira. A tartalmi problémák, amelyeket fölvet, a modern líra legérzékenyebb ideggócait horzsolják, és Jeszenyin esetében önsúlyuknál fogva vezetnek el a szigorú ftéletig.

Tinyanov bírálata mögött nem holmi szűkkeblű esztétikai arisztokratizmus áll, amely a népszerűséget vagy az érzelmességet eleve elutasítandónak tartja. Nem azt kifogásolja, hogy Jeszenyin lírája — a XX. században páratlan méreteket — hat az olvasók tömegeire. Nem a hatást, hanem a hatás *minőségét* tartja elfogadhatatlannak. Jeszenyin hatni akart — és ez „természetes is, jó is”; de a hatás fokozása kedvéért a legkonformistább lelki szükségletekhez igazította a verset, a közvetlen érzelmi effektusok és a bensőséges átléphetőség kedvéért fölszámolt minden távolságot e lelki szükségletek és a vers között — és ezzel épp azt a feszültségmezőt számolta fel, ahol az esztétikai érték az élmény katartikus külsőléseiben láthatóvá válik. Tinyanov szerint Jeszenyin esztétikai értéke azért kérdéses, mert igazolja azokat a konformista lelki szükségleteket, melyekkel a valóban nagy művészet mindig kritikailag szembesíti az olvasót. Jeszenyin azonban ehelyett „az olvasó színvonalára vonul vissza...”

tét váltják ki, utalnak egy meghatározott személyiségre. Tinyanov ezt a mű szöveggel — és kizárólag azzal — érzékeltetett személyes jelenlétet nevezi „irodalmi személyiségnek”, hangsúlyozva, hogy ez távolról sem azonosítható az irodalmárnak mint életrajzilag meghatározott valóságos embernek a személyiségével. (Vö. ezzel kapcsolatban Tinyanov egyik magyarul is megjelent tanulmányát: *Az irodalmi tény*, „Valóság”, 1976/3, 73–74. old.)

(2) Célzás Jeszenyin: *Hazatérés a szülőföldre* című versének következő soraira: „Csak néznek, senki nem ismer meg... / Még a kutyánk is rámacsargott, / mint vén ebe fogadta volna Childe Haroldot” (Fordította Rab Zsuzsa).

(3) Vö.: „Szegények, ti, parasztok! / ...Fiatok, a belőletek szakadt, / a legjobb költő orosz ég alatt — / ő, hogyha értenétek!” (A csavargó vallomása). A kortársakat azonban elsősorban nem is az efféle, az irodalom történetében egyáltalán nem ritka „lírai” exegi monumentum bosszantotta, hanem ennek időnként botrányra fajuló, mellőngető hangzotatása a mindennapi érintkezések során. Különösen nagy visszatzetsést váltott ki ezzel Jeszenyin egy 1924-es bankett alkalmával, ahol — bizonyítandó, hogy ő az első orosz költő — kis híján ököllel támadt Majakovszkijra.

Tyinanov csak futólag, egy fél mondatban említi, Walter Benjamin viszont Baudelaire-esszéjében (*Motívumok Baudelaire költészetében*) részletesen elemzi az olvasó versebe történő beépítésének másik lehetséges útját, s azokat az okokat is, amelyek az olvasó új típusú költői számbavételét kikényszerítették. Baudelaire volt az első, mondja Benjamin, akiben tudatosodott, hogy a költő a múlt század közepe óta olyan olvasórétegre van utalva, amelyik „a lírai lektürtől idegenkedik”. „A lírai vers befogadásához nem kedvezők többé a feltételek... Baudelaire után a lírai költészetnek nincs többé közönségsikere... Ma már az olvasó az olyan lírai költészettel szemben is türelmetlen, amelyet pedig azelőtt elfogadott.” Emiatt a költőre objektív társadalmi kényszerként nehezedik, hogy új stratégiát dolgozzon ki az olvasóval szemben. Baudelaire stratégiája: a megvető, közönyös, unatkozó elvegyülés a tömegben; attitűdje a nagyváros forgatagában lézengő „csatangolóé” (*flaneur*). Lírájának hőse „bár átengedi magát a tömeg vonzerejének, s csatangolóként eggyé válik vele, embertelen jellegéből mégis megérez valamit. Cinkosává szegődik, de el is különíti magát tőle — csaknem egyazon pillanatban. A legmesszebbmenően azonosul vele, de csak azért, hogy egyetlen megvető pillantással a semmibe taszítsa”. Baudelaire tehát szintén beépíti költészetétől idegenkedő olvasóját a versbe — de csak belülről provokálja. Figyelembe veszi konformista lelki szükségleteit — de csak hogy általuk lépze csálja. Kielégíti a tökéletes mestermunka iránti igényét, a bravúr, a lelemény, a technikai teljesítmény előtti csodálatát — de csak hogy olyan tájakra csalogassa, amelyekre az magától soha nem merészkedne. Ez a módszer Baudelaire-nál valóban sikerrel jár; az irodalmi témává lett olvasó az ő költészetében valóban „olyan mozgatóerőnek bizonyul, amelyre csak azért van szükség, hogy az irodalmat kimozdítsa a holtpontról”.

A mondottak után talán már nem szorul külön bizonygatásra, hogy Tyinanov nem Jeszenyin rendkívüli költői képességeit vitatja. Egyénileg egy objektív szituáció negatív lehetőségeinek kiteljesítése is hatalmas tehetséget követel. Történelmi értelemben azonban a negatív lehetőségek ettől még negatívak maradnak. Jeszenyin legnagyobb orosz kortársainál — Majakovszkij, Anna Ahmatova, Oszip Mandelstam, Borisz Paszternak — a konformista lelki (és irodalmi) szükségleteket a vers csak formailag megtagadott mozzanatokként tartalmazta: náluk a nyelvi, kompozicionális, tematikai, verselési stb. váratlanságok mindig pontosan érzékelt befogadói mechanizmusokkal szegültek szembe. Líraként való megértésük állandó szellemi erőfeszítést, a konkrét vers és a „költőiségre” vonatkozó konvencionális befogadói beállítottságok közötti oppozíciós feszültségek jelentésének érzékelését és értelmezését igényli. Jeszenyin minden efféle feszültséget megszüntet; versei elébe mennek, sőt beleoldódnak a befogadói klisékbe; káprázatos nyelvi színpompával, a szerkesztés és lekerekítés tévedhetetlen pszichológiai kiszámítottságával minden elemet pontosan oda helyeznek és úgy neveznek, ahol és ahogy az olvasó azt várja — és a lelki szükségletekkel való azonosulás e technikai tökéletessége révén a „nagy költészet”, a „tisza líra” aurájával övezik és szentesítik a befogadó valamennyi pszichológiai konvencióját. Jeszenyin ezzel az eljárással harmonikus idillé stilizálja át a poklot, andalítóan-édes állapotúvá a szenvedést, szeretetre méltóvá az önelhagyást, gyöngéd részvételre szorulóvá a legkisebb ellenállás útjának választását. „Ilyen vagyok” — zokogja fekélyeit mutogatva; de a szenvedés hangjait oly bensőségesen olvatag melódiákká oldja, hogy olvasója kezd vigaszt és gyönyörűséget találni saját fekélyeiben.

A líra egyik legdöntőbb formai meghatározója az a viszony, amely az életrajzi szubjektum és a versalany, a költői szubjektum között áll fenn. A romantika, amely élmény és kifejezés közvetlen megfeleltetésére, az élmények „lélektől lélekig” hatoló közlésére törekedett, igyekezett elfedni, leárnyékolni az életrajzi szubjektum és a költői szubjektum közötti különbségeket, s a verset mint az Én közvetlen önreflexióját, bensőséges lelki élmények és hangulatok őszinte dokumentumát tudatosította. Ez a felfogás önkéntelenül is tartalmazott egy előfeltevést: a szubjektum számára az Én olyan ultima ratio, amely sem kételkedésnek, sem vizsgálódásnak, sem választásnak tárgya nem lehet. A múlt század közepétől — mint Baudelaire-ről szólva utaltunk rá — ez a helyzet megváltozott: a lírai Én a személyes Én feladatává vált, a költői attitűd és szemlélet „spon-

tán” adottságból tudatosan megtervezendő és fölépítendő konstrukcióvá alakult át — és ezzel az őszinteség, az önkifejezés, a közvetlen önreflexió kezdtek kihullni a vers meghatározó formaszervező erői közül. A versből kihulltak — de a költőiségről, a költőről, a versről alkotott közkeletű elképzelésekből nem: a romantika által kialakított és diadalra vitt modellek, afféle „lesüllyedt kultúrjavaként”, a lelki komfort kellékeiként még ma is élnek és hatnak.

Jeszenyin az utolsó jelentős európai költő, aki verseinek hatását a lírai Én és az életrajzi Én közvetlen egységének illúziójára próbálta alapozni. De a külső feltételek ehhez időközben alaposan megváltoztak. Öneki egy olyan olvasóközönséggel kellett számolnia, amelyik már túljutott a versből minden racionális megragadható konkrétumot kioldó szimbolizmuson, s amelyik az olvatag hangzatok, a logikus érthetőséget és a személyes beleélés lehetőségét szétáztató metaforák után újra valami biztosabb talajra, szilárdabb összetartó erőre vágyott. A szimbolizmus és a l'art pour l'art forradalmi jelentősége Európa-szerte abban állt, hogy a költészetet gyökerestül kiemelte a hasznosságra és a célszerűsége vonatkozó kérdések hatálya alól, s az értelmetlenség gőgös vállalásával hangsúlyozta a mindenhatóságáról meggyőződött praktikus értelmesség korlátoltságát. S a szimbolizmus ellenreakciója sehol nem a praktikus ész uralmának egyszerű restaurációja, hanem olyan újfajta értelmi elvek keresése volt, amelyek ismét áttekinthető, magatartást és cselekvést meghatározható egységet létesíthetnek az ember belső és külső élete között. Jeszenyin legjelentősebb nemzedék-társai ennek az új egységnek az elveit tudatosan a lírai lektűrre vágyó olvasó azonosulási vágya, közvetlenség-igénye ellen szegeztek; elég belepillantani Majakovszkijek 1912-es manifesztumába: „Pofonütjük a közízlést”; „végtelen gyűlölet az előttünk létezett nyelv iránt”; „irtózáttal hártjuk el a garasos dicsőség Önök által fürdővesszőkből font koszorúját”; „a mi szó szirtfokán állunk, fütty és harag tengerének közepette”, — stb. De ugyanilyen elzárkózó, elutasító funkciót tölt be az orosz akmeisták — Ahmatova, Gumiljov, Mandelstam — hűvös klasszicizálása: a kultúra, mint a kifejezés mozgási közege, a magunkról beszéléstől való viszolygás, a lírai attitűddé tett tárgyilagosság a költőtől átélhető verseket váró olvasót talán még a futuristák tiszta tagadásánál is jobban riaszja. Aki tagad, legalább figyelembe veszi azt, akit tagad. Ahmatovék még csak figyelemre sem méltatták azokat a szükségleteket, amelyek elől elzárkóztak.

Jeszenyin lírája a megvetett és gúnykacaj tárgyává változott közízlés ellen-támadása volt. Ahhoz a közönséghez fordult (és az a közönség vitte sikerre), amelyekkel a futuristák csak mint drasztikus, vagy kaján polgárhökkenéseik cél-pontjával vetettek számot. Nem a paraszti-népi költészet hagyományainak folytatója, hanem azé a miszticizáló paraszt-romantikáé és stílizált ornamentális népiességé, melynek középpontjai a századforduló legelőkelőbb pétérvári szalonjai voltak. (4) Tjanyanov joggal hangsúlyozta, hogy Jeszenyin „bosszantó és egyáltalán nem egyszerű hagyományokat ápol”; és hogy melyek ezek a hagyományok, éppúgy kimutathatók az életrajz tényeiből, mint költői világának fölépítéséből. Az előbbiekről a szociológiai közegről árulkodnak, amelynek ízlése Jeszenyin költői beállítottságát alapjaiban végérvényesen kialakította; az utóbbiak arról a módszerről, amellyel ő e vállalt igényeknek minden feltételek között eleget próbált tenni.

Nem naiv, az irodalomtól érintetlen parasztfiúcskaként toppant be húszévesen Pétervárra — ahogy legendája szeretné elhívetni —, és nemis a Rjazany környéki rónák idilli csendjéből. A „naiv népi dalnok” évek óta teljes tudatossággal kereste — különböző moszkvai üzemek és gyárak munkásaként — saját hangját. Leveleiből kitűnik, hogy tizenöt éves korától egyetlen vágy és ambíció hajtotta: nagy és sikeres költő akart lenni. Ideológiailag is tisztázni akarta ennek előfeltételeit: hol a tolsztojánus eszmékért lelkesedett (ekkor a krisztusi szeretetről és a

---

(4) Mindenekelőtt Merezkovszkijnek és feleségének, Zinaida Gippiusznak, a jellegzetesen nagyvárosi és nagypolgári orosz „dekadensek” vezéreinek szalonja. Jeszenyint a kor legnépszerűbb parasztköltője, Nyikolaj Kijjev 1915-ben vitte el először ebbe a körbe, „egzotikus csemegeként”. Jeszenyin, jó érzékkel felismerve a rá osztott szerepet, gyorsan alkalmazkodott hozzá, 1915—1916 folyamán — noha mindvégig csak a csudabogárnak kijáró lekezeléssel fogadták és sokszor volt része megalázó helyzetekben — újra vissza-visszajárt ide.

vegetarianizmus elkerülhetetlenségéről elmélkedik leveleiben), hol illegális munkásszervezkedésekben vesz részt. Költői példaképe az „urbánus szimbolista Alekszandr Blok volt, — hozzá kopogtatott be Pétervárra 1915-ben. Blok hívős udvariassággal fogadta a „friss hangú falusi versekkel” érkező moszkvai munkácsiút, — de akihez két sorban beajánlotta, annál lelkesebb lett. Gorogyeckij, a korszak ismert költője — mert róla van szó — közvetlenül Jeszenyin halála után, némi önvádolt sem mentesen, így elevenítette föl első találkozásukat:

„Blok feljegyzésével jelent meg nálam. Akkoriban Blok is, én is oda voltunk a falutól. Az én falurajongásomba emellett nagy adag pánszlávizmus is vegyült. Így Jeszenyin megjelenése számunkra rég várt csoda megvalósulását jelentette; emellett Kljujevval és Sirjajevvel — akik szintén ekkortájt tűntek föl — együtt, hárman, már alkalmasak voltak rá, hogy mint a parasztköltők csoportját emlegethessük őket... Mit is adtam neki e legelső, meghatározó periódusban? Pozitívumként: az első siker érzését, költői tehetségének elismerését, biztatást, baráti gyöngédséget és szeretetet. Negatívumként: *mindazt, amit az akkori pétervári irodalom belémnevelt: a szolgasorsú falu szépségének esztétikáját, a züllés és a reménytelenség kultuszát...* Verseim alapján Jeszenyin igazolva láthatta első kötetének még falun ellesett alaphangját, — mi viszont egész addigi munkánk igazolását és az új narodnyikság diadalát véltük kiolvasni abból, hogy pétervári irodalmi ábrándjaink egy valóban a faluról jött hanggal találkoztak... Az egész korszak művészetét egy sajátos miszticizáló-stilizált viszony hatotta át a földdel meg Oroszországgal szemben...”

Gorogyeckij vezette be Jeszenyint a „dekadensek” előkelő irodalmi szalonjába is. Ő pedig, aki nem sokkal korábban, Moszkvában sztyenkezve próbálta megváltoztatni még erős rjazanyi tájszólását is, hónapok alatt készségesen alakult át a szalonok egzotikus csecsebecsájévé: bocskort és parasztsüveget öltött, mellére hatalmas keresztet akasztott, tősgyökeres *ortodox* voltát emlegette (valójában pravoszláv volt), és eredendő tájszólását könyvekből ellesett fordulatokkal igyekezett erősíteni. (5)

De e fordulat nemcsak a színpadias külsőségekben, hanem irodalmi ízlésének gyors átalakulásában is megfigyelhető: első találkozásuk után alig egy évvel hajdani példaképét, Blokot — mellesleg teljesen Merezskovszkij és köre miszticizáló szlavofiliájának szájaíze szerint — „hollandusnak” (6), az orosz földtől idegennek bélyegzi.

Az így kialakult szerep-séma kétségkívül nem tartott hosszú ideig; a kialakulás mechanizmusa viszont mindig ugyanilyen volt: Jeszenyin, a költő, az ízlésirányok és eszmei tendenciák változása szerint újra és újra megköltötte versei szubjektumának életbeli ekvivalensét; utolsó tíz éve — tehát voltaképpen költői pályája — során rendre változott lírájának konkrét szubjektuma, rendre változott az ehhez hozzáigazított életrajzi szerep, és rendre változtak ezek külső meghatározói, a megcélzott befogadói szükségletek, — de mindvégig mozdíthatatlanul állandó maradt ezek kölcsönviszonya, pontosabban: a médium, melyben e három mozzanat a megkülönböztethetetlenységig, eggyéolvadt. És e médium nem egyéb, mint a Tinjanov által említett csupasz — vagyis reflektálatlanul önmagába záruló — érzelem.

(5) Ez néha komikus túlbuzgóságot is eredményezett. Így például P. Kamenszkij írja le egyik könyvében (*Zsizny sz Majakovszkim*, Moszkva, 1940), hogy Jeszenyin egy időre a szalonokban „ó”-zó dialektusban kezdett beszélni, ezzel is hangsúlyozva különbözőségét, egzotikus voltát az „á”-zó pétervári beszéddel szemben, — holott szülőföldje, a rjazanyi terület népe időtlen idők óta ugyanúgy csak az „á”-zó dialektust ismerte, mint a péterváriak. Jeszenyin az „ó”-zást nem falujából vitte magával, hanem a valóban „ó”-zó vidékről érkezett és a Pétervárott megismert Kljujevvtől tanulta el. Az ortodox hit gyakori hangoztatásával szintén azt akarta hangsúlyozni, hogy az „ösi”, reformoktól érintetlen Oroszország hírnöke.

(6) A nem éppen hízelgő céllal használt szó megértéséhez tudnunk kell, hogy I. (Nagy) Péter, európaizáló reformjainak végrehajtásához, sok holland szakembert hívott Oroszországba. A reformok ellenzőinek szemében ezért a „holland” az idegen, a nyugati, az orosz szellemiséggel szembenálló szinonimájává vált. Jeszenyin is ebben az értelemben vetette egy beszélgetésen — amelynek lényege Blok naplójában maradt fenn — Blok szemére: lírájának, kultúrájának „nyugatos” és „import” jellegét hangsúlyozta vele.

Ezen a ponton érkezünk vissza kiinduló kérdésünkhöz: a Jeszenyin-vers közvetlenségéhez. A maradéktalanul közvetlen, „lélektől lélekgig” hatoló kapcsolatok legmélyebb alapja mindig a kapcsolatban összetalálkozó felek világképének-világérzékelésének, továbbá e világkép közvetítési módjának egybeesése, közössége. Ha ez megvan, differenciák csupán a közléseket kísérő érzelmi effektusok erősségében lehetségesek: elvégre ha a jelentések, illetve az őket hordozó szimbolika magától értetődő, akkor belső megszilárdítására (értelmezésére, igazolására, kiégszítésére) az adott kapcsolatrendszer résztvevőinek sem igénye, sem szüksége nincsen. A költő, aki a világkép és a kifejezés mód ilyen differenciálatlan belső egyneműségére támaszkodik, szükségképp ki kell hogy zárja még az elvi lehetőségek közül is a lírai szubjektumot, az életrajzi Én-t és a befogadó szükségletet összekötő vonal megszakadását vagy megtörését (s éppen ez a természetes közvetlenség jellemezte az organikus közösségek költészetét, a népköltészetet). Ha e feltételek a közösségi tudat evidens adottságai, a költészet lényegében minden valóságélelmet aggályok nélkül olvaszt magába, a „legprózaibb” részletek is készségeken simulnak bele a közvetlen költői kifejezés mód szimbolikájába. Ha viszont az említett vonal bármelyik ízületénél megszakad, ám a költő mégis fenn akarja tartani a töretlen közvetlenség illúzióját, akkor a „lélektől lélekgig” hatolás érzelmi effektusait olyan területre kell korlátoznia, amely egyfelől tökéletesen és vitathatatlanul kívül áll minden külső reflexión és racionális megítélhetőségen, másfelől viszont eléggé otthonos tartozéka a versolvasók belvilágának ahhoz, hogy saját érzelmeik közvetlen kivételét véljék fölfedezhetni benne.

Jeszenyin lírája ahhoz az — olvasók széles rétegeiben működő — kielégítetlen közvetlenség-igényhez apellál, amelynek lényege egy — bár számtalan jelmez magára öltő, de alapjaiban szerföltött monoton — homályos sóvárgás a terhesnek érzett s ugyanakkor változtathatatlanak tűnő külső és belső kontrollok megkerülésére, a belső feszültségek valamilyen tagolatlan és ellenőrizhetetlen érzelmi-hangulati állapotban való föloldására. Ez az igény egyáltalán nem az alapjait — és ezzel a menekülhetnének pszichológiai motívumait — alkotó világkép, mentalitás és konvenció struktúrája ellen irányul, csak kikapcsolódni vágyik voltaképp, nem túlhaladni. Készséggel idomul belsőleg is a struktúra- „próza” racionalitásához, de ugyanakkor szereti maga mögött tudni a mindenre megkönnyebbülést, föloldozást adó felelőtlen érzelmi kicsapongás szabad területét, egy olyan homogén imaginárius világot, amelynek megvalósíthatóságában ugyan (teljes joggal) nem hisz, de mégis: jóleső érzéssel ápolgatja álmai olyan zugaként, ahová minden szellemi és gyakorlati erőfeszítés nélkül bármikor kirándulhat. Erőfeszítés nélkül kell e közvetlen és kontrollóktól szabad szférának megközelíthetőnek lennie, — így megjelenésének formái soha nem fessegethetik a gördülékeny konvenciók határait. Belső feszültségeket kell föloldania — ezért az ítéletek, a minősítések, a reflexiók világtól távoli, felelőtlen, tisztán *hangulati* érzelmekből kell fölépülnie. És hogy a renyhe képzelőerőt ne késztesse rendkívüli munkára, — olyan alakokkal kell benépesülnie, akik eléggé valószerűek, de eléggé irreálisak is egyben ahhoz, hogy e vágykép-világ mindössze karnyújtásnyira élő, és mégis távoli őshonosainak tűnhessenek.

Jeszenyin, költészete — mindig e szükségletekhez igazított — hősének alakváltozataival egymaga népesítette be ezt a világot. Friss és érzelmes falusi idilljei, a Péter előtti Oroszországot idéző, babonás-egzotikus hangulatot árasztó vallásos versei, a cilinderes botrányhős könnyes nekibúsulásai, a forradalom elgázolt lelki sérültjének „ehhez én már öreg vagyok”-szerű meghatódásai, a kocsmázó lélek magasán magyarzókodásai és lelkiismeretfurdalásai, a *Perzsa motívumok* rideg Északra szakadt költőjének Siráz napsütéséről álmodó dalai, — mind-mind ugyanazt az egyetlen édes-bús melódiát szólaltatják meg, mindössze a hangfekvéseket változtatva. És ezzel elérkeztünk hatásának egyik legfontosabb összetevőjéhez: Jeszenyin nem egyszerűen érzelmes verseket írt (ezt sokan tették előtte és utána is, az övéhez fogható hatás nélkül), hanem érzelmes-bánatos szituációk teremtésével hősöket, egy egész lényüket átjáró hangulat pillanatában. A tárgyi motívumok megválasztásának, a versszerkezetbe történő beépítésüknek egyedüli funkciója, hogy valamely meghatározott hangulati szituáció allegorizáló kellékeiként érzékelhetővé tegyék a minden motívumot saját hangulatára történő allegorikus utalásként átélő szubjektum helyzetét. Az allegorikus vonatkozásokat sugalló kellékek minden esetben az elcsépeltségig konvencionálisak és behízelgően ismerősek, — ez azonban szükségszerűen van így: csak ilyen közegben

Lehet mód a közvetítésektől teljesen mentes azonosulásra. Az olvasó csupán a színhelyeket, a díszleteket látja — a mindig síró nyírfaligeteket, a mindig szomorú topolyákat, a mindig hatványakú (s mindig levágott) tömött kalászt, a remegő hajnalt, a reszkető berkenyéket s a didergő labodákat, a mindig kétkben és aranyban játszó tájakat stb. stb., — hall egy lágyan végigsuhanó, mindent könnybe borító dallamot — és a pódium máris megtelik a láthatatlan, de mégis jelenvaló hős atmoszférájával s épp e láthatatlanul is intenzív jelenlét szinte csábít az azonosulásra, a beleélésre: és a lírai hős máris kilépett a versből, hogy a hangulatában a sajátjára ismerő befogadóban éljen tovább.

Jeszenyin lírája, mondtuk, a költészettől cserbenhagyott közízlés ellentámadása volt; benne ismét a közvetlen alanyiség ült diadalt. De a Jeszenyin-versek bensőséges szubjektivitása gyökeresen eltér a múlt század első felének lírájától. Ott a vers hőse teljes egészében a versben élt, és a vers hatása nem a befogadó azonosulására alapult (noha nem is zárta azt ki). Jeszenyin közvetlen bensőségessége csak egy feltétellel működőképes és hatásos: ha sikerül az olvasót megtennie lírai szubjektummá. Puskin vagy Tyutcssev esetében a formaélmény független a közvetlen átérezhetőség élményétől, a forma megáll önerejénél fogva, anélkül, hogy a mögötte álló költői attitűdöt és szemléletmódot a befogadó érzelmi támogatásával próbálná igazolni; nem zárkózik el az olvasó elől, de — minden alanyiséga ellenére — nem is adja át neki magát maradéktalanul: sokfelől megközelíthető és értelmezhető, ám éppen ezért egyetlen irányból sem mérhető ki tökéletesen. Jeszenyin lírájában ezzel szemben (pályájának előrehaladtával egyre inkább) a formaélményt mintegy fölszippantja a beleélés, az érzelmi-hangulati azonosulás, és mielőtt ez elmarad, a vers egész teste érzelmes románcok nyelvi, verselési, kompozíciós, tematikai sztereotípiára esik szét. A Jeszenyin-vers mindig könnyen érthető — mert értelmezhetetlen; jelentése maradéktalanul kimerül és konkretizálódik abban az egyetlen lehetséges hangulati hatásban, amit a reá hangolódott befogadóból kivált.

Az irodalmak történetében általános jelenség, hogy a nagy formai forradalmak elülte után, az új szemléletmódot megteremtő darabos óriások nyomában virtuózok és zsonglörök tűnnek fel, akik esetleg hajlékonyabban és hatásosabban élnek az új forma számos elemével, mint azok, akik végigszenvedték születésüket. Történelmileg Jeszenyin is közéjük tartozott. Amit az orosz szimbolizmus, két évtizedes mozgalmas története során, az orosz líra nyelvi, képi, melodikai gazdagítása terén létrehozott — anélkül, hogy valaha is igazán népszerűvé tudott volna válni —, amit az 1910 körüli évek kusza, stilizált, miszticizáló szecessziós népiessége a figyelem középpontjába emelt, azt Jeszenyin igazi virtuózhoz méltó könnyedséggel hangszerelte át könnyen emészthető hangulattá, élvezetes olvasmánnyá. Naivitása, népi természetessége merő legenda: mint Tinyanov már 1924-ben észrevette, költészete is, egyénisége is mélyen *irodalmi*.

A fentiekben nem irodalmiságának konkrét formáit, nem virtuozitásának természetét elemeztük, csupán egy ezeknél szűkebb (vagy tágabb) kérdés fölvetésére vállalkoztunk: miben áll Jeszenyin hatásának véges minősége, és ezzel összefüggésben, miért problematikus esztétikailag az általa is képviselt költői mentalitás és lírai tendencia általában is. Jeszenyin, úgy vélem, a XX. századi költészet legnagyobb példája arra, hogy a lírikustól közvetlenséget, könnyen érthetőséget követelő olvasó, esztétikai köntösbe bújtatva ugyan, de valójában más természetű kompenzációs igények kielégítését várja el a verstől.

CZIPRI ÉVA utolsó, kézzel írott verse.

Kelt 1974. július 30-án.

**A szerző meghalt 1974. augusztus 2-án,
Szarvason.**

Felboncolom halottaim

*a maszk mögött mi rejtezik
s ti élő maszkok mit takartok?*

*Könnyektől felmart titkokat
alá és felmerülő holdat
és éjjelközi kínokat*

*Suttog a kéz a száj szorít
Szorítja össze fogsorát
s a nyelv hegye már íztelen*

*Dobogj; dobogj, dobogj tehát
dalolj, dalolj, dalolj, dalolj
velem ó hogyha mondanád*

*a pacstírás égbolt alatt
a rozsmezőben meztelen
létünk óráján fekve lenn*

*a madár el s visszarepül
a rozs zizeg és bólogat
és mi szívek holtunkra várunk,
Csak egyszerűen mint a rozsszem
hordozva egy új szűz mezőt*

*S ha majd a végső kimenőt
kapjuk s örökre távoznak
holtunkból virág és rozs sarjad
és beszövi a szemfedőt
arannyal kékkel és lilával
búzavirágos konkolyággal*

*De az eszmélet nem hanyatlík
Csak más emlékün újra él
Lesz majd aki eltávozik
és lesz majd aki ittmarad
és mindent szépen ahogy illik
méltón a helyére ítél*

SZÁNTÓ KONRÁD

A JÁSZBERÉNYI FŐPLÉBÁNIA KELETKEZÉSE

A magyar katolikus egyház történetének még megoldatlan vagy alig feldolgozott kérdései, ún. fehér foltjai közé tartozik az egri egyházmegyei sematizmusokban sokáig réginek mondott, a középkorban keletkezett jászsági plébániák alapítási idejének a problémája.

A jászberényi főplébánia alapítási idejével kapcsolatban több vélemény látott már napvilágot. Az egyik szerint ezt nem lehet megállapítani. Így vélekedik többek között az 1766-os jászberényi Visitatio Canonica. Ezzel szemben több múlt századi író (pl. Rupp, Palugyay) azt hangoztatja, hogy Jászberényben már 1332-ben létezett plébánia, amelynek kegyura a város volt. Ugyanez olvasható az egri egyházmegye múlt századi névkönyveiben is. A jászberényi, 1829-es kánoni látogatás előkészítésére kidolgozott irat viszont 1381-re teszi a plébánia alapítását. (1)

Vajon e két évszám közül melyiket fogadhatjuk el hitelesnek? Egyiket sem. Nemcsak azért, mert a felsorolt munkák és akták meg sem kísérik véleményünk tudományos alátámasztását, hanem főleg azért, mert ezek az adatok hiteles történelmi bizonyítékok híján nem is igazolhatók.

Mivel jelenleg nem áll rendelkezésünkre a plébánia keletkezését illetően semmiféle hiteles dátum, az látszik az egyetlen járható útnak, ha megvizsgáljuk azokat a XIV. és XV. századi okleveleket, amelyek általánosságban vagy név szerint említik meg a jászberényi és az egyéb jászsági plébániákat, és ezekből, továbbá az akkor uralkodó történelmi helyzetből próbálunk levonni elfogadható következtetéseket.

Erre a célra felhasználható és jelenleg ismert legrégebbi okleveles adatok a következők. A budai káptalan 1381-ben történő határjárásáról kiállított bizonyítvány szerint Apátiban a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére szentelt és kőből készült templom állt. (2) Ez valószínűleg plébániatemplom lehetett, mert

IX. Bonifác pápának 1399-ben kiadott egyik oklevele, amely orvosolja a feren-
ceseknek egyes ordináriusok és egyházmegyes plébánosok ellen beterjesztett pa-
naszait; a jászok és a kunok között levő plébániatemplomokról és plébánosokról
ír, akiket *parochialium ecclesiarum rectores*-nek nevez. (3)

A p á t i a plébániák egyike lehetett. Elképzelhető, hogy azok közül a
plébániák közül is megvolt már egy-kettő vagy talán mind is, amelyekről az
1433-ban a pápai kúriához beterjesztett kérvényekből van tudomásunk. A római
császárkoronázás alkalmával Zsigmond magyar király és római császár
kíséretéhez tartozó magyar urak közül többen egyházi kedvezményeket kértek
a pápától. A kérvényezők között három jász nemes nevét is megtaláljuk, akik
közül az első kettő biztosan az illető plébániatemplomok kegyura volt. Újszászi
Jász Mihály váci egyházmegyes a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére szentelt
újszászi és a Szent György tiszteletére szentelt szarvasi parochiális
egyházakat meglátogatók részére kér búcsút. Kiséri Jász Benedek egri egyház-
megyes a Szent György tiszteletére szentelt rassangi és a Mindenszentek tisz-
teletére szentelt kiséri parochiális egyházakat meglátogatók részére kér bú-
csút. Végül Ladányi Jász Ferenc egri egyházmegyes a Boldogságos Szűz Mária
tiszteletére szentelt ladányi parochiális egyházat, valamint a Ladány mező-
városan kívüli fekvő hímesági kápolnát meglátogatók részére kér búcsút. (4)
Hasonlóan lehetséges hogy az árokszállási egyház, amelyet 1458-ban em-
lítenek először az oklevelek és a jákóhalmi egyház, amelyről az első em-
lítés 1484-ben történik, szintén létezett már a XIV. század végén, de valószínű,
hogy csak később keletkeztek. (5)

Ha ma még nem is tudjuk megállapítani a felsorolt plébániák alapítási idejét,
biztos, hogy már az 1300-as évek vége felé több, Jászberénynél kevésbé népes
és kisebb jelentőségű helységben is állt már plébánia. Ha a Jászberénynél je-
lentéktelenebb falvakban is voltak már plébániák, akkor joggal fel lehet tételezni,
hogy a sokkal fontosabb, közigazgatásilag is központi szerepet betöltő mező-
városban is létezett már a XIV. század végén plébánia. Sőt, Jászberény termé-
szetföldrajzi és gazdasági helyzetének, továbbá a jászok megtérítése történetének
elemzéséből azt is megállapíthatjuk, hogy itt, a legkésőbb a század közepén,
már kellett plébániának lennie.

Jászberény a Jászságnak ha mértanilag nem is, de természetföldrajzilag
természetes központja volt, ahol már a jászok betelepülése előtt is állt egy
Beren-nek nevezett helység. Ez a központi fekvésű és talán bizonyos kisebb számú
besenő lakossal is bíró falu sokkal előbb fejlődésnek indult, mint a legtöbb jász
telephely, amely sokáig inkább csak ideiglenes téli szállásul szolgált a nomád
állattenyésztéssel foglalkozó jászok számára. A helység gazdasági és népességi
fejlődésére döntő hatást gyakorolhatott a Nagy Lajos által indított nagyszabású
térítói akció, amelynek eredményeként 1365 körül, ha nem is teljesen, mint
Hóman Bálint véli, de nagyrészt befejeződött a pogány jászkunok megkeresztelése. (6)
A keresztény vallás elfogadása a vallással szoros egységet képező feudális
társadalmi rendbe való beépülés kezdetét is jelentette. Ez a feudális rend a
nomád élet fokozatos abbahagyását és a hazánkban már mindenütt általánossá vált
földművelői gazdálkodásra való áttérést követelte meg. A keresztény vallás
és vele együtt a feudális rend átvétele ezért a jászok letelepedési folyamatára
is hatással volt. Az eleinte lassan induló, majd meggyorsuló letelepedési irány-
zatot elsősorban Beren érezhette meg. Ez a minden szempontból előnyös fekvésű
ősi település, amely egyúttal a jászok valamiféle közigazgatási és politikai köz-
pontja is lehetett, biztosan vonzást gyakorolt főleg egyes iparosok és kereskedők,
de a már fő foglalkozásként a földművelést választó és véglegesen letelepülni
szándékozó jász pásztorok számára is, úgyhogy Beren a Nagy Lajos-féle térítói
akció eredményeként az 1350—60-as évekre aránylag elég tetemes lélekszámú
helységgé nőtte ki magát. Ezért, ha előbb nem is (ami egyáltalán nem látszik
lehetetlennek), de a XIV. század derekán az egyház minden bizonnyal megszer-
vezte ebben a központi és nagyobb számú hívővel rendelkező helységben a plé-
bániát, mert egyházzongol minden térítói akció végső célja az, hogy a krisztiani-
zált területet bekapcsolja a rendes egyházi közigazgatás vérkeringésébe, és foko-
zatosan kiépítse a rendszeres lelkipásztorok által biztosított plébániái hálózatot.

Hasonló eredményre jutunk, ha az 1629-es esztergomi zsinati határozatokhoz
csatolt első Appendixben található adatot elemezzük. Az Appendix bevezetésében
Pázmány Péter elmondja, hogy az esztergomi egyházmegye helyzetét próbálja

megrajzolni, mégpedig az esztergomi káptalannak 1397-ben megerősített döntései alapján. Ezeket a zsinati végzéseket három, egyaránt hitelre méltó dokumentumból merítette. Az első, amit hetven évvel ézelőtt írtak le és három jegyző is hitelesített, felsorolja azokat a prépostokat, apátokat, dékánokat és plébánosokat, akiknek az esztergomi egyházmegyei zsinaton kellett megjelenniük. A másik forrás egy némileg bővített, de ugyanerre a tárgyra vonatkozó katalógus. A legrégebb okmány egy regestum, amely felsorolja a főesperesek alá tartozó plébániákat. A kiváltságos javadalmak és hivatalok közvetlen felsorolása előtt ez olvasható: „Ezek név szerint benne vannak a hiteles esztergomi káptalani végzésekben, amelyeket 232 évvel ézelőtt erősítettek meg”. Az exempt, a megyéspüspök joghatósága alól kivett és az esztergomi érsek fennhatósága alá rendelt plébániák között szerepel **Jaasz-Berény** is. (7)

A történészek véleménye szerint az esztergomi egyházmegyének az Appendixben leírt helyzete nem a Pázmány korabeli, hanem a Mohács előtti állapotokat tükrözi. (8) Abban sem kételkedhetünk, hogy a Pázmány által felhasznált dokumentumok vagy közvetve, vagy közvetlenül, de 1397-ből származnak. Tehát Jászberényben 1397-ben már biztosan volt plébánia. Viszont az is tény, hogy sem IX. Bonifác 1389-es, a magyarországi exempt plébániákat felsoroló bullájában, sem az 1397-es Kanizsay-féle vizitáció jegyzőkönyvében, sem az 1400-as és 1464-es pápai bullákban, amelyek újból felsorolják az exempt plébániákat, nem szerepel sehol sem Jászberény. (9) Mindebből arra következtethetünk, hogy a jászberényi plébánia nem rendelkezett az exemptio kiváltságával. De ha a berényi plébánia nem volt exempt, hogyan történhetett meg, hogy egyes régi feljegyzések mégis az exemptek közé sorolták? Mi lehetett ennek a különös esetnek a háttere?

Ennek megrajzolása érdekében induljunk ki annak megvizsgálásából, vajon mire lehet a kiváltságos plébániák közé iktatás tényéből következtetni, majd vizsgáljuk meg a jelenség lehetséges okait.

Abból a tényből, hogy egyesek az 1390-es években a berényi plébániát az ország legjelentősebb, igen széles körű jogokkal felruházott plébániái közé sorolták, úgy gondolom, joggal lehet következtetni a plébánia fontosságára és különleges helyzetére. Ez a különleges helyzet minden valószínűség szerint a jászok ősplébániái, anyaplébániái, a jászok első keresztelő egyházi mivoltából fakadhatott. A jászok megtérítése során az egyház minden bizonnyal Berényben létesített először plébániát, itt épülhetett föl az első jász *ecclesia baptismalis*, keresztelő egyház, a jászok *ecclesia matrix*-a, anyaegyháza, ahonnan kiindulva folyt a további térítés és egyházszervezés. Ahogy a jászok megkeresztelése előrehaladt, egy-egy szálláshelyen vagy valamelyik jász földbirtokos, jász kapitány, vagy a megtért jászok közössége kápolnát, illetve templomot, leányegyházakat építtetett. A berényi keresztelő egyház körzetét, amelyhez a vidéki leányegyházak is hozzátartoztak, a középkorban uralkodó egyházi szóhasználat szerint parochiának vagy plébániának, vagy egyszerűen plebs-nek, népnek nevezhették. Itáliában is és nálunk is a keresztelő egyházakat plebs-nek, népnek vagy *ecclesiae plebanae*-nak, plébániái egyháznak hívták, amelynek elöljárója a plébános volt. Ez természetesen nem zárja ki a másfajta elnevezés lehetőségét, mert mint *Plöchl* írja: „A plébánosok hivatali címei ebben az időben változatosak, nem volt egységes szabályozás”. (10) Idővel, ahogy a lakosság egy-egy szálláshelyen egyre nagyobb számban kezdett véglegesen megtelepedni, vidéken is megindult a plébániaszerveződés folyamata, a vidéki leányegyházakból lassan független parochiális egyházak lettek. A magánalapítású parochiális egyházak eredeti, leányegyház jellege azonban még egy ideig bizonyos szolgáltatások teljesítésében megmutatkozott, és a berényi anyaegyház és a vidéki egyházak között a jogi összetartozás még sokáig megmaradt. (11)

Annak alapja, hogy az 1390-es években egyesek a berényi plébánia exemptiségét hangoztatták, az a jogi felfogás lehetett, mely szerint az újvári várispánság területén, tehát királyi birtokon, ha nem is a király által alapított, de a király szorgalmazására a királyi kiváltságokkal bíró jász nép számára létesített plébánia: királyi plébánia, és mint ilyen nem az egyébként illetékes egri püspök, hanem a király plébánosa, az esztergomi érsek fennhatósága alá tartozik. Ennek a jogi véleménynek alapján kerülhetett egyes régi feljegyzésekben a jászberényi plébánia a királyi és ezzel az exempt plébániák közé.

Elképzelhető, hogy a berényi plébánia exemptségének hangoztatásában az a törekvés is vezethette az esztergomi káptalant, hogy a mezővárossal együtt az egész Jászszágot is az esztergomi egyházmegyéhez csatolja. *Kanizsya János* esztergomi érseket IX. Bonifác pápa 1393-ban a primácia jogaival ruházta föl. (12) Feltételezhető, hogy az új primás és káptalanja szerette volna az érsekség területét kiterjeszteni, és ezzel a primás hatalmi súlyát növelni. Ha sikerül a káptalannak bebizonyítania és a pápával elismertetnie Berény exemptségét, ezzel nemcsak a jász nép anyaegyháza kerül az esztergomi érsekség joghatósága alá, hanem a jászok keresztelő egyházához jogilag hozzátartozó leányplébániák és az egész jászsági terület is.

Míg a Nagykunsággal kapcsolatos joghatóság-kiterjesztési törekvések, arra hivatkozással, hogy a kunok vezéreit és főembereit Róbert esztergomi érsek térítette és keresztelte meg, egyes történészek szerint sikerrel jártak, mégpedig állítólag már a kunok letelepítésekor, és a Nagykunság — mint Balássy véli — csak a török kiűzése után került vissza az egri püspök fennhatósága alá, a Jászszággal kapcsolatos ilyen joghatóság-kiterjesztési törekvések (amennyiben voltak ilyenek) eredménytelennek bizonyultak. (13) Azok a jász plébániák, amelyek a jászberényivel együtt kezdetől fogva az egri egyházmegyéhez tartoztak, mindvégig háborítatlanul az egri püspök fennhatósága alatt maradtak. Ezt bizonyítják a már idézett 1433-as kérvények, továbbá IV. Sixtus pápa 1472-ből származó bullája is. Ebben IV. Sixtus megengedi a ferenceseknek, akik „a filiszteusoknak nevezett nem katolikus népet a Szent Római Egyház kebelébe és az igaz hit megismerésére vezették”, hogy számukra az egri egyházmegyéhez tartozó Berényben épített templomot és kolostort elfoglalhasák. (14)

Ha feltételezésünk, hogy a berényi templom volt a jászok első keresztelő egyháza, anyaegyháza, a berényi plébánia pedig a jászok ősplébániája, megállja a helyét, lehetséges, hogy már a XIV. század első felében, de a legkésőbb akkor alapíthatták a plébániát, amikor a Nagy Lajos által elindított nagyszabású térítői akció az első jelentősebb sikereket elérte. Ha a térítő munka dandárja 1365 körül befejeződött, már az 1350-es években felállíthatták az első jász plébániát, a jász keresztelő egyházat, amely kiindulópontját képezte a keresztelési akció folytatásának és az egyházi szervezet további, fokozatos kiépítésének.

Jegyzetek: (1) Egri Érseki Levéltár: 3419. sz. 473. Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre, püspökmegyék szerint I—III., Pest 1870., 1872., 1876., II. 79. — Jászberényi Főplébánia Levéltára: Praeliminaria Canonicae Visitationis Acta de Parochia Jaszberenyensi in districtu eiusdem Nominis Situa Anno 1829 deducta. 23—24. — (2) Gyárfás István: A Jász-Kunok története I—IV., Kecskemét 1870., III. 516. — (3) Lukás Wadding: Annales Minorum seu Trium Ordinum a S. Francisco Institutorum I—XXV., Ad Aquas Claras Quaracchi 1933. Tom. IX. Nr. 153. 182—183. — (4) Dr. Lukács Pál: A XV. századi Pápák oklevelei I—II., Budapest 1938. II., 219—222. — (5) Fodor Ferenc: A Jászok életrajza, Budapest 1942. 387., 401. — (6) Hóman Bálint és Szekfű Gyula: Magyar Történet II. Irta Hóman Bálint. Budapest 1942., 244. — (7) P. Carolus Péterffy: Sacra Concilia Ecclesiae Romano-Catholicae in Regno Hungariae celebrata I—II., Posonii 1741—2., II., 265—268. — (8) Mályusz Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon, Budapest 1971., 128. — (9) Gárdonyi Albert: Városi plébániák kiváltságos állása a középkorban. Megjelent: Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére, Budapest 1933., 164—167. — Török János: Magyarország primása, Pest 1859., 55—57., 73—74. — (10) Willibald M. Plöchl: Geschichte des Kirchenrechts I., Wien—München 1960. 346., 352—3. II., Wien—München 1962. 167. — Stephanus Sipos: Enchiridion Juris Canonici, Róma 1960., 250—51. — (11) Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig, München 1973., 65—66. — Mezey László: A váci püspökség kialakulása. Megjelent: Váci egyházmegyei almanach, Vác 1970., 13—33. Ebben a tanulmányban Mezey professzor a váci püspökség kialakulását taglalva, kitűnően mutatja be az egyházmegyében történő plébánia-alakulási folyamatot is. — (12) Mezey László: Az esztergomi érsekség primiciává fejlődése, Vigilia, 1976 június, 373. — (13) Ortway Tivadar: Magyarország egyházi földtérása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzékek alapján I—II., Budapest 1891—2. I., 128—9. — Balássy Ferenc: A jász plébániák keletkezésének kérdése. Megjelent: Egri Egyházmegyei Közlöny, Eger 1871. március 1. 33. — (14) Szántó Konrád: A jászberényi ferences templom története, Budapest 1974., 182.

BUJDOSÓ LÁNY (8)

A pacsirta

ÖRÖK PILLANATOK
— MEZEY MÁRIÁNAK —

Műhelyt, művet a múlás elsodor,
de nem övé néhány nagy pillanat,
amely egészszé válva kiszakadt
tér, idő koordinátáiból,
mert, nem nézvéen égl, földi szavakra,
egy ember teljes magát kimondhatta.

Keresztury Dezső

1978 április, Budakeszi

Életem természetét szétfújtam a szélbe, mint a gyermekláncfű pelyhessé beérett virágát... Ami megmaradt: — Rónay György, a hívő-költő-szerkesztő, — hűséges társa a fáradhatatlan-lelkes, értő lepkevadász, Hegyi Béla hálójával kapkodta össze s zárta a Vigiliába. Előrelátó gondos figyelmével kísért utolsó pelyhemet hadd leheljem összekulcsolt keskeny, szép, kihűlt keze közé...

ELŐJÁTÉK A MEREDEK LÉPCSŐN

Három óvodás verset írtam. Az első a Film-Színházban jelent meg 1941 táján:

Curriculum vitae

*Szegedről indultam, filozófiát tanultam.
Hosszú utat tettem míg színésznek lettem.
Álmodni szerettem világéletemben,
Az élet nem hagyott, hát színésznek mentem.
Szeretnék álmodni sok-sok színes álmot,
Elfeledni mindent, a való világot,
Csak álmodni mindig-mosolygást és könnyet...
Ez az én életem, nem is kérek többet.*

Aztán eltelt az élet. A magam vájta meredek lépcsősor tetején, a Boldogság hegyén, körmeimmel kapaszkodom a szakadék szélén... Süt a nap...

1976 március

LEVÉL A FILM SZÍNHÁZ MUZSIKA SZERKESZTŐJÉNEK

Kedves S. I.,

küldöm a kéziratot. A Magával és Gergely Ágnessel történt telefonbeszélgetés után bizony átírtam az én számba adott szöveget. Mindezt én el is mondtam, s gondolom, így lényegretörőbben fejezi ki, amit mindketten közölni szeretnénk.

A Latinovitsról szóló megjegyzésem igen-igen fontos. Egyáltalán nagyon kérem, most már ne változtasson az én szövegemen. Ami kimaradt: „Szerepek-levelek” c. alatt készülök megírni több más szerepmlék kapcsán. Ha érdekelné, szóljon. Szeretettel üdvözlöm és köszönöm baráti figyelmét

Mezei Mária

ui. A nevem i-vel írom. Az y-t a múltban színigazgatók és újságírók ajándékozták. Megszoktam, mint a vörös hajam. Ma minjt minden hazugság, zavar.

INTERJÚ HÚZÁS NÉLKÜL

Sok arcom volt, most a valódit látja — a nyersanyagot. Ezt, itt a betegágyon. Egy emberét, aki súlyos beteg, de még dolga van és nem akar dolgavégezetlenül távozni: haza akar érní az emberek szívében.

Hogy most nem vagyok színész? Nem tudom. Lehet, hogy a színészet — a valódi — a tökéletes azonosulás, a tökéletes igazmondás. A jó színészethez elég a tökéletes hazudni tudás képessége is: úgy tenni, mintha... Nekem azzá kellett válnom szó szerint és valóságosan. A legvacakabb szerepért összezugsorodni, vagy megnőni saját határainon túlra. Iszonyú szép volt és félelmetes. Hogy mit csinálnék ha újra kezdeném? Ne kérdezzen közhelyeket. Volt idő, mikor lanovka-kalauz szerettem volna lenni, nagy bajuszú, bagós, aki csak füttyörészik, megrántja a zsinórt, szívja a fenyőillatú levegőt, bedob egy kupicával a hegyen a gépésszel, s nem gondol semmire. Vagy — és ez a frissebb vágyam —: havasi pásztor, a János — korkülönbség nélküli — felesége lenni, barnafoltos teheneket fejni, nyolc gyereket szülni, írni, olvasni nem tudni s nem indulni sehová semmiért, akárhogy is biztatnak a „Hangok”.

Igen, igen, Johanna — kérem ne szóljon közbe — az egyetlen szerepvágyam volt. Hitem még nem volt, de Shaw Johannáját már tudtam — franciául.

Johanna volt az én titkom. Bulla 1936-ban eljátszotta. Nem baj, majd ha beérek, eljátszom úgy, ahogy én képezem. — Ne vágjon közbe! — Aztán Bulla húsz év múlva másodszer is eljátszotta: tökéletes volt. Sírva jöttem haza, és az egyetlen álmot eltemettem a Titokfiókba. Pár hónap múlva Josef Kozma Párizsból meghallgatta két chansonját tőlem, s fekete hollészeme felvillant: — Játssza el a „Pacsirtát”, kérem, tökéletes találkozás lenne... Akkor Bálint Lulutól megkaptam Anouilh Pacsirtáját — franciául. S percek múlva már szaladtam is Galamb György fordításával Horvaihoz (akkor szerződtek hetévi padlómosás után a Madách Színházhoz). Kérem, hagyjon beszélni, és ne jegyzeteljen, zavar az írás.

Horvai mosolygott, s én elszégyelltem magam, mintha ruhátlanul álltam volna szánakozó tekintete előtt. Aztán 1959-ben megépítettem az első monodrámat Magyarországon. (Mészöly Dezső mondja.) A háromtétéles „Életem története” című önálló estemnek záró része a „Pacsirta” egy órára összehúzott keresztmetszete lett. — Ez a Johanna nem hal meg! Szétszedik alóla a máglyát, mert végig kell játszania élete gyönyörű szerepét. Happy-endes passiójáték volt az én önálló estém...

— Kérem, hagyjon, most már végigmondom. — S milyen modern volt az az előadás! Micsoda formabontás! Egy szék volt a partnerem. Bánffy Gyuri civilben egy kis asztalnál a rivalda előtt olvasta az összes szerepet és az összekötő narrátor szöveget. Pártos Gézával kigyúltunk, s Ádám Ottóval itt a kertben terveztük a Színház megújítását, ha engedtem volna szóhoz jutni szegényt. De akkor is rettenetes erőszakos voltam. Rengeteg hibám volt, mindig eltuloltam saját fontosságomat. Persze, igen „önsorsrontó” is voltam, ahogy Molnár Gál Péter írta nagyszerű portréjában. Igen-igen, több szerepet adtam vissza, mint amennyit eljátszottam. De jókat ám! Csak Várkonyi Művész Színházában egy év alatt: Maugham Eső, Hedda Gabler, Trójában nem lesz háború, Vidám kísértet. De 1945 után én már nem csak színt akartam játszani — közölni akartam valamit. Amit megtudtam, amiről sok-sok bizonyosságot kaptam. Igen-igen, az Istennel a hátamon sokszor keresztbe feküdtem karrierem útján. Nem csoda, ha „Bujdosó lány?” lettem. Jaj, őt nagyon szeretem. Ő az én szép lányom. Ne, most már ne szakítson félbe.

Nem maradt utánam semmi, amit szívből vállalok, csak három amatőr magnótekeres a ruhásszekrényemben. Az 1959-es Bartók-termi estém gyöngye felvétele. Azon alszik egy csokor József Attila vers. (Ő, közeli rokonom, te szegény óriás!) A „Pacsirta” s a „Bujdosó lány” az ő lábánál összebújva arról álmodik, hogy olyan világ épül, ahol az Igazságból születettek ezután már nem pusztulhatnak el közöttünk. Várjon kérem, nagyon fontos. Három nappal ezelőtt azon a széken ült a mai színházi vadon bujdosója, Latinovits Zoltán. Ez a renaissance formátumú, sok emberi hibával, túlzással, érzékenységgel riasztó és terhelő, de iszonyúan vonzó egyszeri tünemény, ez a tökéletes színház-művész. Miért nincs ál-

landóan színpadon? El kell tudni hordozni, el kell tudni viselni a másik nagyságát. Ha egy színpadra kerülsz vele, Te is több leszel tőle. — Jaj, fulladok, az ágyam megint meggyulladt alattam. — Mit mond? — Írnom kellene?! Félek a felelősségtől, és ki figyel oda? Ki hiszi el nekem, hogy a világ boldogabbá tételéhez mindannyiunknak, a forradalmárok és szentek egy forrásból eredő, új emberré változtató és megtartó, embert szerető rendíthetetlen hite kell.

(Megjelent 1976. április 17-én. A dőlt betűvel szedett sorokat, amikért írtam, kihagyták.)

1976 október

Itt a rádiókocsi! Tizenhét évet késett, de most átjártssa kockás szatyromban őrzött hagyatékomat s vele jalkiáltásomat: Latinovits Zoltán számtalan söréttől sebezve, egyre szébben énekelve, letört szárnyával is mindig újra felrepülve, 1976. június 4-én kimerülve és elrémülve a szemesi hideg sínre hullt, mert a sötét, fenyegető ég alatt elhitte, hogy egyedül maradt!... *Nem, nem vagyunk egyedül!...*

1976 december

Hinni kell az emberben. Vitray Tamás. Menteni akar! Nem lehet elküldeni. Betöri az ajtót. Száznolcvan perc vallatásból, tizenhét év után negyven perc valóság a képernyőre, száznegyven perc hang a szatyorba, képe a szemétre kerül.

Palásti Pál. Minden műsorom zenei öre. A Bujdosó lány, nehezen kiharcolt dalát csak az adásban játszhatja rá egyszer, egyetlenegyszer...

1977. május 4.

„Feljött már az esthajnali csillag...”

Hiszek a csillagban...

A lábamra állok, és boldogan várok! Az újságok lelkesen szedik szét alólam a máglyát.

Népszabadság, 1977. május 7.

A SZÍNÉSZNŐ ÖNARCKÉPE

Mezey Mária a pályára emlékezett, de semmiképp sem annak külső tényeire: nem színpadi sikerekre és kudarcokra, nem nagy szerepekre és kisdéd föladataok becsületes teljesítésére, nem színházi anekdotákra, vagy poentírozott történetekre, nem azt mesélte, hogy ez is ő volt, az is ő, nem szerette magát és nem is sajnálta (az önsajnálát nem szép dolog mondta), nem bölcselkedett a drámáról, a dramaturgiáról, nem lelkesedett a színészetéről, nem volt emelkedett és nem volt disztíngvált, nem oktatott senkit sem, nevet is alig mondott s ha igen, annak súlya volt, de senkit föl vagy alá nem becsült, nem volt bölcsen derűs, vagy filozófikusan keserű, hanem természetes volt és őszinte; inkább az embert mutatta magából, mint a színészt, de valahogy mégis úgy forgatta a szót, hogy a színház belső életéből is fölcillant számos elem, a színész természetét is kivillogtatta, kacagott is rajta, de nagyon szerette, mert magáról beszélt, mindvégig magáról, mégis a többről meg a világról. Megengedte a kérdező tapintata, hogy monológizáljon. S ő — bár szaggatottan — mindvégig dramatizálni tudta monológjait. A színészt ugyan háttérbe hagyta (az objektív épp a lényegét nem tudná kifejezni a színészi munkának: az átváltozás varázslatát úgyis elsinkofálná), de ahogy monológját fölépítette, rögtönözve is meg tudta komponálni, az nyilvánvaló színészi teljesítmény. Mezey Mária tudja, hogy az igazi monológ maga is dráma, szituációból ered és végletek feszülnek egymásnak benne, azt is tudja tehát, hogy a monológ azon a ponton van, amikor nem lehet lazítani. A monológ egy kicsit mindig: Lenni vagy nem lenni. Őt helyzetet számoltam meg, őt neki-lendület, őt kis drámát, őt felvonást, mintha Shakespeare színpadán volnánk. Őt állomását életének, amikor mindég történt valami életfordító vele, amikor a sors áttört az életmeneten. Az érettségi körüli tragédiát, szerepbeszervedás belső kínjainak idejét, az embertelenséggel szembeni magános lázadás helyzetét, a negyvenkilences, ötvenes évek kudarcos állapotát, végül a közelmúlt, a jelen ki-

egyensúlyozott szituációját, amikor még hallja a hangot, amit kezdettől, de amikor már hat éve nincs színpadon, s van distanciája mindennek megítéléséhez, ami történt.

Ezért nem is bizonykodik. Nem kívánja dokumentálni, hogy milyen nagy színész volt ő valaha s azt se tagadja, hogy volt, mikor hazugságba keverték művészetét a körülmények. Voltak ellenségei, s ő is tudott gonoszkodni, de nem ott a lényeg. Volt sztár is, de nem boldogította, s mikor megélhetési gondokkal küzdött, akkor sem volt boldogtalan. Imádtá hivatását, mindent megtett a színházért, élt, halt munkájáért, de mégsem ebben a dimenzióban valósította meg teljes önmagát. Nem a szavából, de észjárásából életfilozófia körvonalai sejlenek, s erről maga is tudomással bír, nem tartja azonban magát még életfilozófusnak sem. Elismeri, hogy közhelyeket fogalmaz, dehát a közhelyekre igazság fagyott s tergyük hozzá: ahogy ő alkalmazta a közhelyeket, az igazság a fagyból kiolvadt. Nagy érzékenység, ösztönös intelligencia, viselkedéskultúra dinamikus együtthangzása leveleszi a nézőt a lábáról. Szavának hitele messze magasabbra emeli gondolatait, mint ahogy valóban megállnak. Szuggesztíója vitathatatlaná teszi előttünk, hogy ő színész és nagy ember.

Mezey Mária bensőből vezérelt, autonóm ember. Megjegyeztük, mit tett az embertelenség idején, s érdemes volt arra is figyelni, ahogy tettének indítékairól beszélt. A légkörét nem bírta akkor már a színháznak (vagyis a világnak), az idegrendszere tiltakozott; egész lénye remegett, félt. Nem félt viszont elhagyni az egészséget! — nem volt gyenge benne, hogy kitervelje és kivigye menekülését, mert akárhogy félt is, gyáva nem volt. Bátran elviselte azt is, ami negyvenkilencben érte.

Könnyebb volna érte a kor uralkodó szellemét okolni s még részigazság is volna benne. Mit árthatott az ő tevékenysége, szeretetvallása a forradalomnak?

Összeférhetetlen természet — egészíthetnénk ki a némely mozzanat indoklását. Az uralkodó szellem nem volt toleráns, a színész nő meg extravagáns s máris kész a kádencia: nehéz idő — nehéz ember — két dudás egy csárdában — nehezen boldogul egymással. Ebben is van valami, csakhogy ez nem a történelem igazsága.

Ezen a ponton szöktethetjük magasra a színész nő önarcképét. Mezey Mária életsora is innen kezdve példázatos. A század protestáló elitjének és a szocialista forradalomnak drámai találkozását példázza. A színész nő is a történelem elviselésében alakította ki életfilozófiáját, mint a kor magányos elitje. Életfilozófiáját önnön életéből szűrte ki, természetesen művelődési inspirációk vonzásában. Ez az élet azonban elvonatkoztatott volt, idegenség is, védettség is az egész társadalmi gyakorlat érzéki teljességéhez és valódi mozgalmasságához képest; s az elvontból vonatkozik az életfilozófia, a magányos cselekvésstratégiája. A szeretet-vallás és a szertet-színház. Más a forradalom cselekvésstratégiája, s nem tud igen türelmes lenni az elvont eszmék abszolutizálóival szemben, akik ítélnék is bíráltnak is. A világot a szeretetre hagyni, mert a világ azonos a szeretettel, a világ minden ízében szeretet? A forradalomnak más a tapasztalata, ezért nem is igen viseli, ha az élet gyakorlati valósága helyett az élet kétszeresen elvont eszméjére vonják az emberek figyelmét.

Gyarló kivitelben akár, de a történelem akar érvényt szerezni magának, mikor a protestáló elit korábban kialakult életfilozófiáját nem tűri, s a kiváló egyest a gyakorlatlaltal szembesülni kényszeríti. Meg kellett élnie, mondja Mezey Mária, de míg kenyerét megkereste, maga is belekeveredett abba a gyakorlatba, ahol más a sorrend, mint az ő életfilozófiájában. Amilyen hirtelen lezuhant a pálya magas íve, oly meredeken szökkent föl utóbb megint a magasba. Toleráns lett a forradalom? Bölcebb a művész nő? Egyik is, másik is csak részigazság, mert az igazság egyszerű és átható: a drámai találkozás lezajlott, s a művész nő megtalálta helyét a forradalom körvonalazta társadalmi gyakorlatban. Szeretettelozófiáját immár abban gyakorolta, vagyis — és ez a dolog lényege — magát, felfogását a folyamat sodrában igazította.

El kell ezt mondanunk a látottak, hallottak után, mert nem azért adta ki magát Mezey Mária, hogy sajnálkozzunk rajta, mivel nemcsak az önsajnálát, hanem a sajnálát is kétes értékű megnyilvánulás. Mezey Mária nem dicsekedni jött a képernyőre, nem a népszerűséget udvarolni, nem is panaszkodni, hanem azért, hogy valami megmaradjon mindabból, ami az ő személyisége és alkotása, de semmiképp sem öncélúságból, hanem olyan megfontolással, hogy lássuk küz-

delmes, szép életét, szeretetben sugárzó személyiségét, amint tanúskodik az értelmes élet gyakorlata mellett. Hiteles tanúság, a megfontolandók bőségével. A színészön önarcképén átsejlik a történelem igazsága.

Bata Imre

Látod Zoltán, látod?!

1977 június

Ó, nézd a Vigiliát! A Te számod. Köszönöm, Istenem.

1977 október

Hagyatékom a rádió nem szalagra, nem lemezre-kazettára — archívumba vágta. „Hangminőség nem megfelelő...”

A Te hangod is ritkábban szól már... Miért? ...

1977. december 13.

LEVÉL NOVI SADRA DEÁK FERENCNEK

Kedves Főszerkesztő Úr, kedves Deák Ferenc,

barátnóm kérésemre kinyomozta, Önhöz kell fordulnom alaposan megkésétt kérésimmal.

Nevezetesen, hogy a — hála az Önök gondosságának —, ma is meglevő, 1969. dec. 15-én az M. stúdióban elhangzott „Életem története” c. önálló estemnek hangfelvételét

1. kazettára másolva,
2. rádióközvetítéshez szükséges előírással sávú hangszalagra átjátszva, hozzám eljuttatni szíveskedjen.

Bizony, még magam előtt is pirulok a kérésért. Könnyelmű-pazarló életemnek talán utolsó s egyben legkiáltóbb bizonyítéka.

40 évig két kézzel szórtam szét kimeríthetetlen talentumokkal teli batyumat s elfogyhatatlannak hitt életerőmet. Szinte semmit nem tartalékoltam. Igaz, sem a rögzített igaz szó, sem a rögzített igaz arc ajándékát pályám nem adta meg. Csak hazugság maradt utánam, az is vacak.

Bennem gyűlt meg a 40 év alatt már mérhetetlen tömegű élmény, pattanási feszítő emléksanyag, mit összetartott és tart ma is, mint tüskés királyi abroncs: elsörendűen fontos, közérdekű kényszerítő közölnivaló.

1945-től ebből építkezem: várudvaron, templomban, lokálban, kocsmában, de rádióban s pódiumon is, ahol csak lehetett. Az elnémult években időnként írásban is.

Az 1959-ben végleges formát nyert „Életem története” három tételben (Kézsülődés, Útközben, A Cél előtt) minden mai, ó, hogy elszaporodott önálló estek ösképe, 1969-ig bejárta az egész magyar glóbuszt Hódmezővásárhelytől New Yorkig.

Novi Sad volt utolsó állomásom. Az ember valahol tudja a sorsát. A Stuart Mária Nemzeti Színházi próbái alatt elfogadott felkérést a premier után sietve igyekeztem teljesíteni. Mikor 1969. dec. 15-én a kolozsvári változat másfél órás sűrítményét az M. stúdió gyönyörű színpadán „sugározni” kezdtem, már iszonyúan féltem... Ellenségem, a hong-kongi influenza képében ott járkált a megrikult széksorok között...

— Csak még ezt az estét engedd, kérlek!...

Vigyorgva intett.

Hát miért nem akkor kértem a velem síró-nevető rádió műszakot: vegyék fel nekem is életem értelmét? Nem tudom. Förtelmes szent önefejtés.

Aztán két hét múlva, 1970. január 5-én az ellenség letépte Erzsébet királyi palástját, s lerántott magához a mélybe. Nyolc éve birkózunk, két éve már, hogy oxigénpalackhoz kötött, de le nem győzött.

Míg el nem számolok, mire költöttem jobbágy őseim mérhetetlen kincsét, nem nyugodhatok. De fogy az erőm...

S nyolc év után egy délelőtt lábam elé hull egy füzetből az M. stúdió plakátja, s vele a remény: Itt talán épségben őrzik magamból faragott dokumentációm?

Kedves Deák Ferenc, segítsen! Íróasztalomba zárva szeretném örökségemet továbbadni s nem mint élő magamat, kortársak kénye-kedve-közönye baltájával hulladékká forgácsoltatni, vagy a szemétre dobni.

Ugye érti és siet pótolni, amit én elmulasztottam?

A plakáton sok aláírás, ... „ismerős” neve nincs köztük. Ugye, nem maga várt magas lázzal nyolc évvel ezelőtt az esti vonatnál? Bocsásson meg, öreg naiva vagyok. Csak barátaim tudják, hogy ma is tűrhető memóriám egy életen át kizárólag Kossuth Lajos nevét tudta azonosítani.

Ó, de várom, jaj-ugye-ugye nem feldarabolt, tekercselt magamat!

Hálás baráti szeretettel köszönöm türelmét s fáradozását

Mezei Mária

nyugdíjas

a Magyar Népköztársaság kiváló művésze

(Levelemre nem jött válasz.)

*

Kereszthordozóból keresztté lenni — rettenetes tananyag. Nem eltakarodni, nem eltakaríttatni, de megmaradni, de megtartani minél tovább, ha szeretünk... Ha! *Ez a tétel.* Iszonyú erőfeszítés a hordozónak és a keresztté lettnek is. Istenem, engedd meg, hogy jól vizsgáljunk. Engedd kitűznünk a Célnál — a jövőendő embert tárt karokkal váró, napfényben álló *Keresztet hordozó boldog Csillagot.* *A csillaggal ékes boldog Keresztet.*

1977 karácsony

Mennysországi vigasztalás! A szegedi Táttra téri Szent Gellért hálatemplom kapuján, az Élet szőlőfürtjén egyszer talán egy szem szőlő lehetek, s végre megpihenhetek... Tóth Sándor szobrászművész plakettjét — Gazdám ajándékát — sírva veszem át a sohasem látott Zinger Ferenc plébános kezéből... Boldogságom „egyetlen barátomnak” a reggeli fényben telefonba kiabálok.

1978 február

Szegeden egyszer a cirkuszban fellépett egy számoló liba. Mariskának hívták. Régen tudom, ez a valódi nevem. Csak nyomtatásban ébredek rá, hitetlen barátom eladott egy poénért.

*

Olomsúlyú kereszt lettem!

Mindig csak magam szerettem?!

Társam akasztófának láthat?!...

Jaj, Kegyelem mentőkötele,

Repíts galambszárnyon a Célba Vele!

MENTŐKÖTEL-SZÁLAK ÉS GALAMBSZÁRNYAK A VILÁG TÚLSÓ FELIRŐL

Sao Paulo, 1975 március

Kedves Mária! A Vigiliában közölt „Könyörgés”-e után könnyező hálaadás-sal mondtam el egy Ave Mariát, és ismeretlenül, de nagy-nagy hálával küldöm ezt a kis könyvet (Teilhard de Chardin: A mindenség himnusza).

P. Rezek Roman

bencés

Sao Paulo, 1977. június 20.

Kedves Mária! Végtelen boldoggá tett a levele, a dedikált fényképe és a küldött újságcikkek. Már a Vigilia számaiban is szívembe markolt a „Bujdosó lány” élettörténete, és olvasás közben döböntem rá, hogy itt arról a Máriáról van

szó, aki fiatal éveim női ideálja volt, persze ismeretlenül. Ezért is hozott óriási boldogságot minden sora. Akaratlanul is, de annyira hasonló pszichológiai vonás van Mária és Teilhard karakterében, hogy biztosra veszem, minden szenvedésében is rokon lélekre talál annak misztikus írásaiban, aki a „Jövő zárandokának” nevezte önmagát, amikor egymás után érték a sorscsapások... Köszönöm Mária, köszönöm ezt a világ másik végére ideröpült tiszta galambot: saját magát. Holmi gratulációk — egész életművéért — banalitás volna részemről. Vannak életek, akik sok-sok szenvedés és kín során azt kapják „gratulációként”, hogy örökre élnek sokak szívében. Mária ezek között — számomra is — a legelső között marad mindörökre.

Két szó magamról is, hogy lássa — más területen — hasonló sorsomat: 20 évi párizsi lelkipásztorkodás után (menekült magyarokért) jöttem ide 1965-ben, ahol — a bencés rendi munkám mellett — folytatom Teilhard szerelmes továbbadását magyaroknak és braziloknak. Igazi hivatásom az a „táv-pasztoráció”, amelynek során talán sokan megérzik, hogy — akárcsak Mária, meg Teilhard is — „bűjdősítő fiú” maradtam e földi téreken...

Öt éve szívoperáción estem át, eléggé rendbejöttem utána, s néhány éven át, remélem, még e földi téreken is nagyon-nagyon hálás szívvel gondolok Mária életművére, mely örökre szóló...

Sándora (a keresztnevemen)

Sao Paulo, 1977. augusztus 1.

Kedves Mária! Nagyon köszönöm július 15-i aranyos sorait. Bár csak lelke még a testnek is adna erőt, nyugalmat (ez a kettő egymást tartja meg) úgy, mint a mellékelt kis szentképen... A „lelki vezetés” úgy lehetséges hogy „táv-pasztorációs” Teilhard-munkám fokozottabb mértékben jut el, és Mária, amint lelke kívánja, olvassa ezeket. Jó? Egy fél tonnára valót küldtem most hajón ajánlottan, de a modern technika miatt kb. két hónap múlva érnek Budakeszire. Aztán olvasás közben megérzi majd, hogy azok számára, akik Jézusban szeretik egymást, nincsen határ. Ezzel a szeretettel köszöntöm és kérem imáit gyenge kis létemért is:

Sándor.

Sao Paulo, 1978. január 11.

Kedves Mária! Sírva olvastam mindkét levelét: a Sebestyén Mihálynak szólót, amelyben olyan mondatok vannak, hogy az ember ordítani szeretne a „Rendező” felé: imádkozva, hálát adva és könyörögve; ebből a leveléből sok mostani adatot kiolvastam... Jaj! Köszönöm a nekem szóló karácsonyi levelét is. Ó, hogy gratulálok a szegedi-tarjánvárosi M. M. plakettért!... Egész lelkemmel köszöntöm és csókolom a „gályapadtól lassan elszabaduló kékülő kezét”

Sándor.

1978. április 10.

Rónay György meghalt.

S. O. S.

*Mentőcsónak létem — a hitem veszélyben!
Bizonyosságul születtem, többet nem tehettem.
Batyumban a kenyér terméskövé válik,
Jaj, faljátok már fel, kínálom halálíg.*

(Folytatjuk)

„Az Élet szőlőfűrtje”

A BUDDHA-LEGENDA ÉS NÉHÁNY KÜLÖNÖS, GEOLOGIAI VONATKOZÁSA (II.)

Buddha leheveredett, épp oda, ahol az imént még a koldus pihent. És különös álom szállt reá. Önnönmagát látta, mintegy messziről, mintha az égboltozat határtalan magasságából szemlélné. Teste oly hatalmas volt, hogy míg lábai az Indiai-óceán vizébe értek, addig feje a fenséges Himalája bércein nyugodott. Úgy érezte, ha kinyújtaná a kezét, még a csillagokat is könnyedén elérhetné...

Amikor pedig felriadt, a Nap már magasan járt az égen. Elgondolkodott, s úgy értelmezte álmát: ez nem jelenthet semmi mást, mint azt, hogy rövidesen eljut a megvilágosodáshoz és tanításai elterjednek majd az óceántól egészen a magas hegyvidékekig.

Napokon, heteken és hónapokon át vándorolt, mind messzebbre Kapilavasztu fővárosától, ahol eddig élt. Minden tápláléka csupán az erdőben található vad gyümölcsökből és ehető gyökérfélékből állott. Irtózott még a gondolatától is annak, hogy vadásszon, hogy éhsége csillapítása kedvéért bármely lénynek is elvegye az életét, és így gyilkossá váljék. Teste mind soványabbá, ösztövérebbé vált, s alig egy fél esztendővel azt követően, hogy elindult hazulról, már olyan volt, mint az igazi aszkéták legtöbbször.

Egy ízben erdei remeték tanyájára bukkant, és néhány napot körükben töltött el, hogy megismerje az életüket és szokásaikat. Azok semmit sem kérdeztek tőle származása, vándorlásának oka, avagy végső célja felől; befogadták úgy, amint érkezett.

Buddha sokáig elnézte őket, mint sanyargatják testüket, azt remélvén, hogy ezen az úton eljutnak majd az örök igazságok felismeréséhez. Némelyikük napszatt egy lábón állt, és jobb vagy bal karját mereven a magasba tartotta; mások tüskés bokrok közé vetették be magukat és csupán egyetlen ágyékkendőbe öltözve egész nappalukat és éjszakájukat úgy töltötték el, hogy a tüskék mélyen behatoljanak a bőrük alá; megint mások lemondtak az ételről és csupán egyetlen kortynyi vizet ittak napokon át. Szemükben fanatikus tűz lobogott, erejüket önnön szellemük lángjától kapták, ám, hogy önsanyargató praktikáik bármely eredménnyel is jártak volna, arról Buddha semmiféle meggyőződést sem szerezhetett. Az aszkéták napjai eseménytelenül teltek el, de egyikük sem jutott el az áhított megvilágosodáshoz.

Ő mégis úgy vélte életének ebben az időszakában, hogy az önsanyargatás az egyedüli helyes módszer és magatartás, amely a nagy felismerésekhez elvezethet. Csakhogy az aszkétáktól tapasztaltaknál még súlyosabb megpróbáltatásokra van szüksége, és sokkal hosszabb időközön át kell az önsanyargatást gyakorolnia. Ezért elhatározta, hogy ő maga is erre az útra tér és türelemmel, önfegyelemmel az aszkéták módszerét fogja gyakorolni. Rövidesen elbúcsúzott tehát az erdei remetéktől, és elindult, hogy olyan helyet keressen magának, ahol tökéletesen egyedül lehet.

Kétnapi vándorlás után a dzsungelnek egy ritkásabb részére érkezett, ahol lyukakkal át- és átszaggatott mészkösziklák hevertek szerteszét a bokrok között. Elhatározta, hogy itt tanyázik le, mert a hely kedvére való volt. Nem messze innen egy kis erdei patak zúgott egy szurdok mélyén, nagy kövek között, úgyhogy víz rendelkezésére állott, a közelben körtefák virultak, egy másik fa ágai között pedig elhagyott kaptárt talált. Itt épp elegendő még maradt ahhoz, hogy hosszú időn át eleségül szolgáljon számára, a gyümölcsök mellett. És mérhetetlen csend vette őt körül.

Az aszkétáktól eltanult módon Buddha most maga is megkísérelte, hogy az önsanyargatás eszközeit alkalmazza. Hajnaltól egészen éjfélig a jobb lábán állva, jobb karját a magasba emelve, tökéletes mozdulatlanságba merevedett. Csak éjfél-

kor vett magához némi táplálékot és ivott egy kevéske vizet, majd fekhelyet készített magának durva ágakból, amelyekről a tüskéket szánt szándékkal nem tördeste le.

...Így élt a Magasztos nem kevesebb, mint hat és fél esztendőn át. Hajdan erős izomzatú teste immáron olyanná vált, mint ama aggastyáné volt, akivel emlékezetes éjszakai útján találkozott; csonttá és bőrré soványodott.

Az istenek között azonban nagy vita támadt odafenn Buddha önsanyargatásának láttán. Némelyek azt állították, hogy végtére is helyes ez az út, hiszen jógik számai hozhatók fel példaként, akik hasonló módon cselekedtek, és végül elnyerték üdvösségüket. Mások azonban messzemenően helytelenítették Buddha magatartását. „Nem önéki van szüksége az üdvösségre — állították —, hiszen ő maga is közülünk való. Halhatatlan istenség! Az ő feladatául az Örök Törvény mást jelölt ki: az emberek felemelését, tanítását és megváltását a lét, az újjászületések örök körforgásától. Ha a mostani úton halad tovább, soha nem érheti el a célját. Testi ereje mindjobban hanyatlik, földi élete tehát véget ér!”

Máyá királyné, aki istennővé magasztosult és Indra csarnokában élt, mély aggodalommal hallgatta az istenek vitáját. Űgy határozott: leszáll a Földre és megjelenik majd fia előtt, mintegy álomkép gyanánt, hogy figyelmeztesse őt a veszélyre.

Buddha tehát álmot látott a következő éjszakán. Máya királyné jelent meg előtte, a maga földöntúli, sugárzó szépségében. Sötét haja úgy borult vállára, mint egy éjfékete vízesés. Tiszta, fehér szarít viselt, miként az indus asszonyok, s bár szemében könny csillogott, amint fiára tekintett, ajka mosolyra nyílt. Gyönyörű, magas homlokát mintha elefántcsontból faragta volna ki egy hívatott művész keze. Éppoly fiatal volt, mint akkor, amidőn Buddha — születése előtt, Indra csarnokából letekintve — meglátta őt, amint Máya gondolataiba merülve állt egy kicsiny, lótuszokkal borított tó partján.

— Miért jössz oly ritkán, édesanyám? — kérdezte tőle csendesesen. — Miért álmodom oly kevésszer felőled?

— Azért, mert nagyon messziről jövök, fiam.

— Van-e valamely különös célja mostani eljövetelednek?

— Igen, Gautama. Figyelj jól rám. Ha így folytatod a vezeklést, rövidesen meghalsz. Keress más utat magadnak.

Ennyit szolt csupán Máya királyné szelleme, s máris eltűnt a látomás. Buddha pedig felriadt. Hajnalodott.

Álma azonban mélyen és sokáig élt az emlékezetében, s töprengeni kezdett annak jelentése felől. Máya szavai világosak voltak: be kellett látnia, hogy anyjának igaza van. Aznap már nem is folytatta önsanyargató gyakorlatait. Először is levánszorgott a patakhoz, vigyázva, hogy meg ne csúszkék az agyagos ösvényen, amely a szurdok mélyére vitt, s alaposan megmosdott a jéghideg vízben. Ez máris felüdítette kissé. Ezt követően pedig sok gyümölcsöt és mézet gyűjtött össze, és — hosszú évek óta első ízben — végre jó étvággal és kellő mennyiségben fogyasztott belőle. Végül pedig letört egy jókora faágat, és ezt vándorbotként használva, újra útra kelt.

Nemcsak Indra égi birodalmában, hanem az alvilágban is nagy figyelemmel kísérték Buddha sorsának alakulását. Mára, a poklok fejedelme, aki valaha Dévadatta alakját öltötte magára és szemtől szembe küzdve igyekezett legyőzni Buddhát, mind mostanáig örömmel szemlélte az önsanyargatást. Ő is jól látta, hogy ez előbb-utóbb a végleges legyengüléshez, majd a halálhoz vezet. Most azonban, hogy Máya királyné szavai nyomán Buddha új elhatározásra jutott, Mára megremült. „Meg kell akadályoznom őt abban, hogy elmélyedhessen gondolatvilágában, mert a megvilágosodás végtére is önnön lelkében lakik. Onnan támad majd fel, hogy tudatossá váljon!” — gondolta, s elhatározta, hogy újra emberi alakot ölt, majd megjelenik Buddha előtt.

Először mint guru, azaz jógamester vetődött az útjába, és szigorúan kérdőre vonta: vajon miért is vándorol ahelyett, hogy a már egyszer elkezdett aszkétaéletét folytatná. Arra akarta rávenni, folytassa ismét az önsanyargatást. De minden igyekezete hasztalan volt. Jóllehet, Buddha nem ismerte fel, de jól emlékezett még Máya szavaira, és hajthatatlan maradt.

Mára másodsor gazdag brahman alakjában jelent meg előtte, és felajánlotta, hogy ha Buddha felhagy a vándorlással s a megvilágosodáshoz vezető új út

keresésével, akkor a közeli város főpapjává teszi meg őt. Boldogságot és nagy vagyont kínált — ám most sem járt eredménnyel.

Harmadszorra, negyedszerre, tizedszerre is hiába próbálkozott. Buddha mindannyiszor türelemmel meghallgatta őt, szelíden megcsóválta a fejét, majd tovább indult az ösvényen.

Az alvilág királya végül is félelmes haragra gerjedt. Fölfegyverezte teljes seregét, s amikor Buddha a dzsungel szélén, egy nagy fa alatt megpihent, váratlanul a poklok minden erejével támadásba lendült ellene. Sziklákat tépett ki a földből és óriási erővel hajította azokat Buddha felé; *lángcsóvákat* támasztott, *tűzokádó hegyeket* dobott reá, orkánszerű szélvész idézett föl, amely tövestől csavarta ki a fákat; felkorbácsolta az óceánt, hogy annak a szárazföldre betörő, tajtékozó vize söpörje el Buddhát a világról — ám mindez hiábavalónak bizonyult. Az ég, repülő hegyek virágcsokkokká válva hullottak Buddha lába elé; a lángcsóvák szivárványokká váltak, az orkán enyhe szellőként simította végig, az óceán vize pedig visszahömpölygött régi medrébe anélkül, hogy bármely kárt is okozott volna az emberi javakban, anélkül, hogy elérte volna őt. Buddha most már tudta jól, ki áll e különös jelenségek mozgatójaként a háttérben, láthatatlanul.

Ezzel az eseménysorral véget ért Buddha életének második szakasza, s tulajdonképpen eddig kívántunk eljutni a hozzá fűződő legendakörben. A továbbiakról röviden csupán annyit, hogy Mára legyőzése után Buddha végül is elérkezett ahhoz a fűgefához, amely alatt leheveredett, és átgondolván eddigi cselekedeteit s életének célját — végül elnyerte a megvilágosodást. Amint tanulmányunk bevezető részében már említettük, valójában csak ettől kezdve érdemelte ki a Buddha, vagyis a Megvilágosult nevet. Élete hátralevő részében bebarangolta India északi részét, s mindenfelé — részben tanítványai segítségével is — hirdette azokat az új eszméket, amelyek lelkében megszülettek. Szemben az ortodox brahmanista felfogással, azt tanította, hogy az újjászületések (reinkarnációk) láncolata nem okvetlenül végtelen, hanem megfelelő életmóddal és megfelelő erkölcsi normákkal az egyén elérheti, hogy megszabadul a Földre történő ismételt leszületek kényszeréről. Vagyis eljuthat a Nirvánáig, a Világmindenséggel vagy az Istennel való tökéletes azonosulásig, amikor egyéni léte megszűnik, tehát megszűnik a szenvedések lehetősége is. Tanításainak másik, nagy érdeme az volt, hogy nem ismerte el az indiai társadalmat megosztó kasztrendszer létjogosultságát és azt tanította, hogy a felemelkedés mindenki számára egyaránt adott lehetőség. Csak az egyéntől függ, hogy milyen úton és mikor éri el önmaga felszabadulását — abban a társadalmában elfoglalt helye, kasztja semmiféle szerepet nem játszik.

Most, hogy áttekintettük Buddha életének legendáját, egészen a megvilágosodását közvetlenül megelőző időkig, térjünk rá arra a furcsa vonatkozásra, amely a Mára-féle támadás leírásánál szerepel. Ott — többek között — lángcsóvákról és tűzokádó hegyekről volt szó.

Tűzokádó hegyek? Vulkanók? Vagy füstölgő, az égen lángcsóvákat húzó, izzó vulkáni bombák, amelyeket egy kitörés szór szét? Vajon honnan ismerhették volna a Buddha-legendát kidolgozó és átörökítő szerzetesek ezeket a jelenségeket? Hiszen Indiában soha nem voltak működő tűzhányók. Avagy lehetséges, hogy Buddha követői között ceyloniak vagy tibetiek is akadtak, s a tűzokádó hegyekről szóló legendaemlék őtőlük származik?

Mielőtt e kérdést geológiai szempontból vizsgálná meg, nem érdektelen megjegyezni, hogy Buddha halála után a régi indiai vallások papjai, a brahmanok ellenreformációt indítottak, és az eredeti buddhista nézetek csakhamar kiszorultak Indiából. Ceylonon és Tibetben azonban a buddhizmus könnyen és hamar gyökeret vert. Lehetséges tehát, hogy ebben ceyloni és tibeti szerzetesek vagy hittérítők munkájának eredményét látjuk. A „hamar” kifejezés azonban — természetesen — nem évekre, hanem évszázadokra utal, de az is nyilvánvaló, hogy a Buddha-legendája, egészében véve, szintén évszázadokon át formálódott, amíg jelenleg ismert formáját elnyerte. Így a ceyloni és tibeti behatás egyáltalán nem elképzelhetetlen.

Ceylonon sincsenek, s nyilván Buddha életében, illetőleg az azt követő évszázadokban sem voltak aktív tűzhányók. A szigettől északra azonban, az indiai Pondichery városának közelében 1757-ben tengerszín alatti vulkánkitörés zaj-

lott le, és körülbelül a 12°-os északi szélesség, valamint a 80°-os keleti hosszúság mentén vulkáni salakból álló, új sziget képződött. Egy ilyen, salakból és lávából álló sziget kialakulásának látványa, amennyiben a Buddha halálát követő évtizedekben vagy évszázadokban hasonló eseményre került sor Ceylon közepén, vagy az indiai partok előtt, feltétlenül hozzájárulhatott ahhoz, hogy az „égő hegyekről” szóló elem is bekerüljön a legenda anyagába. A másik lehetőséget azonban, amelyről az alábbiakban szó lesz, valószínűbbnek látjuk. (A legenda egyes változatai szerint „izzó, guruló hegyeket” is Buddha felé hajított Mára; ez esetleg azt sugallhatja, hogy a megfigyelők a hegyoldalakon leguruló vulkáni bombákat is láttak, s ezeknek emléke él a legendákban. A lángcsóvák említése is vulkáni bombákra enged gondolni, azokra, amelyek még nem zuhantak le a talajra, hanem a levegőben repülnek és csóvaszerű fény kíséri útjukat.)

A Nemzetközi Vulkanológus VIII. kötete (Kamcsatka és Ázsia kontinentális területei V. L. Vlodaevt és B. I. Pip, Nápoly, 1959) szerint Tibetben, a 36° északi szélesség és a 81° keleti hosszúság táján feltételezhető egy körülbelül 6000 méter magas tűzhányó. A kérdéses vulkán állítólag 1951-ben működött. A feljegyzések szerint füst emelkedett fölötté a magasba és kődarabok szóródtak szét.

Másrészt az ERTS—1 jelzésű amerikai mesterséges hold 1973. július 16-án azt jelezte (l.: Bulletin of Volcanic Eruptions, No. 13., 1975), hogy az északkelet-tibeti fennsíkban, a 35° 51' északi szélesség és a 91° 42' keleti hosszúság mentén egy 7 kilométer hosszú kitérési felhő mutatkozott. Az aktív kráter mintegy 5200 méter magasságban van.

Ezeknek az adatoknak a fényében, de főként az ERTS—1 hold jelentése alapján joggal feltételezhető, hogy Tibetben — geológiai értelemben véve „napjainkban”, amelybe Buddha életének időszaka és a közvetlenül utána következő néhány évszázad is belefér — lehetségesek működő tűzhányók. Tekintetbe véve továbbá, hogy a legendák szerint Buddha elsősorban északi vidékeken járt és tanított, gyermekkorában pedig egy tibeti bölcs látogatta meg őt, illetve apját, végül pedig azt, hogy a buddhizmus, amikor kiszorult Indiából, elsősorban Tibetben honosodott meg, — logikusnak tetszik felvetni azt a kérdést, hogy a Buddha-legendák kialakításában nem játszottak-e komoly szerepet olyan szerzetesek, akik Tibetből érkeztek? Nekik közvetlen tapasztalataik lehetnek a vulkánok működéséről, s így, ilyen módon került a tűzokádó hegyekről szóló elem a legendába.

A bibliai csodákról szóló korábbi cikkeinkben már beszéltünk arról, hogy Jézus halálakor földrengés támadt, sőt, megkíséreltük megbecsülni azt is, hogy milyen erős lehetett ez a rengés és milyen körzetekben érezték (*Hédervári Péter: Természeti jelenségek Jézus halálakor; Vigilia, 1976 április*). Ugyanez a motívum ismétlődik a Buddha-legendában is. E szerint ugyanis Buddha halálakor megrendült a föld. Sőt, amint *Horváth Vera* írja (*Görög istenek Indiában; Budapest, 1977, 44. oldal*): Buddha „élete fontos eseményeit — amikor elhagyja az eget, amikor megszületik, a megvilágosodás elnyerésékor, a gonosszal való harc kezdetén, a tanítás kezdetekor és halálának óráján — a mitikus hősökre jellemző jelenségek: földrengés és vakító fény kíséri” (kiemelés tőlem, H. P.).

A gonosszal való harc kezdetén... Vagyis, még mielőtt a tűzokádó hegyeket Mára elkezdene Buddha felé dobálni. Tudjuk, hogy a vulkánkitöréseket földrengések előzik meg. Így a kép — geofizikai szempontból — teljessé vált. A másik rendkívül érdekes vonatkozás a vakító fény szerepeltetése. Lehetséges, hogy a legendának ez az eleme egy vagy több erős földrengésvényre utal?

Már évszázadok óta ismeretes, hogy a tektonikus földrengéseket gyakran megelőzik, kísérik vagy követik bizonyos, ez idő szerint teljesen ismeretlen eredetű és természetű fényjelenségek, amelyek részben a talajon, részben a hegyek lejtőin vagy az égbolton mutatkoznak. Tengeri, óceáni eredetű szökőárak esetén gyakran a szökőár beérkezését megelőzően is észlelték ezeket a rejtelmes tüneményeket (bővebben l. a szerző „A Föld különös jelenségei” című könyvében, Budapest, 1977, Gondolat Kiadó). Egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy ilyen fényjelenségek azokkal a rengésekkel kapcsolatban is felléptek, amelyeket a legenda Buddha életének egyes eseményeihez társít.

VÁGÓKÉP

írta CZIGÁNY GYÖRGY

Végül a vágóképeket csinálják. Már szólnom se kell, csak meregetem a szemem, holott világos van, áthatolhatatlan világosság takarja a kilátást. Mégis az ablakra nézek, mintha látnék valamit. Megrándul a szám (mosoly ez?), megnyalom a szám szélét. A szelídebb arcú technikus megérti, nyúl a poharamért, tartja a számhoz. Koccan fogamon a pohár, óvatosan billenti, két kortyot nyelek a vízből, közben a kamera szeme folyton a számon. Semmi teendőm. Mennyivel könnyebb volt beszélni, mennyivel jobb megfelekedezni tehetetlen testemről!

Most előre gördül a fény, elborít egészen — glóriák a fejem körül. De egy pillantás röptében már látom, tévedtem. Kisgyerekes, időtlen kezem tölti be majd a képernyőt. A gép odahajol egészen a takarómra, mögülem a gyulladt szemű fiatalember tűnődve fölemelkedik, s megint csak dörgöli a homlokát. Hátra se szól, mozdulatára mégis hirtelen beesteledik. Kialudtak a lámpák.

Megint sürgés-forgás, cipekedés, a mulatságos perlekedések. A motorbiciklis villanyszerelő — sisakkal a fején — bekukucskál néha. Erősáram. Anódpótló. Nézegeti a gyümölcsöstálat a kerti asztalkán. Körtét választ. Aki vizet adott, már az ablakban áll, a guri-gurikat rakja vissza. A függöny visszakerül, s vonszolják kifelé a kábeleket. Egy magnetofon fortyog valahol a konyhában. Azután hallok a cintányért (jól megtekerték a csapat!), kemény vízugár robban a vödör alján — ez meg mire kell nekik? Akár egy dísznőlés (gyerekkori emlék) mekkora forgalom, jövés-menés, tréfák, morgolódások; megint az van nálunk! A verejtékes délelőtt után most tehetetlen örömet érzek. Bánni fogom. Ez jobban megvisel, mint a gyötrelmes tűnődések, félelmek. Csalás az eufória, csak kábítószerek kényszerére mosolygok én, s fecsegek — ó, milyen mohón dobálóznak szavaim az egyre rövidebb, szaggatottabb lélegzetek hullámain —, elkábított ez a nyüzsgő délelőtt! Félttem tőlük; most meg úgy nézem ezeket az idegen fiúkat, lányokat (egy kis copfos az ágyam végében jegyzetel), mintha mind rokonom volna.

A hangom hallok, szerencsére olyan idegen, hogy nem is bánom bicsaklásait; nem is akarom megérteni, hogy én beszélek. Anyám hokedlit vonszol — fél mondat kiesik —, azután újra hallok, hogy a nagybátyám hentes volt, s volt neki egy kis inasa (ezek az első emlékeim), az állandóan a nyakában hurcolt engem és énekelt, ordított, míg a borsot darálta — a dal Brahms Magyar táncában is benne van —, azóta ezzel a borszaggal vegyülve nekem olyan boldogság...

Megdöbbenve hallok árulásomat. Boldogságról beszélek. Hogy népi táncos voltam, s egy évig főiskolás — színész! —

Kivonszolnak a háromkerekűn a ház elé. Elém térdel a gyulladt szemű, füttyül a nadrágjára. Meghallom izgalomban a zajokat, amelyek nálunk már összenőttek a csenddel. Valami távoli gerle-szignál, s biciklilánc csapódása a patak felől. A fiú még mindig előttem térdel. Én a felhőket nézem. Már felemelkedik, hátrál: gépével a háztetőnk fölé kémlelődik. Nincs gólyafészek.

Szóval fekszem a nyugágyban — idilli kép, de ez örökké így lesz. A részvét meg az együttérzés hiánya egyaránt megkínozza az embert. Lehetne, hogy egy pálmafa álljon az akác helyén, hogy az vessen árnyékot a nyugágyra? Nem, ez nem érdekes. Hol jártunk előbb?

A hátam mögött, a ház mögött az utcán — csoda, hogy fölfigyelnek rá — most megereszlik a vizet. Vidám cintányér: telik a vödör. Nem tudom a fejem oda-fordítani.

Eszembe jut, amit a felhőkről mondtam, a felhők futásáról. Hogy velük keresnék magamnak valami tágabb, egy olyan kiszélesülő világot, amibe a többi is belefér. Hogy mentek, úgy szerettem volna fölülni rájuk, elmenni velük — valami ilyet mondtam gyereklánykoromról — s most kihül és izzad a tenyerem. Látom már magam bénán, fecsegvé — felhőkkel.

Mit mondtam? Hogy táncolok képzeletemben, zenét hallgatok, s ez felér a valósággal? A mozgást képzelem, s még a vérkeringésem is más, s hogy ez egy ábránd, ami nélkül nem élhetek.

Bent a magnó magában üvölt. A copfos kislány rám mosolyog, de máris tovaröppen tekintete mézével a gyulladt szemüre. „A nagybátyám hentes volt, s volt neki egy kis inasa.”

El vagyok veszve. Hideg-meleg futkos rajtam; húszéves koromban éreztem ilyet — a szerelem lámpalázát. Amikor megcsókoltál a moziban, s én faképnél hagyva futottam előled az utcán; holott érted. Azt mondták, beszéljek az ál-maimról. Blöfföltem, rossz diákként. Mint aki pocsolóyákon ugrál keresztül: szavakkal a kínzó szünetek csendjein át szökdécselve állítottam, hogy gyakran futok álmomban, de mindig följedek rá. Miért mondtam ezt? Mondataim magukkal rántanak — nincs időm mérlegelni, mi igaz, mi nem — a lejtő irama kiszolgál-tat a véletlennek. Őszinte akarok lenni, de mit se számít a 'szándék, a tétova torzításoktól csakis a tehetség menthet meg. Én pedig (egykori pajtásaim, ó, milyen híres színészek ma már!) azzal se vigasztalhatom magam, hogy életem értelmét ez a nyomorúság vette el. A kudarcot megúsztam, szépen megúsztam. Nem vagyok tehetséges.

— Ingerült vagyok. Megalázó részegségemben keserű; meg vidám...

Magamra hagynak; az udvaron támad nyüzsgés. Nagyanyát nézegetik, anyám törülgeti az aranykeretes fényképet. Nyelve kidugva, s az a kicsit titkolózó ravasz fény az arcán! Amikor vendégeinek — egy kis elismerésre vágyva — szeli a kalácsot.

A magnetofon azt kérdezi. „A vonósszerenád? Sokszor, amikor kinézek itt az ablakon, és jönnek-mennek az emberek, úgy szeretném behívni őket; hogy hát hallgassátok ti is, mert ez olyan szép, és inkább ne is csináljátok azt, amit kell, hagyjátok abba, gyertek. De hát ugye, ilyen nincs, ez butaság, olyan szubjektív... talán nem is normális dolog.”

Úgy látszik, végre túljutunk a hentes nagybátyámon... Mire visszakerülök a szobámba: helyén függ a kék szemű, öreg Mona Lisa. Nagyanya tényleg úgy néz, csak öregebben, csontosabb arccal, de úgy néz: a gyulladt szemének igaza van. Most mérgesen legyint, mire a copfos lány szigorú képpel és puli-kuťa iramban tereli el a kinti hangoskodókat az ablak közeléből. Hallgatjuk egy légy dűnnyögéseit. Nekilődül, zúg az üvegen, kering, azután napozik.

Most látom: mikrofon — gémeskütszerű, állványról lecsüngő mikrofon hall-gatózik az ablakban! Kínálgatom körbe a mosolyom — fura jelenet —, ám senki sem törődik velem. Úgy látszik, csakugyan a légy lett a főszereplő.

Szerep ez, hogy nézzem a legyet? Fegyelmezetten játszom. Utóvégre ez lenne a szakmám.

Álmos izgalom keserít, félek, s közben a hiúság riadóí: nem akarok, semmi-képp nem akarok ebben a játszmában alulmaradni. Egyetlen alkalom.

Kérjem-e a mikrofont? Térdeljen-e újra elém a gyulladt szemű, figyel-mes trubadúr?

Kérem, én utálok a poharakat, kanalakat, a háromkerekű nyugágyat, a plédeket, az örökké teleizzadt párnát, az ágytálat. S a zenét, mert meg akar vigasztalni. Be akar csapni, akárcsak a madarak meg a gyerekek, akik néha, egy-egy pillanatra csakugyan körülvesznek. Ezt a csendes napsütést is utálok, miközben szívdobbanásaim, meg a pillanatok kőgörgeteg vonulása jövőmbé présel. Nem soká élek. Vagy soká. Teljesen mindegy.

Ekkor oly egyszerűen, hogy szinte föl sem tűnik senkinek, fölemelem a kezem. Hölgyeim és uraim, semmi jogom a részvétükhöz! A szenvedés nem az én monopóliumom. Ugye, amióta az ön felesége ki akart ugrani az ablakon — és ez az állandó szemgyulladás... Legyintve folytatom. Mert a kis copfos se méhecske, ugye, nem bizony. Inkább ócska agresszív légy. Te, te: vihogsz, zokogsz — gyere csak az ágyam végébe vissza, jegyzetelj. Igen, irigyellek ben-neteket, irigylem a munkátokat!

Föl-alá járok a szobámban. Katonásan, hogy hadfő nyögjön bele az öreg padló.

A harapás helyén már barnul a körte: a sisakos villanszerelő nem emeli a szájához. Mind megmervülnek.

Csendesebben, lassabban mondom tovább. Most, hogy megtörtént a csoda — járok-kelek, — mi dolgotok még? Na, igen, a szenvedés értelme. Se ti, se én. Sehogy meg nem menekülünk. Ön filmet készít uram a morális problé-máról, amit (macska a forró kását) tapintatos kérdéseivel kerülget. Mit ér a testébe börtönzött ember, akinek csak képzelete van, emlékei is alig, —

mindenki s minden számára hasznavehetetlenül... Hohó, mit ér a művészet, amely igényeket elégít ki ahelyett, hogy szükségletet teremtené? Ám az ön kérdésére majd felelnek a felhők, a légyzümmögés, a madárdal, hogy mégis... Mint a művészet titkos áramai... hogy ugye, mégse lehet létem hiábavaló...
Kezem, a kisgyerekes, kifacsart kéz a takarón.

De én átlépek az ablakon is. Anyám imádságra kulcsolt kezekkel siet utánam. A kapuból néz, ahogy a szomszéd fiú kerékpárján átvetem a lábam. Végigkerekpezek a falun; köszönetek erre-arra, visszabólintanak. A tanító utánam bámul, de ő sem ismer meg. Egy katonai helikopter árnyéka felkavarja a baromfiudvarokat: repül a toll — s a szárnyasok rikácsolása! A zúgás pedig mély, mindent elborít. Kedvem támad, hogy kiáltozva belevessem magam, bele a mámorító tengerbe. Igen, ezt a zajt imádom. Föltegetek fél kézzel, kiabálok. A helikopter alacsonyabbra ereszkedik! visszatér! Engem filmeznek a magasból; a gyulladt szemű vigyorát látom a fordulás pillanatában, míg a kerékpáron átzuhánva az esés heves fájdalmát élvezem: mióta nem ütöttem meg magam! — s nevetve hemperedek el a kukoricaföld szélén.

A szelídebb arcú technikus nyújtja a poharat. Úgy teszek, mintha nem venném észre.

Nagymamára mutatok. Tetszenek tudni, Apa tüdőbajos volt, menthetetlenül. Titkolták előle a testvérei, biztatták, hazudtak neki. Anyám is. Csak nagymama nem. Megsimogatta, mint egy csínytevő gyermeket, s becézve mondogatta neki — „olyan szép, szép életed volt, olyan fiatal vagy, ne félj, kisfiam, legszebb idődben halsz meg”. Apa csak nevetett a többiekre. „Halljátok, hogy vigasztal engem a Mama?” Hát így nevetgéltek, sírtak — mintha már mindenén túl lennének. Na, anyám már hozza is az ő fényképét, igen, huszonhárom éves volt — hozzám képest kislí...
Valamiben hinni kell. Anyám ezt motyogja. És mossa a poharaimat, hordja szennyeseimet, karjában — csecsemőként — az ágyneműket, párnákat. Ringatózva, lassan lép, nehogy elessen.

A társadalom megtesz mindent, lemezjátszót kaptam; valamit kérjenek is tőlem, ha már mindenáron meg akarnak menteni.
Már nem hallom a magnót. A szöveg mégis bugyborékol a fejemben. „Néha keserű vagyok, nem tetszik ez nekem, hiszen annyi öröm ér. Látogatások, zene, meg amiket elképzelek. Ezek adnak nekem érzelmeket, táplálkozom velük, hogy valamiképp józan maradjak.”

A copfos itt felejtette az egyik jegyzetfüzetét, visszaszaladt érte, s megint mosolygott.
Ó, józan — de kell-e nekem a szó? Ellenségem-e, vagy barátom? — ezen múlik minden. Harcolok ezzel, lám különös munka...
Megint kiáltoznék. Hála, hála nektek kedvesek! Mit adhatnék neked, kicsi húgom? — de már a copfos is elment rég.
S még milyen hosszú a délután!

Jelzők áradása

*Jelzők áradása, szépség a mondatokban,
izzó transzparens, amely fellobban s
ellobban
és a lélek mélyén sokáig lángol, lázad,
az alany s tárgy mellett világos
magyarázat,
fényesség és árnyék ezüsttel és arannyal,
hajnalszínű alkony és alkonyszínű
hajnal,
színtobzódás, szavak közt drágakő és
ékszer,
tündökölj verseimben forró ékességgel.*

ÖLBÉY IRÉN

NAPLÓ

A CSALÁDREGÉNY ÚJ LEHETŐSÉGEI*

A magyar családregénynek izgalmas története van. Fejlődését — legalábbis századunkban — hosszú ideig végérvényesen látszott meghatározni Thomas Mann hatalmas regénye, a *Buddenbrook ház* és a *Forsyte Saga*. Az irodalomtörténetek és lexikonok Márai Sándor *Egy polgár vallomásai* című könyvét emlegetik a huszadik századi hazai családregény legizgalmasabb, leghitelesebb példájaként. Valójában persze ennél sokkal nagyobb az a vonulat, mely az életformaváltás nyomán széthulló családokat ábrázolja, rendszerint sok fájdalommal, nosztalgiával, a soha vissza nem térő gyermekkor ígézetében. (Thurzó Gábor például egy-két kivétellel egész életútján ezt a regényt írja sokféle változatban, de majdnem mindegyik művében feltűnik az öreg belvárosi ház, melyből éjszaka is a frissen sült kenyér szaga áradt. Rónay György *A nábob halála* és a *Képek és képzelgések* lapjain ábrázolja egy dzsentri család lassú széthullását és az új nemzedék törekvéseit, s családregény a maga módján Sötér István *Elvesztett báránya* és annak folytatása, a most megjelent *Budai Oroszlán* is. Ezekbe a regényekbe azonban a már említett ösztönző minták mellett sok egyéb hatás belezászott, például a *Thibault-család* torkot szorító látomása is.)

Lehet-e, érdemes-e ma családregényt írni? Ezzel a kérdéssel veszi kezébe az olvasó Szabó Magda új regényét. S a könyv első része mintha ezeket az aggályokat igazolná. Az író elmondja, hogyan vált szinte kényszerítő köteleessévé a regény megírása, hogyan gyűjtötte össze anyagát, mint játszott kezére a szerencsés véletlen. Ennek a résznek nem a család a főszereplője, nem is e régi család valamelyik tagja, hanem ő maga, s meglehet, hogy a majdani életrajzíró nélkülözhetetlen forrásaként tartja számon e bevezető oldalakat, a regény iránt érdeklődő olvasó azonban szeretné, ha megkezdődne a történet, az *igazi*, melynek „szkéné”-jét, helyét is kedvtelve, aprólékos részletezéssel mutatja be a patrióta Szabó Magda.

Ezután kezdődik maga a „dráma”. Mert valóban dráma ez: családok hullnak szét szemünk láttára, társadalmi ré-

tegek döbbennek rá, hogy addigi életvitelük folytathatatlan, s a történelmi fogaskerekei között az egyének csontja roppan, vágyak semmisülnek meg.

A két Jablonczay, a Senior és Junior mintha egy Jókai-regény lapjairól lépne elénk. Tehetségesek, szellemesek, színporkázó egyéniségek. Csak éppen alkalmatlanok az önálló életvitelre: lelküket megmérgezte a század dzsentri-betegsége, a tehetetlenség. Szívesen forgolódnak az asszonyok körül, nagy sikereik vannak, de épp ezek ássák sirjukat. Már életükben előhalottá válnak: a Senior a valóságban is, hiszen béna lábbal üldögél szobájában, a Junior pedig önmagát taszítja ki a családi körből állhatatlansága, gyengesége miatt. Az ő története már belefér egy mikszáthi anekdotába, s aztán az író egy fricskával elpöccintené.

Szabó Magdát azonban izgatja a sorsa. Nem titkolja, rokonszenves neki ez az ember. Nem a magatartás, hanem a mozgatója: a lelki habitus, mely tragikusan megtört valahol az életben. Juniorból feltaláló, nyugatos költő lehetett volna. Épp csak egy hajszál választja el a zsenialitástól. De ez a hajszál elég ahhoz, hogy a jellegzetes dzsentri-terheltség tipikus képviselője legyen. Nagy ritkán próbál csak kitörni bűvös — és bűnös — köréből, de egyre mélyebbre süllyed, s még Lenkével, hasonlóan tragikus sorsú lányával sem tud szót érteni. Egyetlen szót kellene csak kimondania, a szeretet ígéjét. De mihelyt elkezdi megfogalmazni tétova gondolatait, csak a dadogásig jut.

A Junior sorsából akár egy Balzac-regényt is kikerekíthetett volna Szabó Magda, ő azonban Jablonczay Lenke történetét akarta megírni. Azt sem a maga teljességében. A fennmaradt és megszerzett dokumentumok alapján inkább belső fejlődésének történetét igyekszik feltárni. A történelmi háttérrel korabeli újsághírekben, könyvekben rajzolja mögé. S ahol nem állt rendelkezésére elegendő forrásanyag, ott maga vállalja a kommentátor szerepét, s anyjával való későbbi párbeszédek emlékei alapján próbálja rekonstruálni a múltat.

A *Régimódi történet* tehát a szó hagyományos értelmében vett családregénytől elsősorban dokumentumszerűsége miatt különbözik. Szabó Magda szigorúan ragaszkodott a tényekhez, s regényével azt

* Szabó Magda: *Régimódi történet* (Szépirodalmi, 1977)

akarja bizonyítani, hogy a valóságnak is megvan a maga poézise. Teljesen fölösleges az írónak fantáziája segítségével helyzeteket és alakokat teremtenie, a nyers, mozgó és változó életanyag készen kínálja a teljes regényt, csak pontosan le kell jegyezni, s olykor a narrátor eleganciájával kiegészíteni a homályos pontokat.

Jablonczy Lenke alakja körül felforrósodik a történet. Ha az olvasó kicsit fanyalogva lapozgatott is a regény első fejezeteiben, ha a „szkéné” leírása nem keltezt is benne különösebb affinitást, a két Jablonczy, a Senior és Junior történetét már fokozódó érdeklődéssel követte nyomon, a regény súlypontját képező fejezetet pedig, mely Lenkéről szól, lebilincselve habzsolja. Amit Szabó Magda ebben a részben alkotott, az a *Freskó*hoz hasonlítható remeklés. Olyan elementáris drámát kínált a valóság, s ezt az írónó oly elegánsan, könnyedén közvetíti, hogy az az érzésünk támad: a családregegy hagyományait sikerült itt meghaladnia, s a tényekből, arcokból újszerű mozaikot állított össze, új struktúrát, mely valaha még tankönyvbe lesz a hagyományos formák átalakulásának.

Amikor a Junior feleségül veszi Gacsary Emmát, nem egyszerűen két világ, két hagyomány eleve kudarcra ítélt összeolvására tett kísérletet, nemcsak a kibékíthetetlennek látszó református-katolikus szembenállást igyekezett semmibe venni, hanem végérvényesen el akart szakadni anyjától, Rickl Máriaától, a „kalmárleány”-tól, aki a történet legegységesebb, legkeményebb alakja. Céltudatossága, megingathatatlan következetesége megint a Jókai-regényekből kínál párhuzamot, azzal a különbséggel, hogy ő nem anyyali, sokkal inkább diabolikus alak. Elrontott életéért akar revansot venni, amikor elszakítja szüleitől Lenkét, s maga veszi kezébe neveltetését. Az élet mégis őt igazolja. Hiszen mi lehetett volna a lányka sorsa kikapós anyja és élhetetlen apja mellett? Így védettségbe, biztonságba került. Lelkében azonban jóvátehetetlenül megpattan valami, hiszen az öreg házban mindenki ellenséget szimatol benne, s hosszú éveknek kell eltelnie, míg végre megismeri az igazi barátság sugárzását s része lesz a gondoskodó anyai szeretetben. Igaz, nem anyjától kapja azt sem, hanem Stillmunga Mária Margittól, a debreceni Szvetits-intézet igazgatónőjétől, ettől a bámulatosan élesen látó, modern pedagógustól, akinek szellemisége meghatározza

az egész intézmény nevelési elveit, s Lenke számára elhozta életének legboldogabb éveit. Íme, az „ellen-*Hangyaboly*”, mintegy annak az örök igazságnak a bizonyítására, hogy az igazán nagy nevelői egyéniségek magukhoz tudják hasonítani környezetüket.

Amikor Lenke kikerül a Szvetits-intézetből, ismét a végzet sötét árnyai követik. Ideálja, József nem veszi el, mert szegény lány. (Az élet aztán elégtételt szolgáltat Szabó Magdának, viszontlátja a férfit, öregén, kiégetten, s elégtételt vesz rajta az anyját ért sérelmek miatt.)

Majthényi Bélával, a látszat szerint gazdag gyarmatarukereskedővel kötött házassága viszont boldogtalan, nem is lehet más, hiszen Lenkének az életről, a házasságról is kusza, zavaros fogalmak voltak, s nagyanyja inkább bonyolította ilyenét képzetét, semmint segítette volna eligazodni az életben. A férfi sem nagyon érdemli meg a szeretetet: életidegen, elkényeztetett fiú, akiben anyja tartotta a lelket, míg lehet, míg üzlete csődbe nem megy. Ő maga a „morbus Hungaricus” áldozata lesz, de akkor már külön élnek, hisz Majthényi viszonyt kezdett Lenke unokanővérevel, s felesége fiával, a kis Bélával inkább vállalta a magány bizonytalanságát.

Második férje Szabó Elek lesz. Rokonszenves, kedves ember, nyugodt, művészeteket kedvelő, tehát olyan valaki, aki Jablonczy Lenke már-már anyagtalan szépségének hű visszaverője lehet. Igaz, a regény végén kiderül, azért ő sem makulátlan: hogy a lány elhiggye gazdagságát, egzisztenciájának biztonságát, fűtől-fától kölcsön kért, s a kis családnak hosszú ideig kell nyögnie az adósságok terheit, melyeket alighanem újakkal tetéz még Szabó Elek.

„Jablonczy Lenke és Szabó Elek lánya 1917. október 5-én születik meg...” S itt vége is szakad a regénynek. Hiszen ettől kezdve már Szabó Magda életének regényét írta a sors. De az anya utolsó gondolata lidércnyomásként kísért tovább: „Ha végképp nem lesz semmijük, majd eladja a két megmaradt ékszer, meg a zongorát”.

Eladja vagy sem? Nem érdekes. A gyermek megszületett, s talán Jablonczy Lenke sokszor kisiklott élete is egyenesbe jutott végre. Az írónó behajtja az albumokat, a sárgult fényképek tovább alusszák álmukat. Az olvasó pedig becsukja a könyvet, s döbbszent eszmél rá, hogy a családregegy feltámadásának, új életre kelésének lehetett tanúja.

SÍKI GÉZA

A PÁRDUK ÉS A GÖDÖLYE

Rónay regényírói művészetének talán legjellemzőbb vonása a részvét. Alakjai, akár bűnösök, akár ártatlanok a maguk vagy a társadalom szempontjából, mindig az író megértésével, hogy ne mondjam, megbocsátásával találkoznak. Rónay szakított azzal a bevált gyakorlattal, hogy az író hol az egyik, hol a másik oldalon állva, ítéleteket vagy felmentéseket fogalmazzon *emberek* perében, még ha azok az ő teremtetett hősei is. Sohasem tetszelgett a széppróza itt áldást, ott büntetést osztó mezében, inkább nagyon is együttérző, ön- és köz-vizsgáló volt, mint aki minden és mindenki ellenére bizonyos a rossz kiiktathatóságában, a vétkező megtérésében, a jóság hatékony hatalmában, mert a rossz — nem emberi dolog, ami pedig nem emberi — csak átmeneti az ember világában. Megértése azonban sosem az oknyomozóé, a jól értesült ügyészé, még kevésbé a tisztán maradtak szánakozása, esetleg valamiféle sajnálkozó bíráskodás a tegnap vagy a tegnapelőtti ügyei felett. Nem tudnám máshoz hasonlítani ezt az írói hozzáállást, mint a jó gyóntatóéhoz. A bűnösről éppúgy igyekezett kideríteni, hogy áldozat, a maga és a környezete tudatlanságának, baljós szándékainak és szükösségének áldozata, akinek mindig megvan a reménye a gyógyulásra, mint az ártatlanról, hogy éppen ártatlanságával válik áldozattá egy olyan oltáron, amely a kenyér és bor átváltoztatásával minden tiszta önfeláldozást a bűnösök lelki javára fordít. Hogyan is mondja Rónay *A párdúc és a gödölye* zárószóiban? „Amíg élünk, várunk... Amíg várunk, élünk...” A bűnbánat felkeltésének, a bűnök felismerésének folyamata ez: ártatlanok készítik elő a tisztulás útját. Az áldozati érték így emelkedik idővel etikai tényezővé, magatartásformáló erővé.

Rónay György posztumusz regényének, *A párdúc és a gödölye*nek két figurája, Stoll Aurél törvényszéki bíró és Kende Pál óhátí vasutas is ennek a gondolatnak hordozói. A regény az ötvenes évek kegyetlen időszakát öleli fel, egyszerre foglalkozik a hatalom egyik megtestesítőjének, a Párducnak sorsával és az áldozatok egyikét képviselő Gödölyével. A központi kérdés az, miért jutott az egyiknek ez, a másiknak az a sors? Kinek mit diktált a lelkiismerete megpróbáltatások idején? S ki miért cselekedett úgy, ahogyan cselekedett? A bíró,

a gyengébb ellenállás felé hajló ember, aki nyilván nem véletlenül lett jogász; ezen a pályán kellőképpen éreztehetette fölényét a hivatalból alárendeltekkel, illetve a törvény betűje szerint elítélendőkkel. Nem véletlenül állt mindig gyávan és félszegen a visszaélések pártjára s nem az igazság mellett, melyre esküje örök érvénnyel szólította. A háború előtt vidéki kisurak szorításának engedett, az 50-es években a teljhatalmú Főnök megfélemlítésének. A bíró, bárhogy is nézzük, mindig felül volt, mindig megkapta szolgálatának jutalmát. Öregén, betegen egy Balaton környéki villa hasznélvezőjeként gondolja végig a lelkiismerete mérlegén fiaskóval záruló életét.

Kende Pál a bíró gyermekkori iskolatársa. Be-belép az életébe, olyan sorsdöntő pontokon, amikor nemcsak egyének, családok, hanem egy ország helyzetét érintik mélyen a válságos események. Kende arcán ott ég a gyermekkori megsegényítés pírja, ott sajog benne segélykéréseinek visszautasítása, valamilyen bénító, de mégis-mégis derűbe oldódó fájdalom: a kereszt felvevésének, hordásának terhe — és öröme is. Kende emberséges ember: tudott várni, tudott reménykedni, tudott hinni, csak ítélni nem tudott, ítélni nem akart. A családja életéért könyörgött Stollnak, egy gesztusra várt, egy halk beismerésre, hogy — Palikám, tévedtem. Legalább ne haragudj... De semmi. Szinte az utolsó percig. Csak a nyugállományban, a balatoni villa húsében egy, a közelmúlt oknyomozásába fogott fiatal újságíró felzaklató kérdésének hatására próbálja meg Stoll Aurél felmérni a múltját. Rádöbben arra, mikor s hol hibázott, mikor s hol tetézte a bűnt, vagy értette félre önmagát is, másokat is. Amikor viszont megérti, hogy már a kezdet kezdetén, még az iskolában, hibásan lépett, mindazt, ami utána történt, visszamenőleg is, szeretné mentégetni, szépíteni, kimagyarázni. Kende Pálhoz utazik — talán bocsánatkérésre, talán vallomástételre is. De mit számít ez már az óhátí vasutasnak: néhány éve halott. Ám még holtából is üzen a bírónak. A Bibliával, amit hagyatékként reá testált. Azzal az öszövétségi fejezettel, amellyel egyszer már a bíró, még az ötvenes években találkozott Kende Pál asztalán: „Az igazságosság lesz derekának öve, / S a húség csipőjének kötője. / Együtt lakik akkor a farkas a bárányal, / S a párdúc együtt tanyázik a

gödölyével; / Együtt él majd borjú, oroszán és juh, / És parányi gyermek teregeti őket.”

Az író meggyőzően érzékelteti, hogy a Párduc azért teljesíti parancsra a személyi kultusz alatt általa is jogtalanak vélt utasításokat, mert eleitől fogva hiányzott belőle az erkölcsi reflexió, igazi önismeret, a helyzetek és kényszerstátuszok morális felismerése, a jövőt közelítő végigelemzése. Már-már jóvátehetetlenül későn jön rá, hogy rossz oldalon futotta le pályáját, nehéz mentséget találni életére, magatartására: akkor rontott el mindent, amikor sárral dobta meg Kende Palit az iskola udvarán. A többi csak következménye az első gonosz tettnek, az indulás determinációjának. Kende Pál sorsában ismét egy jellegzetes Rónay problematika tükröződik: az áldozatoké, a mindenkori megalázottak, becsapott és szerencsétlenül járt emberek iránt érzett megbecsülés és tiszteltet kifejezése.

Próza munkáinak többségében, így vagy úgy, felül- vagy alulnézetben a gödölyék sorsa foglalkoztatta, akik noha sohasem jutottak külső erő vagy hatalom birtokába, a belső szépség, a lélek valódi törekvéseinek jegyeit viselik magukon, s ezek a jegyek emelik ki őket látszólag mozdulatlan, szürke környezetükből. Összetörttségükben, jelentéktelenségükben is példamutató egyéniségek: életüket nem kényelmes gondtalanságban élik végig, hanem végigszenvedik, végigvergődik, legtöbbször még „egy darab fásult, érzéketlen irgalomra” sem találva az emberek között. Mégis, cselekedeteikből, gondolkodásukból arra következtetünk, hogy az igazság birtokában vannak, övek a helyes út. Az a makacsság, az a rendíthetlenség, amellyel nehéz döntésekben is hűségesen ragaszkodnak önmagukhoz és odaadóan szentelik ma-

gukat másoknak, azt bizonyítja, hogy mindebben nem csupán a tudatos választás játszik szerepet, hanem valami több. Ez a *valami*, amit kitüntetésnek kell venni, ami összecseng az emberi sors keresztény értelmezésével: a kegyelem-jelenléte, alakító hatása életünkben. Az egyetemes Karitás küldetése.

Rónay ezzel a néhol krimibe ojtott, társadalmi profilú könyvével, *A párduc és a gödölyével* elsősorban az egyénre, az emberi lelkiismeretre és emberségre apellál. Ha felépítésében, itt-ott megoldásaiban is Graham Greene nyomai látszanak, s ha az ún. „új regény” filmszerű síkjait is felfedezhetjük lapjain, a formai kérdések és esztétikai érvek mind háttérbe szorulnak a regény izgalmas anyagának, lényegi mondandójának vizsgálatkor. Rónay a megbékélést hirdeti ebben a regényében is, a megbékélést önmagunkkal, a múlttal, a volt és jövő világgal. Nem titkolja, hogy szerinte annak, aki nem képes hinni, nagyon nehezére esik megérteni is, megbocsátani is. Csak aki olyan dimenzióban fogja föl önmagát és a világot, amely túlév az földi lehetőségeken és felteveli a dolgok szabad és kötetlen továbbáramlását, az képes a reményt és a megtérést kiterjeszteni időben és térben egyaránt. Az hisz abban, hogy valóban eljön az az idő, amikor a farkas és a bárány önfeledten együtt fog játszani, amikor a párduc és a gödölye elválaszthatatlan jó barátok lesznek, és senki és semmi nem fogja boldog egymásra találásukat akadályozni vagy félreismerni. Hogy mikor lesz az? Az idő nem a mi dolgunk, az idő túlél bennünket. Csak a bizalom nem, csak a hit nem: abban, hogy egyszer, valamikor igaz lesz, tény lesz. Nincs más választásunk, nincs más perspektívánk.

H. B.

AZ ISMERETLEN LISZT FERENC

Liszt hosszú, alkotó életében aligha írt több kamaraművet húsznál. De valamennyi remekmű! Csak fájlalni lehet, hogy hangversenytermeinkben alig-alig hallhatunk közülük egyet is. Éterien tisztá hangzásuk, letisztult érzésviláguk nem annyira a romantika világszemléletét idézi, mint inkább az öregedő ember — majdnem valamennyi kései alkotás, néhány átírat — leszűrt, klasszikus ki-

egyensúlyozottságát, melyet nem tud megtörni a gyász, s nem lendít ki pályájáról az öröm. A Magyar Hanglemeggyártó Vállalat Liszt-sorozatában ezúttal nyolc kamaramű jelent meg egy lemezen.* A nyolc között hallható a rendkívül szép, megrázóan őszinte *Am Grabe Richard Wagners*, a „Wagner Richard sírjára” írt hárfakiséretes vonósnégyes is. Ennek keletkezése, életrajzi háttere mélyen jellemző Liszt egész életfelfogására. Székesfehérvárt kelt az a levele

* Liszt Ferenc Kamaraművei (Hungaroton, SL PX 11798)

1883-ban, amelyben azt írja, nem megy el Wagner temetésére, nem híve a hivalkodó gyászszertartásoknak. „Maga ismeri szomorú felfogásomat az életről — írja Carolyne-nak (idézetünk forrása Hankiss János kitűnő Liszt Ferenc dokumentumkötete) — meghalni egyszerűbbnek látszik nekem, mint élni!... Jób az én öszövetségi patrónusom — és szent Dimas, a jó lator az újszövetségbeli. Hat hét múlva nyugodt fejjel látom majd viszont Cosimát Bayreuthban.” Am ha nem is kedveli a pompázatos ünnepeket, azért a weimari Wagner-émlékünnepélyen ő vezényli a *Parsifal* Előjátékát és a *Nagypénteki varázst*, és megírja kamaraművét, a *Richard Wagner sirjánált*. Mert a világtól visszavonulva is a sikerért és a szereplésért égett.

Az öregedő Lisztet egyre inkább áthatja a kegyelem áhítása. Még nem jött el az a kor, amikor a kételkedők és hitetlenek egy varázsütésre hittek, pedig Liszt egész életében ilyen érintésre vágyott. Az isteni útmutatásnak ment elébe jó néhány vallásos ihletésű művében, így az *Années de Pélerinage*-ban (Vándorévek) is. A III. kötet 1877-ben zongorára, illetve harmóniumra írt nyitódarabját, az *Angelust* később átírta: varázstöst formált belőle, s ebben a formában talán még jobban érvényesül a kompozíció elmélkedő líraisága, mely számtalan alakváltozatban jut kifejezésre. Átírat a *Koronázási mise* zongorára és hegedűre készített *Benedictusa* is, melyet Reményi Edének szánt. A kitűnő hegedűművészt nagyra becsülte. 1867-ből olvasható ajánló levele,

melyben Andrassy miniszterelnök figyelmét hívja fel rá: „...Reményi tehetségének ragyogó kvalitásait mindenütt elismerik. A leghíresebb virtuózok közül egyik sem ér fel hozzá hév, művészi lendület, bravúr és magyar nemzeti jelleg dolgában.” Am ha kellett, keményen bírálta is barátját: az egyik, Augusz Antalnak írt levél tanúsága szerint óvta Reményit a siker hajhászásától és a művészi fellazulástól, mely ott leselkedik a felkapott emberek nyomában. Neki írta *Epithalam* (Nászzene) című szerzeményét, mely nem annyira mély érzéssel, mint inkább könnyedséggel, a megfogalmazás játszi eleganciájával kelt hatást.

Bartók nyomatékosan hangoztatta, hogy Liszt a huszadik századi zene egyik legfontosabb, legjelentősebb előfutára. A kamaraművek között hallható *Elégia*, melyet gordonkára, zongorára és hárfára komponált, már a mi századunk nyelvét beszéli, s merész hangszercsoportosításával, váratlan fordulataival Debussy felé mutat előre.

Ritka szép, zenetörténeti jelentőségű lemez. Az előadók közül külön említést érdemel Lantos István bravúros és mélyen érző zongorajátéka, Lubik Hédi virtuóz hárfaművészete, az Új Budapest Vonósnégyes (Kiss András, Andrassy Pál, Popa Tivadar, Párkányi Tibor) ígéretes játéka és a Magyar Kamarazenekar (hangversenymester: Tátrai Vilmos) érett művészete. Jól sikerült a lemez technikai megvalósítása, és izlées a lemeztasak is (Sajnovits Sándor munkája).

(R. L.)

Tájékozáás

A GONDOLAT KIADÓ Etikai Gondolkodók sorozatában jelentette meg Charles Fourier **A négy mozgás és az általános rendeltetések elmélete** című művét. Fourier egy olyan álom megszövegezője, melyben az emberek a legteljesebb szabadságban és kollektivitásban hódolnak testi és szellemi szenvedélyeiknek — s nem ösztöneiknek! —, azaz „a lélek mozgásainak”. Különös módon, Fourier úgy képzelte, hogy a messiási birodalom, a vágyva vágyott „ezeréves boldog aranykor” majd az ő utópiának megvalósítása révén köszönt az emberiségre. Saját szerepét ezért mint valami messianisztikus szerepet tekinti s az általa felrajzolt társadalmi képet „Krisztus kitéljesítésének”. Nem az a baj, hogy az emberekben szenvedélyek munkálnak — írja

többek közt —, hanem az, hogy e szenvedélyek között nincs igazi harmónia. A művészetet olyan jelenségnek tartja, amelyre minden embernek szüksége van, hiszen nélküle már kifejtett képességeink nem teljednek ki. A kötetet Hermann István utószava zárja. — A világhírű magyar származású amerikai filmrendező, Székely István, a magyar hangosfilm-korszak első szakaszának (1931—1937) egyik kiváló mesterembere, e néhány rövid év során huszonnégy film forgatója, a *Hypollittól a Lila ákácig* címmel írta meg emlékezéseit. Könyve nemcsak fordulatokban gazdag élettörténet, hanem a magyar hangosfilm küzdelmeinek hiteles felelevenítése is, sok új, eddig ismeretlen adattal, közléssel. A könyvet Nemeskürty István Székely rendezői tevékenységét és legjobb filmjeit bemutató elemzése egészíti ki.

KÜLFÖLDÖN MEGJELENT
MAGYAR NYELVŰ KIADVÁNYOK:

Theodor Bovet: **Félelem és elrejtettség.** A modern életérzésnek egyik jellemzője a félelem és a magány szorongató valósága, melyet különösen az egzisztencialista filozófia fejezett ki sok változatban. Theodor Bovet ezzel szemben arra hívja fel a figyelmet, hogy a hívő ember nem lehet magányos, ha belekapaszkodik Krisztusba, s nem téveszti szeme elől ígérését: „Békességet hagyok rátok, az én békémet adom nektek. Én nem úgy adom nektek, amint a világ adja. Ne nyugtalankodjék a szívetek és ne is szorongjon. Hiszen hallottátok, hogy azt mondtam: Elmegyek, de majd visszajövök hozzátok” (Jn 14,27-28).

Béky Gellért, teológiai tanár, a világ másik végén, Japánban él. Munkája nem köny-

nyű, hiszen itt szinte minden szellemi irányzat megtalálható: pünkösdisták éppúgy dolgoznak Japánban, mint a zen hívei, s az elmélyülésének, a lelki tökéletesedésnek is számos módszere létezik. Annál inkább izgalmasak számunkra Béky Gellért füzetei, melyek a „Vallás és élet” sorozatban jelennek meg Ohio államban. A **Tudom, kinek hiszek** című füzet a kereszténység istenképének világos, könnyen érthető összefoglalása. A **Ti kinek tartotok engem?**-ben a történeti Krisztust követi nyomon tetteiben és a szentírási tanításban. Rendkívül érdekes az **Isten tükrei** című füzet, mely voltaképp egy praktikus hittankönyv. Isten nyomai alapján haladva, a természet eseményeiből, jelenségeiből következtet az alkotóra. Pedagógiai tisztasága, leírásainak, magyarázatainak érzékletessége arról is képet ad, milyen eszközökkel lehet teológiát tanítani Japánban.

ÖLBÉY IRÉN VERSE

Halászkok

*Ráhasalt az arany Tiszára
s itta a vén folyót a nap
tikkadt szájjal. Mint méltóságos
óriás gázló madarak,
láboltak a fáradt halászkok
a hullámokban végtelen
türelemmel. Néha rikoltott
szárnyas szavuk fel élesen
s felkapta a szél s vitte, vitte.
Duzzadt a karjuk ereje
s a zöld örvényben megvillantak
az ezüst halak. S amire
a nap, mint meglőtt, döglött kócsag
a bibor víz alá bukott,
halakkal telt meg három csónak.
Suhogtak az ónszín habok
s tüzet szítottak a halászkok
az este hínárja alatt
s a piros lángot körülállták
s főzték a paprikás halat.
Szállt az éjben a meleg zsírszag,
a láng zümmögött, pattogott.
S ahogy főztek, mintha szertartást,
véres, fényes áldozatot
mutattak volna be. Fölöttük
csillag dalolt. Kigyúlt az úr.
S ök, mint pogány táltosok, ringtak,
hajlongtak a rézüst körül.*

ZSINATUTANI ÉRTELMEZŐ KISSZÓTÁR
A-Z-IG

SZINKRETIZMUS. (A görögben: szünkrateó = összevegyíték.) Vallástörténeti szakkifejezés; jelenti a különböző vallások elemeiből létrejött „keverékvallásokat.” Az ökumenikus törekvéseken belül olyan irányt értünk szinkretizmuson, mely a külső egység kedvéért lényeges hitbeli eltéréseket is elnéz. Ebben a jelentésben kb. ugyanazt fejezi ki, mint az „irenizmus” (Lásd ott). A szinkretizmus ugyanúgy különbözik az igazi uniótól (egységtől), mint a kémiában a keverék a vegyülettől.

SZINODUS. (A görögben: szinodosz = összejövetel.) Ősi egyházi nyelvben: zsinat. Mai egyházi szóhasználatban „zsinatnak” az egyetemes zsinatokat nevezük; míg a helyi (nemzeti, tartományi vagy egyházmegyei szintű) zsinatok elnevezése szinodus. Országos jellegű szinodusokat a zsinat óta csupán Hollandia, Svájc, Nyugat- és Keletnémetország és Ausztria egyházai tartották. — A keleti egyházak szóhasználatában (a katolikus keleti egyházakban is!) szinodusnak nevezik a pátriárkák mellett álló tanácsadó testületet, amelyek törvényhozó joga van, és illetékes a pátriárkái, valamint a püspöki székek betöltésében is. — A zsinat óta a pápa is szervezett maga mellé tanácsadó testületet, de törvényhozói jogkör nélkül. Ez a Püspöki Szinodus. (Lásd ott.)

SZINOPTIKUS. (A görögben: szün = együtt; optikosz = látással kapcsolatos.) Szentírástudományi szakkifejezés: ezzel a jelzővel illetik az első három evangéliumot (Máté, Márk Lukács), mivel nagyjából ugyanazt és ugyanúgy látják és emelik ki Jézus tanításában. Lényegesen különbözik a szinoptikusok látásmódjától a negyedik (János-) evangélium, mely a másik háromtól kevésbé hangsúlyozott részeket emeli ki.

SZITUÁCIÓS ERKÖLCSTAN vagy etika. (A latinban: situatio = helyzet.) A keresztény erkölcsstan mindig is vallotta, hogy az egyetemes, minden emberre érvényes erkölcsi normák, adott konkrét esetben, súlyosabban vagy kevésbé súlyosan kötelezhetnek, jóhiszemű tudatlanság vagy más enyhítő körülmény is fennállhat. „Situációs erkölcsstan” kifejezésen azonban nem ezt az egyénre al-

kalmazottságot értjük, hanem azt a feltétlenül téves elméletet, hogy egyáltalán nem is léteznek minden időre és minden emberre érvényes erkölcsi, etikai elvek. Ezen az alapon semmiféle emberi együttélés sem volna lehetséges.

SZKEPTICIZMUS. (A görögben: szkepeó = megfigyelni, megvizsgálni, óvakodni, meggyőződni.) Kétkedésre épített életfelfogás: senkinek és semmiben sem hisz, amíg valamiről saját maga, kézzelfoghatóan meg nem győződött. Mivel azonban a vallási igazságok nagy része hiten alapul, a szélsőséges szkepticizmus ezeket az igazságokat sem fogadja el, sőt esetleg abban is kételkedik, hogy az igazság valaha is megismerhető. (Agnoszticizmus.) A „szkeptikus” (kétkedő) szót lehet jó értelemben is használni, ha csupán arra vonatkozik, hogy valaki nem „hiszékeny”.

SZOCIALIZÁCIÓ. (A latinban: socius = társ; societas = közösség, társadalom.) Az etnológiában (néprajzban) kisebb csoportok, törzsek fejlődésének azt a fokát értjük szocializáción, amikor alkalmassá válnak, hogy nagyobb társadalmi közösségbe olvadjanak. A pszichológiában az egyes ember közösségi lényé fejlődését értjük rajta. Gyermekekori mindenki keresztülmegy e fejlődésen. Később azok szorulanak rá szocializációra, akik „elidegenedtek”: azaz a tömegek közt is idegenül, meleg emberi kapcsolatok nélkül élnek. A zsinatutáni egyházi nyelvben azt a fejlődést is jelenti, amellyel valaki a kizárólag saját üdvösségét kereső „individualista” (azaz önmagát előtérbe állító) lelkületből eljut odáig, hogy embertestvérével együtt, közösségben keresi az Istennek tetsző élet útját.

SZOLIDARITÁS. (A latinban: solidare = összeerősíteni, megszilárdítani.) Másokkal való összetartozás vállalása, az élet nehéz óráiban is. Ha minden emberre kiterjed, főleg a leginkább rászorulókra, azonos az embertársi szeretet evangéliumi főparancsával. A zsinat óta a szó eredeti értelme nem változott ugyan, de sokkal gyakrabban használják, mert a zsinat is ebben a szolidaritás-válalásban jelölte meg a keresztények küldetését. (Egyház a mai világban Konstitúció 32. pont.) A zsinat nyomán VI. Pál pápa egyik kedvenc kifejezése, hogy az egyház „szolidáris a világ népeivel”.

Revue mensuelle — Monatschrift Rédacteur en chef — Chefredakteur: Károly Dorombóy —
1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1. — Abonnements pour un an — Abonnement für das Jahr: 11,80 US dollar

RÉSUMÉ

Margit Széll: *Le Levain dans la pâte*. Réflexions sur la prière dans laquelle nous ouvrons à nos tâches dans ce monde. — Simone WEIL: *Formes de l'amour implicite de Dieu* (III) — Ferenc Magyar: *Sur les tâches actuelles de la presse catholique hongroise*. Après la Libération, l'Eglise catholique de Hongrie, soucieuse de sa subsistance au milieu des changements historiques survenus, a été mise devant la tâche de chercher et de trouver la voie lui permettant de franchir le cap de son passé en même temps que de chercher et de trouver la place et le rôle qui lui reviennent dans la vie d'un pays et d'une société en plein relèvement. En son temps, le Concile de Vatican II est venu pleinement confirmer la ligne de conduite adoptée par l'Eglise catholique de Hongrie. En effet, ce Concile qui avait pour but principal de revivifier l'Eglise en tant que corps mystique du Christ ayant aussi un mandat missionnaire dans ce monde, a accordé une attention toute particulière à l'étude de l'Eglise dans ses rapports avec le monde moderne. Il a fait preuve d'une lucidité sans pareille en reconnaissant que l'Eglise n'est plus en état pour bien accomplir sa mission reçue du Christ à moins d'adopter une nouvelle attitude à l'égard du monde, une attitude qui soit adaptée aux réalités d'aujourd'hui.

Bien entendu, pour trouver cette nouvelle attitude que l'Eglise a à prendre dans ses relations avec le monde, dans notre cas, avec l'Etat, il lui fallait s'engager dans une recherche qui reste à poursuivre même de nos jours. Cela veut dire que l'Eglise doit détecter les terrains d'action commune où le service de la cause du bien public permet de faire route ensemble même à partir de motivations idéologiques opposées, quoique jamais effacées. Toute possibilité de coopération, tout lieu de rencontre doivent être envisagés par elle, quelque soient les domaines où ils présentent: la vie politique, économique, sociale ou culturelle. Tout effort déployé par l'Etat pour former le nouveau type d'homme, pour poser les fondements des moeurs publiques, pour élever le niveau culturel des masses populaires est digne d'être appuie par l'Eglise. Sous le rapport de la culture socialiste, l'Eglise est invitée à discerner dans l'apport des lettres, des beaux-arts, de la musique tout élément qui peut être qualifié par notre foi chrétienne aussi comme élément de vérité ou de beauté. En même temps, elle est aussi invitée à dénoncer tout ce qui porte atteinte à l'homme en tant qu'être moral, relâche les moeurs, pervertit le goût et, en conséquence finale, entraîne l'aliénation de l'homme de la société, de la communauté dans laquelle il vit. De plus, l'Eglise de Hongrie a aussi la tâche de discerner ce que la foi chrétienne a à donner à la culture socialiste hongroise et d'étudier la façon dont elle peut l'y incarner pour en faire une force agissante dans la vie intellectuelle du pays. Pour y procéder, elle doit prendre appui sur le principe d'"inculturation" de la foi, préconisé par le Ve Synode des évêques à Rome, à son assemblée plénière en Octobre 1977. Comme ses expériences ne manquent pas de lui confirmer, l'Eglise catholique de Hongrie réussit dans tous ses efforts d'adaptation en présence du socialisme évolué dans la mesure où elle reconnaît l'intérêt capital que les enseignements du Concile continuent à lui offrir.

De son côté, depuis trois dizaines d'années, la presse catholique hongroise soutient cette entreprise de recherche et ces efforts d'adaptation de l'Eglise de Hongrie en informant régulièrement et dans le détail les lecteurs sur chaque étape de la route faite en commun, de toute réalisation obtenue dans le domaine des relations Eglise — Etat. Par cette activité, la presse catholique tient à former dans cet esprit nouveau la manière de penser des fidèles catholiques de Hongrie et elle estime que c'est là sa véritable tâche et qu'elle n'en a pas de plus importante même au bout de trois dizaines d'années.

Dans son étude, Katalin S. Németh rend compte de la découverte qu'elle a faite dans la Bibliothèque du *Seminarium Duchowne* (Varsovie) où elle a réussi à retrouver, inséré dans un recueil factice, un exemplaire d'un des plus anciens imprimés de la littérature hongroise. Il s'agit du premier poème dû à l'éminent érudit et poète de l'humanisme hongrois, Joannes Sylvester, né au début du XVIe siècle. Le poème dont seul le titre "*Rosarium*" nous est parvenu jusqu'à présent, fut écrit en vers latins, en 1527, à Cracovie où Joannes Sylvester faisait ses études universitaires. Composé sur le modèle des prières du rosaire — d'où le titre *Rosarium coeleste Virginis Mariae, patronae regni Ungariae* — le poème est une suite de méditations dont chacune est consacrée au mystère d'un des grands événements de la vie de la Vierge, honorée en Hongrie comme sa Patronne. Le poème *Rosarium* est suivi d'un autre poème latin qui est dû également à Joannes Sylvester et qui relate la vie de saint Clément. — Ernő Sarlóška présente le grand poète hongrois, Gyula Juhász (1883—1937) comme jeune professeur de lycée, au début de sa carrière littéraire. — Csaba Könczöl: *A la recherche de réminiscences inspirées par Iessenine*. — P. Konrád Szántó O. F. M.: *La Fondation de la paroisse de Jászberény*. — Mária Mezei, célèbre actrice hongroise, publie la 8e partie de son journal intime: *La Fille errante*. — Péter Hédervári: *Quelques Phénomènes naturels extraordinaires dans la Légende du Bouddha* (2e partie).

I N H A L T

Margit Széll: Sauerteig im Brot. — Simone Weil: Formen de l'amour implicite de Dieu. — Ferenc Magyar: Über die heutigen Aufgaben der katholischen Presse. Die Bedeutung des II. Vatikanischen Konzils — schreibt unter anderen der Verfasser — sehen wir heute vor allem darin, dass es die grundlegendsten Vorbedingungen der Erneuerung der Kirche mutig anfasste und die Neuregelung des Verhältnisses zwischen Kirche und Welt verkündete. Viele Dokumente des Konzils und eine ganze Reihe päpstlicher Erklärungen beleuchteten das *Wie* dieser Neuregelung. Die Absicht des Konzils war nicht rein formell und äusserlich sich den veränderten Verhältnissen anzupassen. Das Konzil beabsichtigte die Zurückführung der Kirche und der katholischen Religiosität auf dem Weg Christi und wollte der Trennung der Religion vom Leben eine Ende setzen.

So wurde eine wichtige Aufgabe der ungarischen katholischen Presse nach der Befreiung: unter den veränderten Verhältnissen und in der Zeit der Ausbildung einer neuen gesellschaftlichen Ordnung durch die Formung des katholischen öffentlichen Denkens die geschichtliche Rolle der Sendung der katholischen Kirche in der neuen gesellschaftlichen Ordnung aufzufinden. Wenn wir das eine „Suche nach neue Wege“ nennen, dann wurden wir in dieser Suche von zweierlei Treuen geführt, die uns an unsere Kirche und an unsere Heimat binden. Einerseits mussten wir den Weg finden, der für unsere Kirche aus der Vergangenheit in die Zukunft führt, andererseits mussten wir die Rolle der lokalen Kirche in der durch geschichtliche Veränderungen neugeborenen Heimat und in der neuen Gesellschaft erkennen. Selbst nach drei Jahrzehnten sehen wir keine wichtigere und bedeutendere Aufgabe. In diesem Dienst hat uns das II. Vatikanische Konzil bestärkt. Alle unsere Erfahrungen weisen darauf hin, dass unsere Kirche dermassen ihren Platz und ihre Rolle in der entwickelten sozialistischen Gesellschaft findet, wie sie die Lehre des Konzils akzeptiert und für ihre innere Erneuerung als wichtig erkennt...

Die gleichlautend positiven Züge der christlichen Lehre und der Wegweisung des Konzils müssen wir unseren Lesern beleuchten und zwar so, dass gleichzeitig die weltanschaulichen Differenzen nicht verwischt werden. Aber eben die aktuellsten gesellschaftlichen und politischen Aufgaben illustrieren am besten, dass diejenigen die gemeinsamen Sachen wirklich auf sich nehmen — trotz der weltanschaulichen Differenzen und der verschiedenen Ausgangspunkte — im Dienste der gemeinsamen Ziele aufeinander treffen können. Sollte es sich um aktuelle wirtschaftspolitische oder kulturelle Fragen, oder um die Ausbildung eines neuen Menschentyps oder um die Begründung der öffentlichen Moral handeln: gemeinsamen Treffpunkte und die erfolversprechenden Möglichkeiten der Zusammenarbeit sind gegeben. Unsere Aufgabe ist, auf diese Treffpunkte und Möglichkeiten hinzuweisen...

Die die Arbeit des Konzils fortsetzende Bischofssynode hob bei ihrer letzten Sitzung die evangelische Deutung der Inkulturation hervor, das heisst, dass wir die christliche Lehre in der gegebenen Kultur als anreichernde Wirkungskraft gestalten müssen... Unsere Aufgabe ist nicht die Demolierung einer gegebenen Kultur, sondern ihre Anreicherung mit christlichen Werten. Das gibt uns weitere Anspornung um auch in der ungarischen Kultur in der Literatur und Geistesleben die schöpferische Kraft der christlichen Kultur des christlichen Geistes aufzufinden. Wir müssen in der Literatur sowie in der Kunst und in allen kulturellen Bestrebungen auf alles hinweisen, was der christlichen Lehre nicht widerspricht und der allgemeinen geistigen Anreicherung dient. — Katalin *Németh S.*: Das Rosarium von János Sylvester. János Sylvester der namhafte ungarische Humanist und Dichter lebte im ersten Teil des 16. Jahrhunderts. Sein Rosarium — von dem erst vor kurzem ein Original Exemplar in Polen aufgefunden wurde — bearbeitet in lateinischen Versen die Geheimnisse des heiligen Rosenkranzes und die wichtigsten Geschehnisse des Lebens der Heiligen Maria. Im selben Gedichtband erzählt er ebenfalls auf lateinisch die Geschichte des Heiligen Klementinus. — Ernő *Sarlóska*: Gyula Juhász in Máramarossziget. — Csaba *Könczöl*: Die literarische Wirkung der Jessenyin-Werke. — Konrád *Szántó*: Über die Gründung der Hauptpfarre in Jászberény. — Mária *Mezei*: Memoiren. — Péter *Hédervári*: Die Buddha-Legende und einige ihrer geologischen Aspekte (2).

CONTENTS

Margit *Széll*: Leaven in bread. — Simone *Weil*: Forms of God's love, III. — Ferenc *Magyar*: Present-day tasks of Hungarian Catholic press. The real significance of the 2nd Vatican Council in our view, is — the writer of the article says — that it has taken up the most fundamental conditions of the renewal of the Church: to rearrange the relationship of the Church to the world. Several documents issued by the Council, and a series of declarations of the Pope made since the Council have enlightened the ways and means this reformulation. The Council did not aim at a merely formal and outwardly adjustment to the changed conditions. In reality, it aimed at leading back the Church and Catholic religious feeling to the way of Christ, and to put an end to the separation of religion from everyday life. It is one of the most important tasks of postwar Catholic press in Hungary to find the historic mission of the Catholic Church in the new social order. In this service, we were greatly confirmed by the 2nd Vatican Council. We have to enlighten to our readers the positive features of the Christian message, and the guidelines of the Council, without, however, dimming away ideological differences. Experience has shown that those espousing public affairs whole-heartedly will, in spite of existing ideological differences, find each other in the service of the common good cause. It is our task to show these meeting points and the possibilities of establishing contacts.

The episcopal synod charged to continue the work of the Council stressed the evangelical interpretation of indigenation, i. e. the message of the Gospel should always be made effective in a given culture. The existing cultural background should not be destroyed but rather enriched by the values of Christianity. No decision that aims at achieving socialist culture or raising the cultural level of the masses can be alien for us. We have to indicate in literature, arts, music, efforts in the field of public education what is not inconsistent with the Christian teaching and serves the improvement of humanity. At the same time, we have to take a strong line against all that assaults the human element by the means of arts.

Katalin *S. Németh*: Rosary of János Sylvester. János Sylvester, famed Hungarian humanist scholar and poet, lived in the first half of the 16th c. His Rosary treated the mysteries of the rosary, and the important events of the Virgin's life. The volume also included Latin verses on St. Clement. — Ernő *Sarlóska*: Gyula Juhász at Máramarossziget. — Csaba *Könczöl*: Tracing the influence of Yessenin. — Konrád *Szántó*: Establishment of the Jászberény parish. — Mária *Mezei*: Wandering girl (8). Memoirs of the famous Hungarian actress. — Péter *Hédervári*: The Buddha-legend and some peculiar geological aspects. (2).

HUNGAROTON HANGLEMEZAJÁNLAT

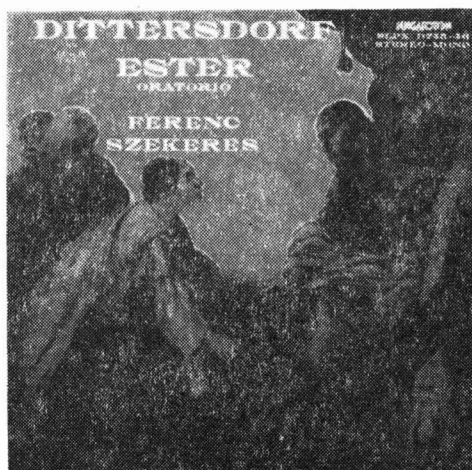

DANIEL CRONER
TABULATURA

Lehotka Gábor (orgona)
(a nemesesői evangélikus
templom műemlék orgonáján)
Pertis Zsuzsa (csembaló)
(a Magyar Nemzeti Múzeum
„Josephinus” csembalóján)

SLPX 11820/21

ára: 140,— Ft

DITTERSDORF

ESZTER — oratórium

Kalmár Magda, Tokody Ilona,
Takács Klára, Horváth József,
Káplán György, Miller Lajos, Budai Livia
Budapesti Madrigálkórus
Liszt Ferenc Kamarazenekar
vezényel: Szekeres Ferenc

SLPX 11745/6

ára: 140,— Ft

ROSSINI
NYITÁNYOK

Olasz nő Algirban, A sevillai borbély,
Teli Vilmos, Semiramis,
Bruschino úr, A tolvaj szarka
A Magyar Rádió és Televízió
Szimfonikus Zenekara
vezényel: Fischer Adám

SLPX 11932

ára: 70,— Ft

LISZT FERENC
DANTE SZIMFÓNIA

Kincses Veronika
A Magyar Rádió és Televízió
Női Kara
A Magyar Rádió és Televízió
Szimfonikus Zenekara
vezényel: Lehel György

SLPX 11918

ára: 70,— Ft

Bálint 58

Bálint Endre munkája